



T.C.  
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ  
ANA BİLİM DALI

YÜKSEK  
LİSANS  
TEZİ

ORTAOKUL 5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS  
KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI  
BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Murat YAMAN

TÜRKÇE EĞİTİMİ  
BİLİM DALI

Antalya, 2022

**T.C.**  
**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**  
**TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ORTAOKUL 5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN**  
**SÖZ SANATLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Murat YAMAN**

**Danışman**

**Dr. Öğr. Üyesi EMEL NALÇACIGİL ÇOPUR**

**Antalya, 2022**

## DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakalardan gösterilenlerden olduğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

27/ 07 / 2022

Murat YAMAN



## TEŞEKKÜR

Edebî sanatlar, anlama ve anlatmaya güzellik katmak amacıyla yazıda ve konuşmada kullanılan inceliklerdir. Edebî sanatlar, anlatma uygulamalarını güzelleştiren, konuşurken akıcılığı arttıran ve anlam üzerinde olumlu etki yaratan en önemli unsurdur. Bu nedenle içeriğinde edebî sanatların yeterince kullanılmadığı bir dili eksik bir iletişim aracı gibi görmek mümkündür.

Bu çalışmada, edebî sanatların Türkçe eğitimindeki önemi düşünülerek 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) kazanımları bulunan abartma, benzetme, kişileştirme, konuşurma ve tezat sanatları incelenmiştir. Çalışma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan bütün Türkçe ders kitaplarını kapsamaktadır. Yapılan çalışmada edebî sanatlarla ilgili sayısal verilere ulaşılmış, bu veriler ışığında sınıf ve yayınevleri şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın her aşamasında bana destek olan; bilgi birikimi, hayat tecrübesi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım ve güvenini hep yanımda hissettiğim kıymetli danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR'a en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Tez yazımı süresince manevi desteğini esirgemeyen ve tezimle ilgili konularda bilimsel katkı sağlayan değerli arkadaşım, Arş. Gör. Bilal ŞİMŞEK'e ve değerli öğretmen arkadaşlarım, Adil İLKİN'e, Hacı AYVALI'ya katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Hayatımın her anında yanımda olan ve yaptığım seçimlerde beni koşulsuz destekleyen yegâne varlıklarım, eşim Rabia YAMAN'a ve kızım Gökçe Berfu YAMAN'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

**Murat YAMAN**

## ÖZET

### ORTAOKUL 5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YAMAN, Murat

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans  
Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR

Temmuz 2022, 134 sayfa

Bu çalışma, ders kitabındaki metinlerden hareketle ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında dile zenginlik kazandırmak için kullanılan edebî sanatların kullanım sıklığını belirleyip kategorize etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma nitel bir çalışma olup ilgili veriler elde edilirken doküman analizi yapılmıştır. Araştırmada ilköğretim ikinci kademe ders kitapları incelenmiştir. Bu nedenle çalışma, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) kazanımlarda geçen ve öğretimi amaçlanan abartma (mübalağa), benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatlarını kapsamaktadır.

Bu araştırmada öncelikle dilin, ana dili öğretiminin, Türkçe dersinin, ders kitaplarının, ders programının, edebî metinlerin ve edebî sanatların önemi ve öğretimi gibi teorik konular açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi hazırlanırken öncelikle dil, dil öğretimi ve Türkçe öğretimi üzerinde durulmuş, Türkçe öğretim programı hakkında bilgi verilmiş, ders kitaplarının Türkçe öğretimindeki yeri hakkında bilgi verilmiş ve Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle edebî metinlerin Türkçe dersi öğretimi ile ilişkisi irdelenmiştir. Son olarak edebî sanatların dili etkili kullanmadaki yerinden bahsedilmiştir.

Sonraki aşamada Türkçe dersi için hazırlanan 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ülke genelinde okutulan ders kitapları incelenmiştir. İncelenen kitaplardaki edebî sanatlar, bir genel tablo ve her kitap için hazırlanan ayrı tablolar şeklinde sunulmuştur. Her sınıf kademesinde metin türlerine ve temalara göre sayısal değerler tespit edilmiştir. Birden fazla kitap bulunan sınıf kademelerinde ise kitaplar arası karşılaştırmalar yapılmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Edebî Sanatlar, Edebî Metinler, Türkçe Ders Kitapları, Türkçe Öğretimi

## ABSTRACT

### MIDDLE SCHOOL 5, 6, 7 AND 8. REVIEW OF THE TEXTS IN THE CLASS TURKISH TEXTBOOKS IN TERMS OF THE ART OF WORDS

YAMAN, Murat

Master's Thesis

Department of Turkish and Social Sciences, Turkish Education Master's Thesis Program

Thesis Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR

Temmuz 2022, 134 pages

This study is based on the texts in the textbook, primary education 5, 6, 7 and 8. The class is made in Turkish textbooks to determine and categorize the frequency of use of literary arts used to enrich language. The study is a qualitative study and the document analysis was performed while the corresponding data was obtained. Primary education second-tier textbooks were examined in the study. Therefore, the study covers the art of exaggeration (mubalaga), analogues (tesbih), personalization (diagnosis), conjecture (intak) and contrast (thesis) in the achievements of the Turkish Teaching Program (2019).

In this study, first of all, the language, the mother language, the Turkish language, the textbooks, the curriculum, theoretical subjects such as the importance and teaching of literary texts and literary arts have been tried to be explained. In preparation of the conceptual framework of the study, first the language, language teaching and Turkish teaching was given information about the Turkish teaching program, information was given about the place of the textbooks in Turkish teaching and the relationship of the texts and texts in Turkish textbooks with the teaching of Turkish language. Finally, the language of the literary arts has been mentioned in its place of effective use.

In the next step, the 2021-2022 academic year for Turkish courses was examined in the course books that were read throughout the country. The literary arts in the books examined is presented as a general table and separate tables prepared for each book. Numeric values have been determined in each class class by text types and themes. In classrooms with multiple books, cross-book comparisons have been made.

**Keywords:** Literary Arts, Literature texts, Turkish textbooks, Turkish Teaching

## İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR .....	i
ÖZET .....	ii
ABSTRACT .....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ .....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii

### BÖLÜM I

#### GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi .....	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları .....	6
1.5. Sınırlılıklar .....	6
1.6. Tanımlar.....	7

### BÖLÜM II

#### KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil .....	8
2.1.1 Ana Dili .....	10
2.1.2. Ana Dil .....	10
2.2. Dil Öğretimi .....	11
2.2.1. Ana Dili Öğretimi.....	11

2.2.2. Yabancı Dil Öğretimi .....	12
2.3. Türkçe Öğretimi.....	13
2.4. Türkçe Dersi Öğretim Programı .....	15
2.5. Ders Kitapları.....	20
2.5.1. Türkçe Ders Kitapları.....	22
2.6. Metinlerle Türkçe Öğretimi .....	23
2.7. Edebî Metinler .....	26
2.8. Söz Sanatları .....	28
2.8.1. Abartma (Mübalağa) .....	31
2.8.2. Benzetme (Teşbih) .....	31
2.8.4. Konuşturma (İntak) .....	36
2.8.5. Karşıtlık/Zıtlık (Tezat) .....	37
2.9. İlgili Araştırmalar .....	38

### **BÖLÜM III**

#### **YÖNTEM**

3.1. Araştırma Modeli .....	41
3.2. Araştırma Materyalleri.....	41
3.3. Verilerin Toplanması .....	41
3.4. Verilerin Analizi .....	41

### **BÖLÜM IV**

#### **BULGULAR**

4. 1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı.....	45
4.1.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri.....	47

4.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitapları.....	53
4.2.1. Altıncı Sınıf MEB 6. a. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri .....	57
4.2.2. Altıncı Sınıf MEB 6. b. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri .....	64
4.2.3. Altıncı Sınıf Ata Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri .....	72
4.3. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitapları .....	76
4.3.1. Yedinci Sınıf MEB 7. a. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri.....	79
4.3.2. Yedinci Sınıf MEB 7. b. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri.....	87
4.3.3. Yedinci Sınıf Özgün Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri..	94
4.4.1. Sekizinci Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri .....	101
4.5. Ders Kitaplarından Metin Örnekleri.....	107

## **BÖLÜM V**

### **SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER**

5.1. Sonuç ve Tartışma .....	122
5.2. Öneriler .....	125
KAYNAKÇA .....	127
ÖZGEÇMİŞ.....	132
İNTİHAL RAPORU.....	133
BİLDİRİM.....	134

## TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Söz Sanatlarının Sınıf Seviyelerine Göre Kazanım Dağılımları.....	30
Tablo 4. 1. Bütün Sınıf Kademelerinde İlgili Söz Sanatları ve Sayısal Verileri.....	44
Tablo 4. 2. Beşinci Sınıf Anıttepe Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları .....	45
Tablo 4. 3. Altıncı Sınıf Kitaplarında Yer Alan Söz Sanatları.....	53
Tablo 4. 4. Altıncı Sınıf MEB 6. a. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları	55
Tablo 4. 5. Altıncı Sınıf MEB 6. b. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları	62
Tablo 4. 6. Altıncı Sınıf Ata Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları .....	70
Tablo 4. 7. Yedinci Sınıf Kitaplarında Yer Alan Söz Sanatları .....	76
Tablo 4. 8. Yedinci Sınıf MEB 7. a. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları .....	77
Tablo 4. 9. Yedinci Sınıf MEB 7. b. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları .....	85
Tablo 4. 10. Yedinci Sınıf Özgün Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları .....	92
Tablo 4. 11. Sekizinci Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları..	99

## KISALTMALAR LİSTESİ

Ab. : Abartma

B: Benzeyen

Ben. : Benzetme

BE: Benzetme Edatı

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

BY: Benzetme Yönü

KB: Kendisine Benzetilen

Kiş. : Kişileştirme

Kon. : Konuşturma

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

S. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

Tez. : Tezat

# BÖLÜM I

## GİRİŞ

### 1.1. Problem Durumu

Bir dili bilmek; en genel ifadeyle o dilde, iletişimi aksatmayacak biçimde konuşabilmek, yazabilmek ve dinlediğini ya da okuduğunu anlayabilmektir. Dili iyi anlayabilmek için dört temel dil becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerine sahip olmak gerekir. Burada bahsi geçen dört temel dil becerisinin (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) içerdiği birçok da alt beceri vardır (Altıkulaçoğlu, 2010: 148). Temel dil becerileriyle birlikte bu alt beceriler bir bütün içinde olmalıdır. Dil, insanın hem fikir alışverişinin hem bu fikirlerin geleceğe aktarımının ana aracıdır. Dil bir yandan insanın iç dünyasını olduğu gibi aktarmasına araç olurken diğer yandan insanın kendini saklamasına da aracı olmuştur. Kısaca dil insanı şekillendirir. Bu nedenle iyi iletişim kurmak için dili iyi kullanmak gerekmektedir.

Dil öğretimi, davranışları bireye yardım ederek kazandırmaktır. Birey, doğumundan itibaren içinde bulunduğu toplumdan gözlemledikleriyle ve o toplumun öğrettikleriyle dil becerisini kazanır. Düşünce ve duygular kişinin en yakınından öğrendikleriyle dile dönüşür. Her bireye çocuk yaşta konuşarak dil eğitimi verilir. Kelimeler ve cümleler konuşurularak ifade ettirilmeye çalışılır. Konuşulan dil dünya üzerindeki bütün dillerin asıl kaynağıdır. Çünkü bütün diller önce konuşarak ortaya çıkmıştır.

Çok yönlü bir öğretim olan ana dili öğretiminin okuma ve dinleme, sözlü anlatım ve yazılı anlatım, dil bilgisi, söz dağarcığı, dilin edebiyatını ve kurallarını öğrenip değerlendirme gibi boyutları vardır. Dolayısıyla ana dili öğretimini sadece bir dil öğretimi olarak görmemek gerekmektedir. Dil, toplumun bireyi yetiştirmek ve onu geliştirmek için kullandığı bütünleştirici bir etkiye sahiptir.

Türkçe dersi için öğrencilerin dört temel dil becerisi olan dinleme, okuma, yazma, konuşma becerilerini belirli düzeyde kazanmaları istenmektedir. Aynı zamanda okuma sevgisi ve dil bilinci kazanmaları da hedeflenmektedir. Türkçe öğretiminin amacı genel olarak bireye anlama ve anlatma becerisini dilsel olarak kazandırmaya yöneliktir. Başka deyişle öğrenciyi; anlatan, anlayan, eleştiren, okuma alışkanlığı kazanmış, üreten ve Türkçeyi iyi kullanan birey

hâline getirmektir. Bu amaçlara bakarak Türkçe dersinin amacının bireye doğru bir iletişim becerisi kazandırmak olduğu söylenebilir. Ana dili öğretiminin amacı, bireyin toplumla ve kendisiyle doğru iletişim kurabilmesi için gerekli eğitimi vermektir.

Türkçe dersinin genel amacı: Bireyin dinlediklerini ve okuduklarını doğru anlayarak duygu ve düşüncelerini söz ya da yazı ile ifade etme becerisi kazandırmaktır. Ana dili öğretimi olan Türkçe dersi, öğrenciler için öğretimin temelini oluşturur. Ana dilini iyi kullanan birey hayatın her alanında bunu başarısı için kullanacaktır. Dil eğitimi ile başarılı bireyler yetiştirmek için Türkçe derslerinde kullanılan en önemli araç ise Türkçe ders kitaplarıdır. Türkçe ders kitaplarındaki işlevin sürdürülmesinde ise metinler önemli bir yere sahiptir. Çünkü Türkçe derslerindeki tüm dil becerileri, metinler ve etkinliklerle kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Türkçe dersi, öğretim programıyla düzenlenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) dört temel dil becerisi olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri öğretilirken tek bir öğrenme alanının benimsenmemesinin gerektiği de açık bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca programda öğrencilerin farklılıklarının göz önünde bulundurularak farklı yöntem ve tekniklerin dengeli bir biçimde kullanılması gerektiği de belirtilmiştir. Bu nedenle öğrencileri eğitim sürecine aktif bir şekilde katacak ve öğrendiklerini içinde buldukları sosyal ve kültürel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler için Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) temel alınarak “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)” hazırlanıp uygulanabilir. BEP hazırlanırken öğrencinin; bilişsel, bedensel ve sosyal özellikleri dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte ders esnasında bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılabilir ve bilgisayar, etkileşimli tahta, internet, televizyon vb. etkin olarak kullanılabilir.

Ders kitaplarının Türkçe derslerinde öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmak gibi önemli bir işlevi vardır. Bu işlev, kitaplarda yer alan metinlerle sürdürülmektedir. Çünkü Türkçe derslerinde bütün dil becerileri (okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dil bilgisi) bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39). Türkçe ders kitapları; öğrencileri edebî metin türleriyle tanıştırır ve bu metinler yoluyla onlara edebî kişiliğe sahip olma, sözü doğru ve etkili kullanma, insanlarla etkili iletişime geçme becerileri kazandırır. Bu açıdan bakıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin dil özellikleri, öğrencilerin edebî yönünü ve onların dilsel yaratıcılıklarını geliştirici düzeyde olmalıdır.

Türkçe öğretiminde öğrencilerin dört temel dil becerilerini geliştirmenin yanında sosyal becerilerinin de geliştirilmesinde metinler bir araç olarak kullanılmaktadır. Solak ve Yaylı'ya (2009) göre; Türkçe dersleri içinde yararlanılan metinler; öğrencilere bilişsel ve duyuşsal açıdan birçok beceri kazandırması, millî ve evrensel değerleri aktarması, öğrencide estetik zevk uyandırması, onlara ana dilini sevdirmesi ve çeşitli iletilerle onları eğitmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Türkçe dersinde metinler; okuma, dinleme, yazma ve konuşma gibi dil becerilerinin etkinliklerle desteklenerek geliştirilmesinde kullanılmaktadır.

Edebî metinlerde anlatılanlar ve öğretilmeye çalışılanlar estetik bir zevkle verilmeye çalışılmalıdır. Bu estetik yapıyla edebî metinler, öğrencilere dilin sanatsal kullanmalarını öğretirler. Öğrenciler; Türkçe derslerinde temel dil becerilerini, dil bilgisi öğrenimini, Türkçenin yapısını ve zengin sanatsal kullanımını edebî metinlerle öğrenirler. Edebî metinler öğrencilerin dünyasının şekillenmesini sağlar ve onları hayata hazırlar. Böylece metinler, gerçekçi ve kurgusal boyutlarıyla öğrencilere; hoşgörü, affetme, birlikte hareket etme, çalışkanlık, dürüstlük gibi kişilik özellikleri kazandırmaktadır. Kişilik özelliklerinin yanında öğrencilerin bilişsel düşünce seviyelerinin de gelişiminde edebî metinler birer yol gösterici olurlar. Öğrencilere edebî türlerin özelliklerini kavratarak Türkçedeki sözcüklerin anlam zenginlikleri öğretilmelidir.

Duygularımızı ve düşüncelerimizi daha etkili, çarpıcı, güçlü, güzel ve sanatlı anlatabilme; başka bir deyişle söze güzellik, renklilik, canlılık, çok yönlülük, incelik, anlam değeri ve derinliği katmak, bellekte yeni imge ve tasarımlar oluşturmak, söylenmek isteneni daha az sözle, daha vurgulu ve etkileyici bir biçimde anlatmak amacıyla kullanılan söz sanatları dilin yazınsal kullanımlarının birer ürünüdür (Aslan vd., 2018:51). Duygu ve düşünceleri zenginleştiren, anlatılmak isteneni etkili kılan, kişiye estetik heyecanı katan, az sözle çok anlam ifade eden edebî sanatlar birey için anlamada ve anlatmada önemli bir güçtür.

Öğrenciler, Türkçe öğretimi aracılığıyla söz sanatlarının varlığından haberdar olurlar. Söz sanatları, metinlerin anlaşılmasında ve metinler için yorum yapılmasında büyük öneme sahiptir. Yazılı ürünlerin yanında söz sanatları konuşma dilini de anlam olarak zenginleştirmektedir. Türkçe derslerinde kendini ifade etmeyi öğrenen birey, bu ifadelerin söz sanatlarıyla anlama kattığı zenginliği sezip duygu ve düşüncelerin daha yaratıcı ve güzel şekilde aktarır. Türkçe dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen okuma, dinleme, konuşma, yazma temel dil becerileri de söz sanatlarıyla bir bütünlük içindedir. Metni anlamayı ve çözümlenmeyi amaçlayan okuma becerisi, metinlerin sanatsal boyutları göz ardı edilemeyeceğinden dolayı söz sanatlarından ayrı düşünülemez. Birey okuduğu metindeki

incelikleri söz sanatlarıyla özümsemelidir. Aynı şekilde sanatsal bir ürün ortaya çıkarmak için söz sanatları temel aşamalardan biridir. Yazma becerisinde anlatımı zenginleştirmek ona estetik kazandırmak için ortaya konulan özgün ürünler de söz sanatları kullanılarak zenginleştirilmelidir. Ayrıca birey iletişime geçtiğinde gerek konuşurken gerekse dinlerken söz sanatlarından yararlanmalıdır. Söze farklı anlamlar yükleyerek konuşmalı ve anlatılanı dinlerken konuyu tam anlamıyla anlamak için söz sanatlarını sezmelidir.

Edebî sanatlar günlük yaşamımızın içinde hep olan unsurlardır. Edebî sanatları gün içerisinde farkında olarak ya da olmayarak birçok insan, edebî sanatların adını bilmeseydi bile kullanmaktadır. Böyle bakıldığında edebî sanatlar, insanların anlatma ihtiyacından ortaya çıkmış ve bu konuda gerek bilgili gerekse bilgisiz insanların kullandığı canlı bir dil bileşenidir. Edebî sanatların hayatın içerisinde bu derecede bulunmasından yola çıkarsak ilköğretim ders kitaplarında da yer alması son derece gereklidir. Dil bilgisi öğretiminde ve temel dil becerileri öğretiminde olduğu gibi edebî sanatların öğretiminde de ilköğretim çağının önemli bir yeri vardır. Bununla beraber bu dönemdeki öğrencilerin farklı yaşlarda farklı zihinsel gelişimleri söz konusudur. 11-18 yaş arasındaki birey bilişsel olarak soyut işlemler evresindedir. Bu dönemde birey gerekli bilişsel kazanımlara sahip olacak öğretimi almamışsa ilerleyen yıllarda bunun eksikliğini hissedecek ve hissettirecektir. Bu yaşlarda birey soyut kavramları ve düşünceleri bir mantık çerçevesinde geliştirebilir, geliştirdiği bilgileri akıl yürüterek birleştirebilir ve birleştirdiği bilgileri de değer ve inançlara dönüştürebilir.

Soyut kavramları düşünüp geliştirebilme özelliğinin başladığı çağ ilköğretim döneminin ikinci kademesine denk gelmektedir. (Kaplan, 2010: 8) Bu dönemde bireydeki bilişsel gelişimin hızlanması ve estetik duygusunun gelişmesi için öğrencilerin edebî sanatların kullanıldığı durumları öğrenmesi gerekmektedir. Burada önemli olan sınıf kademelerine göre ve metin türlerine göre o yaş grubu için hangi edebî sanatların öğretileceğine doğru karar vermektir. Örneğin; ilköğretimin çağı için hazırlanmış ders kitaplarında ve ders programlarında öğretilmesi amaçlanan abartma, benzetme, kişileştirme, konuşurma ve tezat gibi edebî sanatların kullanımı isabetli olabilir. Fakat bu dönemdeki öğrenciler için ders kitaplarında tecahül-i ârif, leff-ü neşr gibi edebî sanatların kullanılması bilişsel yetersizlikten dolayı olumsuz durumlar ortaya çıkarabilir. Bunun sebepleri olarak öğrencilerin divan edebiyatı tanımamasını, divan edebiyatı için kelime hazinelerinin yeterli olmamasını gösterebiliriz. İlköğretim dönemi, öğrencilerin hayal dünyalarının gelişmesinde oldukça önemli bir dönemdir. Bu sebeple edebî sanatların öğretiminde metin türlerinin ilgili

edebî sanatlara uygun seçilmesi de önemlidir. Böylece edebî sanatların öğrenciler tarafından benimsenmesi kolay ve etkili olabilmektedir.

Sonuç olarak edebî sanatlar, hayatımızın içinde hep olan, anlatılanları daha etkili kılan ve ilköğretim dönemindeki öğrenciler için önemli olan anlatım araçlarından biridir. Dikkat edilmesi gereken ise edebî sanatların öğrencilerin zihinsel seviyelerine uygun olan dinleme ve okuma metinleriyle doğru ve etkili bir şekilde öğretilmesidir.

Son yıllarda eğitim sistemindeki değişikliklerinden dolayı ders kitaplarının ve ders programlarının güncellenmesi ile bu çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında basılan ve bütün bölgelerde okutulan ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki edebî sanatların kullanım sıklığı ve yeterliliğini incelemektir.

## **1.2. Araştırmanın Amacı**

Bu çalışmanın amacı, ders kitaplarındaki metinlerden hareketle ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında dile zenginlik kazandırmak için kullanılan edebî sanatların kullanım sıklığını ve öğretimi açısından yeterli olup olmadığını belirleyip kategorize etmektir.

Ayrıca ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki edebî sanatların; dizinini oluşturmak, kullanım sıklıklarını tespit etmek, doğru anlaşılıp yerinde kullanıldığını tespit etmek, kısa ve etkili anlatım biçimini kavratmak, bütün sınıf kademeleri için ayrı ve ortak olarak düzenlemek, sınıflar arasında, metinler arasında ve temalar arasında mukayese yapmak, böylelikle sınıf kademelerinde ve genel olarak ortak neticelere ulaşmak amaçları güdülmüştür.

## **1.3. Araştırmanın Önemi**

Geçmişten günümüze kadar bütün toplumlar dil ile iletişim kurmuşlardır. Her toplumun kültürünün yansıttığı bir dili olmuştur. Oluşan her dil kendine özgü kurallar geliştirerek bir sistem hâline gelmiştir. Bu sistemin içinde birbiriyle ilişkili dilin ögeleri bulunmaktadır. Her bir ögenin ise görevi vardır. Dil, bu ögelerin birbiriyle ilişkisi ve bütünlüğüyle sistemli bir biçimde işleyişini sürdürür. Bu ifadelerden hareketle dilin sistemli bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamlar düşünüldüğünde dilin tüm sınırlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Türk dili öğretiminin hedeflerinden biri bireyde dil becerilerini geliştirmektir. Bireyde okuma, dinleme, konuşma, yazma dil becerilerinin gelişmesi Türkçe öğretimi açısından önemlidir fakat yeterli olmayabilir. Çünkü Türkçe öğretimi sonucunda etkili bireyler yetiştirilmek istenmektedir. Etkili bireylerin yetişmesi için bireylerin toplumda konuşulan dilin tüm anlatım olanaklarını bilmeleri gerekir.

Türkçe öğretiminde dil bilgisi konularının ve temel dil becerilerinin öğretimi için en önemli araç ders kitaplarıdır diyebiliriz. Türkçe dersi için ders kitabının en etkili kullanımı ise metinlerle sağlanmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler yardımıyla bireye dil bilinci kazandırmak amaçlanır. Bu sebeple Türkçe ders kitapları için seçilen metinlerin yerinde ve doğru kullanılmasının gerekli olduğu düşünülebilir.

Türkçe ders kitapları için hazırlanan metinleri; hissetmeyi ve düşünmeyi öğrencilere öğretmek onlara edebî kişilik kazandırıp toplum ve bütün dünya için okuyan, dinleyen, konuşan ve yazan bireyler olmalarını sağlamayı amaç edinir. Metinler aracılığıyla estetik duygusu kazandırılmak istenen öğrenciler için edebî sanatların yeterliliği ve sistematikliği önemli görülmelidir. Çünkü edebî sanatlar; öğrencilere katacağı estetik duygusuyla onların yazma, konuşma gibi dil becerilerini kullanarak ve etkili iletişim kurarak tüm dünya toplumlarına ulaşmalarında etkili bileşenler olabilirler. Edebî sanatların anlama ve anlatma becerilerindeki öneminden dolayı bu çalışmayı yapmak da elzem hale gelmiştir.

Ulaşılan sonuçlarda; günümüzde kullanılan Türkçe ders kitapları ile ilgili yapılacak araştırmalara ve edebî sanatlarla ilgili yapılacak araştırmalara kaynaklık etmek, yeni yazılacak Türkçe ders kitapları için bir kaynak olmak ve Türkçe ders kitaplarındaki yazınsal metinlerin önemi hakkında fikir vermek amaçlanmıştır.

#### **1.4. Araştırmanın Varsayımları**

5, 6, 7 ve 8. sınıf için yayımlanan tüm Türkçe ders kitaplarında yer alan yazılı metinlerde geçen edebî sanat örnekleri incelenmiştir.

#### **1.5. Sınırlılıklar**

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıflara ait “İlköğretim Türkçe Ders Kitabı” ile bu kitaplarda

kullanılan yazılı metinleri ve metinlerin içinde geçen edebî sanatları sınıflama yöntemleriyle sınırlıdır.

## 1.6. Tanımlar

**Dil:** Dil, insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistemdir (Korkmaz, 2003).

**Ana dili:** Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 2007).

**Edebiyat:** Edebiyat; amaçları farklı, kendi dünyasında yaşayan ve birbirlerinden habersiz olan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü kurar (Kavcar, 1994).

**Edebî Sanat:** Söz sanatları; edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı söz ve manaya bağlı anlatım inceliği ve özelliğidir (TDK, 2018).

## BÖLÜM II

### KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

#### 2.1. Dil

Tarihte ilk günden beri insanı diğer canlılardan ayıran özelliği insanın toplumsal olmasıdır. Toplumsallık insanda duygu ve düşüncelerini paylaşma ve aktarma isteği uyandırmıştır. İnsan ise bu isteğini sözlü ya da yazılı olarak gidermeye çalışmıştır. Tam da bu durumda kendini anlatmak ve çevresini anlamak isteyen insan için iletişim kurma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu iletişim zorunluluğu yeni bir canlı olan dili ortaya çıkarmıştır. Dil zihnin aynası, kalbin tercümanı, kültürün aktarıcısı, yaşamın anlamıdır (Bulut, 2020: 2). Dil soyut kavramları ifade eden bir vasıta ve dünyada en gelişmiş iletişim aracı da dildir. Tarih boyunca canlı kalıp devamlı gelişen ve değişen iletişim aracı olan dil olmasaydı insanlar vücut hareketleri ya da jest ve mimiklerle iletişim kurmaya çalışabilirlerdi. Bu durum sağlıklı iletişim kurmak için yeterli olmayabilirdi. Çiftçi (2007) dili, insanların uzun süre edindikleri tecrübeler sonucunda vücuda getirdikleri; duygu düşünce ve isteklerini aktarmakta kullandıkları simgeler bütünü olarak tarif etmektedir.

Dil, canlı bir varlıktır ve bu canlılık dilin devamlı bir değişim içerisinde olduğunu göstermektedir. Dili konuşan bir toplum, yaşadığı süreçte zamanla kendi içerisinde kültürel değişimler gösterir. Ayrıca diğer toplumlarla da etkileşim halindedir. Bu etkileşim ve değişim dilin yapısının farklılaşmasına neden olabilir. Böylece dil sürekli kendini yeniler. Bir dilin gramer yapısı ve kelime varlığından dolayı sonsuz sayıda anlam bütünlüğü oluşturması o dilin gelişiminin ve canlılığının kanıtıdır. Dil o kadar esnek ve sürekli değişen bir yapıdadır ki bir dil için bütün anlam bütünlüklerini ve kelimelerini içeren bir sözlük hazırlamak çok güç olabilir. Bir sözlük o dilin olası anlam bütünlüklerinin hepsini barındırmayabilir. Bir dili konuşan birey kelimelerle istediği kadar anlamlı içerik oluşturabilir veya kelimelerle farklı anlamlar kurgulayabilir. Bu durum yine dilin canlı olduğunun bir göstergesidir. Bir dil, her biri sonlu uzunlukta ve sonlu bir üyeler kümesinde oluşturulan (sonlu ya da sonsuz) cümleler kümesidir (Chomsky, 1957: 13).

İnsanların gereksinimleri ile doğan dilin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Dil bir iletişim aracıdır.
- Dil bir sistemdir.

- Dil canlı bir varlıktır.
- Dil düşünmek için araçtır.
- Dil toplumsaldır.

Dil ve iletişimi birbirinden bağımsız düşünülmemelidir. İnsan düşüncelerini, arzu ve isteklerini dil ile aktarır. Bununla beraber insan, toplumsal düzende yaşayabilmesi için diğer bireylerin düşüncelerini de dil ile öğrenir. Dil geçmişteki birikimleri geleceğe aktarırken aynı zamanda toplum içinde bu birikimlerin iletişimini de sağlar. Bu nedenle diyebiliriz ki dil bir iletişim aracıdır.

Dilin kuralları ve ögeleri vardır. Bu kural ve ögeler zaman içerisinde değişir ve gelişir. Gelişim ve değişim dildeki gramer ya da anlam düzeylerinde olur. Bu bağlamda dile canlı bir varlık denilebilir.

Dil, iletişim aracı olmasının yanında aynı zamanda da bir düşünce aracıdır. Dil ve düşünce bir bütün içindedir ve ayrı düşünülmemelidir. İnsan düşündüklerini dil ile aktarır. Dilin gelişmediği ya da düşüncenin gelişmediği durumlarda diğeri de bundan olumsuz etkilenir. Bu bütünlük ve bağlamla dile bir düşünce aracıdır denilebilir.

Her toplumun bir kültürü ve yaşam biçimi vardır. Bu yaşamın içinde dil toplumla yaşayan bir varlıktır. Toplumların sanatı, inançları, gelenek ve görenekleri, yaşam biçimleri dile yansır. Ve bu ögeler gelişip değişirken dil, toplumu bir arada tutucu görevi üstlenir. Dilin bütünleştirici özelliği ile dilin toplumsal olduğunu söylenebilir.

Düşünme ve dil arasında etkili bir bağ vardır. İnsanlar düşüncelerini dil ile somutlaştırır. Düşünme, dil ile olgunlaşır ve birey kelime dağarcığıyla düşünme yeteneğini geliştirir. Aynı kültür altında yaşayan toplumların o kültürü geliştirip sürdürülebilir hale getirmesi dilin mutlak gücünden geldiğini söylenebilir. Kültürlerin sürdürülebilirliği insanların dil bilincinden geçmektedir. Bu nedenle insan ana diline karşı duyarlı olmalıdır. Çünkü hayatımızda insanlık için en önemli şey olan iletişim için kullandığımız dil içinde ortaya çıkan olumsuzluklar o dile büyük derecede zarar verir. Bu durum da dilin önemini yitirmesine ve yok olmasına neden olabilir. Yok olan bir dil geçmişin ve geleceğin de yok olması demektir. Bu nedenle dilin korunmasında en önemli unsur, dilin kullanıcılarıdır denilebilir.

### **2.1.1 Ana Dili**

Ana dili, bireyin içinde büyüdüğü toplumda ilk öğrendiği dildir. Ana dili; insanın doğup büyüdüğü, aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına inen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan yapıdır (Korkmaz, 2003: 18). Birey ana dili öncelikle anne, baba ve diğer yakın çevresinden öğrenir. Bu dil doğal yolla öğrenildiği için bireyin en iyi kullandığı dildir. Ana dili insanın birinci dilidir. Bu nedenle ana dili insanın kültürünün oluşmasında önemli etkiye sahiptir denilebilir. Demircan (1990: 14) “ana dili” kavramı için, insanın çevresiyle olan ilişkilerinde algıladığı iletişim verilerini işleyerek, yaşamının ilk birkaç yılı içinde edindiği dil, birinci dildir demektedir.

Ana dili, içinde bulunulan toplumdan farkında olunmadan edinilir. İnsan toplum içinde yaşananları ana dili ile fark etmektedir. İnsan, bu farkındalıkla yorumlama ve değerlendirme yapabilir. Ana dili; içinde bulunulan topluma uyum sağlamada, kişilik gelişiminde ve bilginin öğrenilmesinde çok önemli bir bileşen olarak görülmelidir. Toplum içerisinde sağlıklı iletişim kurabilmek ve toplumla yaşamayı sağlayabilmek için ana dilin etkili kullanılmalıdır. Başlangıçta aileden öğrenilen ana dili daha sonra iletişim içinde bulunulan diğer kişilerden öğrenilir. İnsan kurduğu bu iletişimle öğrenmeye ve kültür birikimi elde eder ve bu kültür birikimi dünyaya geldiği andan itibaren ana dili ile başlar.

### **2.1.2. Ana Dil**

Ana dil, kendisinden başka diller veya lehçeler türemiş olan dildir (Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, 2005: 93). “Ana dil” kavramındaki ana sözcüğü burada anne anlamında değil, kaynak, temel, asıl, esas hatta ortak anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla “ana dil” kavramı için içinde başka diller barındıran kaynak dil, birkaç dile temel oluşturan dil, birden çok dilin aslını kökenini oluşturan dil tanımını yapabiliriz (Şerif, 2016:3). Kendisinden başka diller türetmiş olan dil ana dildir. Akraha sayılan ya da kollara ayrılmış olarak belirtilen en eski dile ana dil diyebiliriz. Tunguzca, Türkçe Ural-Altay dillerinin Altay kolunda bulunan dillerdir. Ayrıca Türkçe; Uygur Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kıpçak Türkçesi ve Çağatay Türkçesi, Özbek Türkçesi, Orhun Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi gibi kollara ayrılabilir. Ana dil için içinde birden fazla dil barındıran, bazı dillerin türediği ölü dil denilebilir.

## 2.2. Dil Öğretimi

Dil ifadesi üzerine birçok tanım yapılmıştır. Demirel (2007) dili, “insanlar arasında bildirişim sağlayan ve toplumsal bir işlevi olan araç” olarak ifade etmiştir. Dil; bireyin düşünceleriyle, duygularıyla ve yaptığı davranışlarıyla bir bütünlük içerisinde olan kendine özgü kurallara sahip, sürekliliği, değişimi ve gelişimi sayesinde canlı kalan bir varlıktır.

İnsan sosyal bir varlıktır ve bu nedenle topluluk halinde yaşamak zorundadır. Kendini anlatan, düşüncelerini ileten, duygularını paylaşan ve bu davranışları ile diğer bireyleri anlamaya çalışan insan; iletişim kurmak için oluşturduğu dil sayesinde kültürünü geliştirip gelecek nesillere aktarmıştır. İnsan için zorunluluk olan dilin oluşturduğu ortak düşünce sistemi o topluluğu birbirine bağlar. Kültürlerin, toplulukların devamı ve aktarımı için dil en gelişmiş iletişim aleti olarak görülebilir. Bu nedendir dil öğretimi insanlar için ayrı bir öneme sahiptir.

İnsanların birbirlerini konuşarak veya dinleyerek anlayan ve anlatan olabilmesi için o dilin yapısındaki öğelerin görevlerini bilmesi gerekir. Birey belli bir yaşa eriştikten sonra konuştuğu dilin gramer yapısı bireye öğretilmelidir. Ayrıca bu yapı ve öğeler yazı ile dili kullanma konusunda da bireye dili kullanma kabiliyeti katacaktır.

Toplum içindeki kültürün devamlılığının dışında dil, toplumlar arası iletişim için de gerekli bir iletişim aracı olarak görülür. İnsanlık, tarihin başlangıcından itibaren kendi kültür topluluğunun dışında diğer toplumlardan da öğrendikleriyle yaşamaya devam etmiştir. Bu nedenle dil sadece toplum içi değil toplumlar arası etkileşimin de bir aracıdır diyebiliriz. Anlaşıyor ki dil, insanları içinde yaşadığı toplumun bütünleyici özelliğinin dışında diğer toplumlarla olan iletişim için de çok değerli bir varlıktır. Bu nedenle dil öğretimini ana dili öğretimi ve yabancı dil öğretimi olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

### 2.2.1. Ana Dili Öğretimi

Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 2004: 175). Ana dili; dinlenen ve okunanın anlaşılması, düşüncelerin ve duyguların anlatılması, söz dağarcığının geliştirilmesi, içinde yaşanılan toplumun edebiyatının tanınması ve böylece kültürün öğrenilmesini amaçlayan dildir. Bu durum tüm toplulukların içinde yaşayan bireyler için aynıdır. Ayrıca ana dili insanın diğer toplumların kültür ve edebiyatını öğrenmede de etkili olduğunu söylenilebilir.

Öğretilen ana dilin kalıplaşmış sözlerinin dil içinde nasıl anlamlara sahip olduğu ve bu anlamların nasıl iletişim faaliyetleri doğurduğu da öğretilmelidir. Ana dili eğitiminde amaç sadece kişinin dili kullanıp iletişim kurması olmamalıdır. Kişinin ana dilini kusursuz bir şekilde kullanıp dilin öğelerini doğru öğrenmesi de gereklidir. Dilin temel beceriler yanında bir diğer ögesi de dil bilgisidir. Dil bilgisi kuralları bireyin konuşmaya başladığı dili kurallar üzerine oturtur. Bu kurallar kişinin öğrendiği dilin hangi temeller üzerine oluşturulduğu konusunda onu aydınlatacak ve ana dilini doğru kullanmasını sağlayacaktır. Böylece birey, ana dilini daha bilinçli kullanarak o dilin yaşamasına katkı sağlayabilir. Dolayısıyla dil bilgisi öğretimine ana dilin gelişmesi ve değişmesi açısından çok değerlidir denilebilir.

### **2.2.2. Yabancı Dil Öğretimi**

Yabancı dil öğretimi; bireylere toplumsal, akademik ve mesleki yönden gelişim süreçlerine katkıda bulunabilmek adına ana dilinden başka herhangi bir dilin öğretimi manasındadır (TDK, 2017). Yabancı dil, çeşitli nedenlerden dolayı toplumun başka toplumlarla ya da kendi içinde iletişim için gerek duyduğu ikinci dil olarak tanımlanabilir. Genellikle o yabancı dili konuşan insanlarla iletişim kurmak veya o dilde kaleme alınmış eserleri okumak için öğrenilir. Yabancı dil öğretiminde amaç, öğrenilen dili etkili bir şekilde kullanabilmektir. Bununla birlikte yabancı dil öğrenimi öğrenilen dilin konuşulduğu topluluğun kültürünü de öğrenmek demektir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde o dilin bağlı olduğu kültürün de tanıtılması, öğretilmesi ve öğretim sırasında o kültüre ait materyallerin kullanılması kaçınılmazdır. Ana dili dışında başka bir dilin öğrenilmesi bireyin farklı davranışlar edinmesine ve kişiliğinin olumlu yönde etkilenmesine katkı sağlar. Ana dili dışında yabancı dil öğrenimi alan birey dört temel dil becerisi olan konuşma, yazma, okuma, dinleme becerilerini daha iyi kullanacak düzeye getirebilir.

Dil en önemli iletişim aracıdır fakat sadece bu özelliği için kullanılmamalıdır. Bireyin toplum içinde sosyal kalmasını, kendini geliştirmesini ve kontrol etmesini sağlayan da dildir. Bunun yanında dil diğer toplumlarla olan etkileşim ve gelişimin aracıdır. Yabancı dil öğretiminin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Günümüzde her toplum diğer toplumlarla iletişim kurarak, bilgi alışverişinde bulunmak, ticaret yapmak, ekonomik ilişkiler içinde bulunmak için iletişime geçerler. Bu nedenle ana dili yanında yabancı dil öğrenmek zorunlu hale gelmiştir.

### 2.3. Türkçe Öğretimi

Ana dili, başlangıçta anneden ve kişinin yakın çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanların bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir (Aksan, 2001: 1).

Dil, öğrenme ve öğretme ilişkilerinin temel aracı olarak kabul edilir. Birey iyi iletişim kurduğu zaman başarılı olur. Bu başarı da ana dilini iyi bilmekten geçer. Birey ana dilinin kendine özgü kurallarını, anlatım boyutlarını ve anlam zenginliklerini kullanmayı bilmelidir. Bu bağlamda bireyin toplumsal grubu ne olursa olsun başarısı ana dilini doğru kullanarak iletişim kurma becerisi ile gerçekleşir. Ayrıca birey diğer insanlarla olan iletişiminin dışında ana dilini kendi duygu ve düşüncelerini geliştirip kendisiyle iletişim kurmak için de kullanır. Birey ilk iletişime geçtiği andan itibaren dile gereksinim duyar. İletişime geçen birey; duygu ve düşüncelerin ifade etmede, iletişimde, kendi gelişiminde, toplumun gelişiminde ve sosyal ortamı düzenlemede ana dilini araç olarak kullanır.

Anlaşılabacağı üzere ana dilinin öğretimi, önemli öğretim alanlarından biridir. Ülkemizde ana dili öğretimi, ilköğretim birinci kademedен başlar. Türkçe dersi olarak adlandırdığımız derste ana dili eğitimi ilk okuma-yazma öğretimi ile yapılmaktadır. Sınıf seviyeleri arttıkça ve öğrencilerin öğrenme düzeyleri tamamlandıkça ayrıntılı dil incelikleri öğretilmeye devam eder. Bu süreçte amaç, Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı(2019) ile öğrencilerin: (Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019: 8).

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,

•Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,

•Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,

•Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,

•Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,

•Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Türkçe öğretiminde programda belirlenen amaçlara ulaşabilmek için öğretim etkinliklerinde uyulması gereken bazı temel ilkeler bulunmaktadır. (Demirel, 2002, 18). Bu ilkeler;

•Dört temel dil becerisinin birlikte öğretilmesi (Bu ilke Türkçe dersi bir bütündür görüşüyle de paralellik gösterir.)

•Ana dil öğretiminin doğal bir ortamda yapılması,

•Türkçe dersinde bütün derslerden yararlanılması,

•Ana dilin kurallarını öğretirken tümevarım yaklaşımının izlenmesi,

•Temel dil becerileri ile öğretim etkinlikleri arasında sıkı bir ilişkinin kurulması,

•Konuların seçiminde tematik bir yaklaşımın izlenmesi,

•Dil becerileri geliştirmede çoklu ortamın sağlanması

Türkçe öğretimi ile hedeflenen davranışların oluşması öğrencinin diğer alanlarda da daha kaliteli eğitim almasına yardımcı olacaktır. Anlamasını ve anlatmasını bilen, kendine güvenen, okuma alışkanlığı kazanmış, dil bilincine sahip öğrenciler diğer derslerde de başarı gösterebilirler. Bununla beraber Türkçe öğretiminde pek çok sorunla da karşılaşmaktadır. Bu sorunlar: öğretmen, öğrenci, sosyal ortam, fiziksel yetersizlikler gibi pek çok nedenden dolayı ortaya çıkmaktadır. Ana dili olarak Türkçe öğretiminde karşılaşılan bazı sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Ders kitaplarının niteliği,
- Okul kitaplığının ya da kütüphanesinin yetersizliği veya hiç bulunmaması,
- Öğretmenlerin yeterli nitelikte olmaması,
- Türkçe Öğretim Programının uygulanmasında başarısızlık yaşanması,
- Sınıfların fiziki yapısının yetersizliği ve öğrenci sayılarının fazlalığı,
- Bireysel farklılıkların göz ardı edilmesi,
- Dilbilgisi öğretiminde yaşanan aksaklıklar ve okuma alışkanlığı kazandırılmasındaki eksiklikler.

Nitekim bu sorunlar alt yapı yetersizliği, öğretmenlerin yanlış uygulamaları ve Türkçe Öğretim Programı'nın (2019) amaçlarına erişememe gibi hususlardan kaynaklandığını görülmektedir. Türkçe öğretiminde nihai sonuca ulaşmak için amaçları ve yöntemleri öğretim sürecinde uygulanması gerekenleri de şu şekilde sıralanabilir:

- Türkçe dersi beceri dersidir. Bu nedenle dinleme, konuşma, okuma, yazma becerileri etkin şekilde kazandırılmalıdır.
- Ders içerisinde yapılan tüm etkinliklerde öğrenciler konuşurken ve yazarken dil kurallarına uyması sağlanmalıdır.
- Konular kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene şeklinde yol izlenerek verilmelidir.
- Öğrencilerin analiz ve sentez yeteneklerini geliştirici yöntemler kullanılmalıdır.
- Ders kitabından maksimum seviyede yararlanmayı öğretmeli ve kaynak kitaplardan yararlanmak için kütüphane alışkanlığı kazandırılmalıdır.
- Anlama ve anlatma yeteneğinin sadece okul ortamında ve Türkçe dersi içerisinde değil bütün yaşam ve diğer dersler içerisinde de önemli olduğu sezdirilmelidir.
- İmlâ ve noktalama kurallarına uyma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

#### **2.4. Türkçe Dersi Öğretim Programı**

Öğretim programları, eğitimin genel amaçlarında tanımlanmış olan insan tipini yetiştirmeyi amaçlayan kuramsal ve uygulamalı yapılardır (Epçaçan ve Erzen, 2008: 183).

Eğitim sistemlerinin içinde programlar vazgeçilmez ve olmazsa olmaz olgulardandır. Her lke eğitim politikasını hazırladığı ğretim programlarıyla düzenli, işler ve sürdürülebilir hale getirmektedir. Hazırlanan ğretim programları hazırlandığı dersin; öğrenme-öğretme sürecini, amacını, kazanımlarını ve lme-değerlendirmesini düzenleyen kılavuzlardır. Demirel (2006) dili, “okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği” olarak tanımlamaktadır.

Dünya; siyasi hayat, sosyal yapı, ekonomik düzen, bilim ve teknolojiye değişim ve gelişme yaşar. Bu değişim ve gelişmelere paralel olarak eğitim programları da yenilenmelidir. Amacı, nitelikli insan yetiştirmek ve çağa ayak uydurmak olan eğitim programları zaman zaman bu amaçlara ulaşmak için yeniden düzenlenir. Türkçe ğretim programı da Cumhuriyetin ilk yıllarından beri şartlara uygun şekilde değişerek günümüze kadar devam etmiştir. 2005 yılına kadar davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan Türkçe ğretim Programı, 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Günümüzde en güncel Türkçe ğretim Programı 2019 yılında hazırlanmıştır.

Türkçe Dersi ğretim Programı (2019), ilkokul ve ortaokul kademesini bir bütün hlinde (1. ve 8. sınıflar arası) ele almıştır. Programların hangi ölçütler incelenerek oluşturulduğu ile ilgili sonuç bölümünde aşağıdaki bilgiler verilmiştir.

Elimizdeki programları güncelleme sürecinde hangi işlemlerden ve aşamalardan geçtiğimiz üzerine bilgi vermek de yerinde olacaktır (Türkçe Dersi ğretim Programı, 2019: 7). Bu bağlamda:

- Farklı ülkelerin son yıllarda benzer gereklerle yenilenip güncellenen ğretim programları incelenmiş,
- Yurt içinde ve yurt dışında eğitim ğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış,
- Başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları, hükümet programları, şra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş,
- Milli Eğitim Bakanlığı programlar ve ğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından geliştirilen anketler aracılığıyla ğretmen ve yöneticilerin programlar ve haftalık ders çizelgelerine yönelik görüşleri toplanmış,

•İllerden gelen her bir branşla ilgili zümre raporları incelenmiş,

•Branşlara yönelik açık uçlu sorulardan oluşan ve elektronik ortamda erişime açılan anket verileri derlenmiş,

•Eğitim fakültelerimizin branşlar ölçeğinde hazırladıkları raporlar incelenmiş, bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda öğretim programlarımız gözden geçirilip güncellenmiş ve yenilenmiştir. Programların uygulanmasına 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla topyekûn geçilecek ve sonrasında yapılacak izleme değerlendirme sonuçlarına göre yine gerekli güncellemeler yapılacaktır. Böylelikle programlarımızın gelişmelerle ve bilimsel, sosyal, teknolojik vb. ihtiyaçlarla koşutluğun sürekliliği sağlanmış olacaktır.

“Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanması” başlığı altında; öğrenme öğretme yaklaşımı, programın özel amaçları, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili bilgiler verilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları başlığı altında Türkçe Dersi Öğretim Programı; öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçeyi sevgi ve istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir. Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır (MEB, 2019: 8).

Programda ölçme ve değerlendirme uygulamaları ile ilgili de bilgi verilmiştir. Programda; 1-3. Sınıflar ve 4-8. Sınıflar ayrı şekilde incelenmiş ve yapılacak ölçme ve

değerlendirmeler için farklı yaklaşımlar belirlenmiştir. Verilen bilgiler doğrultusunda ölçme ve değerlendirme başlığını şu maddeler altında toplayabiliriz:

- Ölçme ve değerlendirme için yapılan uygulamalar devamlı olmalıdır. Böylelikle öğrenme sürecinde yapılan değerlendirmeler öğrenciyi tanımayı kolaylaştıracak ve öğretmene geri bildirim sağlanacaktır. Böylece öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin ilerleyişlerinin tespiti de sağlanır. Öğretimin sonunda yapılan değerlendirme de öğretimin amacına ulaşım ulaşmadığının tespitini sağlayacaktır.

- 1. ve 3. sınıflar arasında performans ve süreç temelli bir yaklaşım ile birlikte süreç içerisinde gözlem formlarından da yararlanılmalıdır. Değerlendirme ölçeği, kontrol listesi ve dereceli puanlama anahtarı gibi ölçme ve değerlendirme araçlarından yararlanılarak öğrencinin; bilişsel, psikomotor ve duyuşsal becerileri gözlemlenmelidir. Ölçme sonucunda geri bildirimler verilirken öğrenciyi motive edici ifadeler kullanılmalı, sınıf içerisinde kıyaslamalardan kaçınılmalıdır. Düzenli şekilde verilen geri bildirimler öğrenciyi sorumluluk ve öz değerlendirme bilinci kazandırmalıdır. Bu sınıf seviyelerinde yapılan bütün ölçme ve değerlendirmeler öğrenciyi tanıma amaçlı olmalıdır.

- 4. ve 8. sınıflarda sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Bu sınıflarda bilişsel ölçmelerde yazılı sınavlardan yararlanır. Yazılı sınavlar uygulanırken programın kazanımlarına uygunluğu da dikkate alınmalıdır. Hazırlanan sınavlarda yazılı ve görsel unsurlar, grafik düzenleyiciler gibi unsurlar bulunmalıdır. Böylece öğrencilerin; eleştirel düşünme, görsel okuma, çıkarımda bulunma, akıl yürütme, analiz etme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmalıdır. Hazırlanan öncüller öğrencilerin bilgiyi diğer derslerle ve günlük hayatla ilişkilendirmesini sağlamalıdır. Ayrıca dil becerilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak öğrenci ürün dosyalarından yararlanılmalıdır.

Programda uygulamada dikkat edilecek hususlara ilişkin açıklamalar yapılarak, 1. sınıf seviyesi için ilk okuma-yazma süreci hakkında uzun açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca 3. ve 4. Sınıf düzeyleri için yazma çalışmaları hakkında bilgiler verilmiştir. Programda temalarla ilgili olarak ise:

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) uygulanması sürecinde her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Bu temalardan; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Zorunlu temalar dışında verilen diğer temalar seçmeli olup kitap yazarlarınca belirlenecektir. Öğrenme öğretme sürecinde işlenmesi ve öğretim materyallerinde yer verilmesi öngörülen temalar ve

bu temalarla ilgili konu önerileri verilmiştir. Bu açıklamalarla birlikte 16 tema ve her temanın konu önerileri verilmiştir (MEB, 2019: 15-16).

Türkçe dersi için konuşma, yazma, okuma, dinleme temel dil becerilerinin metinlerle kazanılacağı belirtilen programda metin türleri de sınıf seviyelerine göre bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiir başlıklarıyla tablo şeklinde verilmiştir. Metin türlerinin temalara ve sınıf seviyelerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

- Tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin kullanılacaktır. Bu metinlerin 3'ü okuma 1'i dinleme/izleme metnidir. Böylece kitap bütününde toplamda 32 okuma ve dinleme/izleme metni kullanılacaktır.

- Her sınıf düzeyinde temalara uygun ve eşit dağılım olması kaydıyla 8 serbest okuma metnine yer verilmelidir. Bu metinlerle beraber ders kitabında toplamda 40 metin yer alacaktır.

- Metin türleri 3 ana biçim altında toplanmıştır: Bilgilendirici, hikâye edici, şiir. Belirtilen metin sayıları içinde kalmak kaydıyla hangi temada, hangi metin türlerinin yer alacağı ders kitabı yazarının/yazarlarının tercihine bağlıdır. Metin türlerinin dengeli dağılıp dağılmadığı metin biçimlerine göre belirlenecektir. Örneğin “Bilim ve Teknoloji” temasında bilgilendirici metin daha fazla olabilir. Başka bir temada ise şiir türündeki metinlere daha fazla yer verilebilir. Ancak ilke olarak metin türlerinin temalar arasında, kitap bütününde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması esastır. Tablo 3'te yer alan biçimler altındaki türler, kazanımlar göz önünde bulundurularak ders kitabında kullanılacaktır.

- Birinci sınıfın birinci döneminde 16 dinleme/izleme metni, 2. döneminde ise 12 okuma ve 4 dinleme/izleme metni yer almalıdır. 1. sınıfın 2. döneminde kullanılacak toplam 4 dinleme/izleme metninin 2'si hikâye edici, 1'i bilgilendirici ve 1'i şiir türünde seçilmelidir. Ayrıca ilk okuma sürecinde dil gelişimini hızlandırabilmek amacıyla şiir dışında bilmece, tekerleme, sayısmaca, mani, ninni gibi türler de kullanılmalıdır (MEB, 2019: 16-17). Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin sahip olması gereken nitelikler açıklandıktan sonra 1-8. sınıflar ders kitabı forma sayıları ve ebatları verilmiştir.

“Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı” başlığı altında ise kazanımların ve öğretim programının yapısı ve kazanımlar açıklamalarıyla yer almıştır. Tematik yaklaşımla hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) yer alan kazanımlar her sınıf düzeyi için dört temel dil becerisi altında gruplandırılmıştır. Kazanımlar dinleme/izleme, konuşma,

okuma ve yazma becerilerine göre gruplandırılarak sınıf düzeylerine göre farklı başlıklar altında verilmiştir. Bazı kazanımların gerçekleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar, ilgili kazanımların altında açıklama olarak belirtilmiştir. Ayrıca sınıf düzeylerine göre sınırlılıklara da kazanım açıklamalarında yer verilmiştir (MEB, 2018: 20). Kazanımların yapısı; dersin kodu, sınıf düzeyi, beceri alanı numarası, kazanım numarası, kazanım ve kazanım açıklaması şeklinde tablo halinde verilmiştir. En sonunda ise Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımları ve açıklamalar tablosuna yer verilmiştir. Kazanımlar her sınıf seviyesinde temel dil becerilerine göre açıklanmıştır.

## 2.5. Ders Kitapları

Öğrenciler, çevrelerinde ve dünyada olup bitenleri anlayabilmek ve kavrayabilmek için olayları ve olguları kavramalarını kolaylaştıracak araç ve gereçlere gereksinim duyarlar. Bu araçların en başında yazılı bir materyal olan ders kitapları gelmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2005: 18). Öğrenciler için öğrenme, öğretmenler için ise öğretme konusunda yazılı materyal olarak en çok kullanılan araç ders kitaplarıdır. Öğretilmek istenen kazanımlar programlarda soyut kavramlardır. Ders kitapları için bu soyutluğu somut hale getiren başlıca ders materyalidir diyebiliriz.

Ders kitabı; öğretimde öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına, vermek istediklerini daha sistematik vermesine; öğrencinin de öğretmenin anlattıklarını istediği zaman ve yerde istediği tempoda tekrar etmesine imkân veren temel materyallerdir. Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenlerin neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynak olan ders kitabı, öğrencinin öğretilecek konulara ilgi duymasını sağlar (Küçükahmet, 2003: 18). Görüldüğü gibi ders kitapları öğrenim sürecinin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlayan araçlardır. Nitekim ders kitapları öğretimin düzenli bir biçimde sürdürülmesini yardımcı olurlar. Eğitim programlarına uygun bir şekilde hazırlandıkları için derslerin de programlara uygun şekilde işlenmesinde etkili olurlar. Çünkü eğitim programındaki içerikler, amaçlar, etkinlikler ve değerlendirmeler ders kitaplarında sırayla yer almaktadır.

Geçmişten günümüze eğitim sürecinde yardım alınan temel ders araçlarından biri ders kitaplarıdır. Öğretmenler yapacağı etkinliklerde, vereceği ödev ve örneklendirmelerde ders kitabından yararlanırken öğrenciler de ders kitaplarıyla öğrendiklerini tekrar edip pekiştirirler. Bununla beraber öğrenciler, öğretmenin sınıfta anlattıklarını ders kitabıyla somutlaştırır,

dinlediklerini de görme imkânı bulurlar. Bu da öğretimi çeşitlendirir, sıkıcılıktan kurtarır. Öğrencilerin okula ve derse motive edilmesinde de bu kitapların önemli katkısı vardır (Arıcı, 2009). Ders kitapları, eğitimin amaçlarına ulaşmada öğrencilerin öğrenmesine kaynak olan öğretim programının uygulanmasına yardım eden öğretim materyalidir. Günümüzde değişen teknolojiye rağmen öğrenciler ve öğretmenler için ders kitapları en önemli ders materyali olarak kullanılmaya devam etmektedir. Ders kitaplarına kolay ulaşılabilmesi, tüm eğitim ortamlarında yaygın bir şekilde kullanılabilmesi, program çerçevesinde hazırlanması ve temalara göre metinler seçilmesi gibi özellikleriyle önemi daha da artmaktadır. Ders kitapları bu yönleriyle eğitimde fırsat eşitliğine de katkı sağlar.

Öğrenciler açısından düşünüldüğünde ders kitaplarının fiziksel olarak da bir albenisinin olması gerektiği düşünülebilir. Kitapların fiziksel özellikleri öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde olmalıdır. Eğitim-öğretimin içine bu kadar işlemiş olan ders kitapları amaç, kapsam, dayanak ve tanımlar başlıklarıyla Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (2021) ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre ders kitaplarının sahip olması gereken nitelikler aşağıdaki gibi sıralamıştır:

Ders kitaplarının nitelikleri madde 6 – (1) Ders kitapları;

- a) Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez.
- b) Bilimsel hata içermez.
- c) Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar.
- ç) Dil ve anlatıma uygunluk yönünden hata içermez.

d) Görsel tasarım ve içerik tasarımı öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak yazılır.

Bir ders kitabı öğretim programında ve sınıf ortamında kazandırılmak istenen davranışları kapsayan nitelikleri taşımalıdır. Öğretim süreci içerisinde öğretmenler için de öğrenciler içinde çok etkili bir araçtır. Öğrencilerin öğretim sürecine katılmalarını sağlayan ders kitapları öğretmenler için ise yardımcı bir öğretilerdir. Ders kitaplarının eğitim-öğretim sürecinde öğrencilere olan faydalarını Duman ve Çakmak (2004) şöyle sıralamıştır:

1. Ders kitabı, öğretmenin sözlü dersini tamamlar.

2. Ders kitabı, sözlü öğretimin boşluklarını ve eksikliklerini giderir; bunun sonucu olarak konular ve bilgiler arasındaki bağlantısızlıkları ortadan kaldırır.

3. Öğrenilen bilgileri tekrar gözden geçirmeyi mümkün kılar.

4. Ders kitabından çalışırken öğrenci, daha aktif düşünen ve sorumluluk hisseden bir yapı içindedir. 5. Öğrenciyi farklı soru tipleri, sorularla ilgili farklı çözüm yolları ve konu anlatımında ileriye sürülen farklı yaklaşımlarla yüz yüze getirir.

6. Öğretimi sıkıcılıktan kurtarır, ilginin devamlılığını sağlar.

7. Ders kitabı öğrencinin derse önceden hazırlanmasını sağlar.

Bu maddeler incelendiğinde ders kitaplarının eğitim-öğretim için son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

### **2.5.1. Türkçe Ders Kitapları**

Ders kitapları Türkçe dersinde temel araçtır (Canlı, 2014). Gelişen teknolojiyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan "EBA" uygulamasıyla da öğrencilere ve öğretmenlere ders kitabı dışında teknolojik seçenekler sunulmuştur. Bu olanaklara rağmen Türkçe derslerinde ders kitabının daha çok kullanıldığı gözlenmektedir. Türkiye genelinde yapılan çoğu araştırmanın sonuçlarına göre, Türkçe öğretmenlerinin büyük bir kısmı derslerde kaynak materyal olarak ders kitaplarını kullanmaktadır. Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere Türkçe dersi için ders kitaplarının yeri ve önemi daha net görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı çağın ihtiyaçlarına göre 2019 yılında yeniden düzenlenmiştir. Programla üç kitaplı model olan: “Ders kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı” şeklindeki kullanım son bulmuştur. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu düzeyinde hazırlanan kitapların önceki kitaplardan farkı “Ortaokul Türkçe Ders Kitabı” ve “Ortaokul Öğrenci Çalışma Kitabı” şeklinde iki parça olarak basılan kitaplar birleştirilmiş; “Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı” adı ile 5,6,7 ve 8. sınıf düzeylerinde tek kitap olarak basılmış, metinler ile metinlerle ilgili etkinlikler bu tek kitapta toplanmıştır. Ayrıca öğretmenler için hazırlanan “Öğretmen Kılavuz Kitapları” kaldırılmış ve öğretmenlerin kendi hazırlayacakları der planları ile dersleri işlemeleri istenmiştir.

Nitekim Türkçe ders kitapları sadece bilgi ile dolu olmamalıdır. Her sınıf kademesinde öğrencilerin yaş seviyelerine göre düzenlenmeli, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmalı ve öğrencilerin edebî metinleri tanınmasına ve anlamasına yardımcı olmalıdır. Temelinde iyi

bir dil bilincine sahip bireyler yetiştirmek olan Türkçe ders kitapları, öğrencilere anlık problem çözme yeteneklerini kazandıracak ve günlük yaşamda karşılaştıkları sorunları çözebilecek davranışları kazandıran nitelikte hazırlanmalıdır. Türk dilinin gramerini kavratmanın yanında öğrencileri edebiyata alıştırmayı, onlara dünyadaki ve ülkemizdeki şair ve yazarları tanıtmayı hedefleyen Türkçe dersi için hazırlanan kitapların metinleri de özenle seçilmelidir.

## 2.6. Metinlerle Türkçe Öğretimi

Ders kitapları eğitim-öğretim için en temel materyal olarak düşünülmelidir. Bu nedenle öğretimde amaç ve kazanımların gerçekleşmesi için ders kitapları önemli yere sahiptir ve bütün dersler için bu önemi aynıdır. Türkçe dersinde de dersin ana gereği olan ders kitapları bu nedenle ayrı bir öneme sahiptir. Türkçe dersinde ders kitaplarının etkili bir araç olmasını sağlayan bileşene kitapların içindeki metinlerdir denilebilir. Türkçe ders kitapları okuma ve dinleme metinlerinden oluşmaktadır. Bu metinlerin büyük bir bölümü okuma metinleridir. Bu metinlerle öğrencilerin okuyarak ya da dinleyerek anlama becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Türkçe ders kitaplarına bakıldığında metinler en etkili öge olarak göze çarpmaktadır. Dil edinimi açısından çok önemli olan metinler, öğrencilerin başta kültür olmak üzere sosyal yaşamı, toplumsal kuralı, iyiyi ve kötüyü, ahlak gibi değer ve nitelikleri kavramasını sağlayan aktif bir yapıdır (Akkurt, 2011).

Türkçe dersi öğrencilerin düşündüklerini sözlü veya yazılı olarak anlatmalarını, okuduklarını ve dinlediklerini anlamalarını amaç edinen bir derstir. Bu nedenle Türkçe derslerinin temel aracı olan ders kitaplarında yer alan metinlerin işlevleri de azımsanmamalıdır. Çünkü Türkçe dersinin amaçlarına ulaşmada kullanılacak anlama ve anlatma çalışmalarına yardımcı olan ana malzeme ders kitabında yer alan metinlerdir. Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) kitaplarda yer alan metinlerin seçiminde dikkate alınması gerekenler şu şekildedir:

- Tüm sınıf düzeylerinde 8 tema ve her temada 4 metin kullanılacaktır. Bu metinlerin 3'ü okuma 1'i dinleme/izleme metnidir. Böylece kitap bütününde toplamda 32 okuma ve dinleme/izleme metni kullanılacaktır.

•Her sınıf düzeyinde temalara uygun ve eşit dağılım olması kaydıyla 8 serbest okuma metnine yer verilmelidir. Bu metinlerle beraber ders kitabında toplamda 40 metin yer alacaktır.

•Metin türleri 3 ana biçim altında toplanmıştır: Bilgilendirici, hikâye edici, şiir. Belirtilen metin sayıları içinde kalmak kaydıyla hangi temada, hangi metin türlerinin yer alacağı ders kitabı yazarının/yazarlarının tercihine bağlıdır. Metin türlerinin dengeli dağılıp dağılmadığı metin biçimlerine göre belirlenecektir. Örneğin “Bilim ve Teknoloji” temasında bilgilendirici metin daha fazla olabilir. Başka bir temada ise şiir türündeki metinlere daha fazla yer verilebilir. Ancak ilke olarak metin türlerinin temalar arasında, kitap bütününde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması esastır.

•Birinci sınıfın birinci döneminde 16 dinleme/izleme metni, 2. döneminde ise 12 okuma ve 4 dinleme/izleme metni yer almalıdır. 1. sınıfın 2. döneminde kullanılacak toplam 4 dinleme/izleme metninin 2’si hikâye edici, 1’i bilgilendirici ve 1’i şiir türünde seçilmelidir. Ayrıca ilk okuma sürecinde dil gelişimini hızlandırabilmek amacıyla şiir dışında bilmece, tekerleme, sayısmaca, mani, ninni gibi türler de kullanılmalıdır.

Ayrıca programda metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken hususların yanında metinlerin sahip olması gereken özellikler de belirtilmiştir. Bu özellikler şöyledir:

1.Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.

2.Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.

3.Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.

4.Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.

5.Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.

6.Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

7.Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

8.Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.

9.Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

10.Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.

11.Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.

12.Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

13.Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.

14.Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.

Anlaşılabileceği üzere ana dili eğitiminde amaca ulaşmanın nitelikli metinlere bağlı olduğu söylenebilir. Nitelikli metinlerin seçiminin programın amaçlarının gerçekleştirilmesinin yanında aynı zamanda program ile kazandırılacak temel becerileriyle de alakalı olduğu söylenebilir. Türkçe Öğretim Programı'na (2019) bakıldığında aşağıda sıraladığımız becerilerin gerçekleşmesinde temel aracın ve yardımcının yine metinler olduğu görülmektedir.

•Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma

- Eleştirel düşünme
- Yaratıcı düşünme
- İletişim
- Problem çözme
- Araştırma
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik
- Karar verme
- Metinler arası okuma
- Kişisel ve sosyal değerlere önem verme

Türkçe derslerinde kullanılan yazınsal metinler; Türkçenin anlatım gücünü sezdiren, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştiren, onların özgür düşüncelerine olanak sağlayan, onlara eleştirel düşünme becerisi kazandıran, toplumun özelliklerini duyarlılıkla benimseyen, yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayan, onlara çevre bilinci kazandırarak insan ve hayvan sevgisini aşıl原因, üretme isteği uyandıran niteliklere sahip olmalıdır.

## 2.7. Edebî Metinler

Kültür nesiller boyu olgunlaşıp değişmelere uğrayarak geleceğe aktarılmıştır. Kültürün bu dinamik yapısında en önemli arkadaşı dildir. Toplumlar duygu, düşüncelerini ve tecrübelerini kuşaktan kuşağa dil ile aktarmışlardır. Bu birliktelik dilin de kültürün de hep canlı kalmasını sağlamıştır. Gelecek nesillere dil aracılığıyla aktarılan kültür ile edebî eserler ortaya çıkmıştır. Edebiyat toplumu bir arada tutmuş ve kültürel birliği sağlamıştır. Toplumun bütün içinde kalmasını sağlayan olgulardan birisi olan edebiyat, aynı zamanda insanların diğer toplumlarla birbirini tanımalarına imkân sağlamıştır.

Kültürün dil ile gelişmesi ve dilin kültür dili haline gelmesi edebî metinlerin Türkçe ders kitaplarında bulunması ve ana dili eğitiminin bu metinlerle öğretilmesiyle mümkündür. Okullarda verilen ana dil eğitimi edebî metinlerle desteklendiğinde öğrencilere aşıl原因 kültür

ve dil daha kalıcı etkiler oluşturacaktır. Ana dili öğretimi, edebiyat öğretiminden ya da edebî metinlerden ayrı düşünülemez (Günday, 2012: 2-3).

Öğrenci, hikâye ve roman türü gibi türlerle gerçek hayatla benzerlik taşıyan kurmaca bir dünyaya açılmış olur. Kendi hayatı ile bu kurmaca dünyayı eşleştirip, metindeki karakterler sayesinde doğru ve yanlış ayırt etmeyi öğrenir. Bu kurmaca dünya masalımsı öğeler gibi gerçekte mümkün olmayacak olaylar ve karakterler içeriyorsa da öğrencinin hayal dünyasındaki gelişme ve değişimler kaçınılmaz olacaktır.

Tarihî bir metin, bireye bildiği tarihsel gerçekliklere ve olgulara farklı açıdan bakmayı öğretebilir. Böylece öğrenci, bilgiyi kendi bakış açısıyla harmanlayıp yorum yapabilme yeteneğini kazanabilir.

Şiir okuyan bir öğrenci, dilin akıcılığına ve coşkunluğuna şahit olacaktır. Redif ve kafiyelerle süslenmiş şiirde kavramların nasıl anlam değiştirdiğini, söz sanatlarının şiirde kullanılmasının şiire farklı bir güç kattığını öğrenebilir ve şiir diliyle tanışabilir. Yaşadığı doğayı, ağaçları, hayvanları şiir ile tartıp kendisinin de bu tabiatın bir parçası olduğunu fark ederek onları sevmeyi ve korumayı öğrenebilir. Aşkı, hasreti, nefreti, sevmeyi, kahramanlığı, yiğitliği şiir ile içselleştirip vicdani duygularını tadabilir. Bu duygularla millî değerlerine sahip çıkar ve insan ilişkilerinde oluşturması gereken davranışları kazanabilir.

Bir tiyatro metni ise öğrenciye farklı karakterleri sahneleyerek toplumun her kesiminden insanları anlamayı ve empati kurmayı öğretebilir. Öğrenci sahnede rol yaparak eleştirmeyi, gülmeyi, toplum içinde yaşanan ve yaşanmış trajedileri hem kendi anlayacak hem de büründüğü karakterle seyirciye anlatabilir.

Edebî metinlerin dil eğitimi ve çocuğun bilişsel gelişimi açısından işlevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1.Edebî metinler sayesinde öğrenci, Türkçenin anlatım inceliklerini ve estetik yönünü somut örneklerle görebilecektir.

2.Edebî metinler aracılığıyla öğrenci okuma, dinleme ve konuşma, yazma becerileri gelişim gösterir. Öğrencilerin sistematik olarak kelime hazinesini genişletilmesinde edebî metinlerin önemli bir işlevi vardır.

3.Edebî metinlerde sunulan dolaylı yaşantılar, öğrenciyi anlamda hayata hazırlar. Sosyal yaşamdaki davranışlar hakkında olay örgüleri aracılığıyla deneyim kazanır. Bu deneyimler, bilgilerle sentezlenerek anlamlı öğrenmeler için bilişsel bir zemin oluşturur.

4.Edebî metinler sayesinde problemlerin çözümü sürecinde öğrencilerin bilişsel gelişimi hızlanır ve düşünce anlamında pratiklik kazanır.

5.Edebî metinler sayesinde öğrenci, Türkçenin kurallarıyla ilgili örneklerle karşılaşacaktır. Bu sayede de dil farkındalığı gelişecektir.

## 2.8. Söz Sanatları

İnsan; ihtiyaçları olan ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli değişen, gelişen bir varlıktır. En başta yaşama arzusu ile temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan insan, bu ihtiyaçlarını karşılayabildiği sürece ikincil planda kalan estetik ihtiyacını gidermeye çalışır. Beslenme, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların giderilmesiyle sanata yönelmek insan için kaçınılmazdır. Sanat: insanların tabiat karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi unsurlarla güzel ve etkili bir biçimde ve kişisel bir üslupla ifade etme çabasından doğan ruhsal bir faaliyettir (Buyurgan, 2007: 11). Anlaşılacağı gibi insan estetik olma kaygısı ile çizerek, sesleri kullanarak, yazarak ya da hareketlerle bir şeyler anlatmaya çabalar. Bu çabayla da güzel sanatlar doğmuştur. Kullanılan araç ve gereçlere göre kendi altında dallara ayrılan güzel sanatlardan birisi de dilin kullanımıyla gerçekleşen sözlü ya da yazılı olarak aktarılan edebiyat sanatıdır. Edebiyat, malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılık, başka bir deyişle bir sanat dalıdır (Aytaç, 2009: 18). Edebiyat; sözü daha güzel söylemeyi ve yazmayı, başkalarından daha farklı anlatmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda edebi sanatlar ortaya çıkmıştır.

Edebiyatın temel anlatım ögesi dildir. Çünkü dil edebiyatın malzemesidir. Her dil için en gelişmiş seviye o dilin edebiyatında görülür. Edebî eserlerde etkileyici bir dil ve anlatım kullanılarak dilin sanatsal yönü ortaya çıkarılır. Nitekim söz sanatlarının edebi metinlerin anlaşılmasında önemli bir yeri vardır diyebiliriz.

Söz sanatları, söylenen veya yazılan sözü güzelleştirmek için oynanan bir söz oyunudur. İnsan, yazılı veya sözlü olarak anlattıklarının karşı tarafın duygularını etkilemesi için dili etkin kullanmayı arzulamıştır. İfade edileni anlamlı ve etkili kılmak, anlatıma güç kazandırmak ve üslubu ilgi çekici hale getirmek amacıyla yazılı ve sözlü iletişimde söz

sanatlarından yaygın bir şekilde faydalanılmaktadır. Söz sanatları, anlatımı zenginleştirmek adına bir ifadenin gerçek anlamı dışında farklı anlamlarda kullanılmasıdır.

Söz sanatlarını tanıtmak için birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerde genel olarak söz sanatları: öyle ilgili sanatlar, anlamla ilgili sanatlar ve mecazlar olmak üzere üç başlığa ayrılmıştır. Bu üç grup içindeki söz sanatlarını: kişileştirme (teşhis), benzetme (teşbih), istiare (eğretileme) , hatırlatma (telmih), ad aktarması (mecaz-ı mürsel), karşıtlık (tezat), kinaye (değınmece), iğneleme (tariz), konuşurma (intak), iki anlamlılık (tevriye), uygunluk (tenasüp), güzel nedene bağlama (hüs-n-ü talil), bilmezden gelme (tecahül-i arif), örnekleme (irsal-i mesel) ve abartma (mübalağa) sanatları şeklinde sıralayabiliriz. Sonuç olarak söz sanatlarının anlatıma güzellik katmak ve anlatımı kuvvetlendirmek için kullanıldığını söyleyebiliriz. Gerek yazılı gerekse sözlü iletişim için bu kadar etkili olan söz sanatları bir gereksinim olarak görülmelidir.

Bireyin söz sanatlarıyla karşılaşması ilk olarak sosyal çevre ve aile ile gerçekleşir. Daha sonra birey, okul öncesinden itibaren örgün eğitim programlarıyla lisansüstü düzeye kadar söz sanatları eğitimi alır.

“Çocukların aslında küçük yaşlardan başlayarak yaş ve gelişim düzeyleriyle koşut kimi söz sanatlarını anladıkları kimilerini de anlatımlarında kullandıkları bilinmektedir. Bu durumda insanın dilin bu yeni, önemli, sonsuz ve yaratıcı olanaklarını anlama yeteneği bulunmaktadır. Çocuğun bu yeni ve yaratıcı olanakları anlayabilmesi; dolayısıyla dili başarılı ve yetkin bir biçimde kullanabilmesi için dil ve edebiyat öğretimi ortamlarında içinde bu olanakların sıklıkla geçtiği yazınsal niteliği yüksek metinler kullanılmalı; işlevsel sorular ve etkinlikler yoluyla da bu yaratıcı olanakların anlama neler kattığı, anlamı nasıl zenginleştirdiği duyumsatılmalıdır. Özetle çocukların söz sanatlarını ve yarattığı imgeleri anlayabilecekleri ortamlar yaratılmalı, buna uygun araç gereçler kullanılmalıdır. Söz sanatlarının derslerde bu anlayışla ele alınması, anlama ve anlatma becerilerini geliştirmeye dönük öteki etkinliklerin niteliğini de artırabilir.”(Aslan vd., 2018:52)

Söz sanatlarının anlatmaya ve anlamaya olan etkisini fark eden öğrenciler, okudukları metinlerle beraber dinledikleri metinleri de doğru şekilde anlayıp yorumlayacaklardır. Nitekim söz sanatları ve temel dil becerileri birbirini tamamlayan öğelerdir. Aralarındaki bu ilişkiden yola çıkılarak Türkçe derslerindeki anlama ve anlatma çalışmalarında öğrencilerin yaş ve bilişsel seviyelerine göre söz sanatlarından faydalanılabilir. Türkçe Dersi Öğretim

Programı'nda (2019) sanat başlığı altında söz sanatları konusunun tavsiye edildiği görülmektedir. Söz sanatlarıyla ilgili kazanımlara bakıldığında 1, 2, 3 ve 4. sınıflarda doğrudan söz sanatlarına yönelik kazanımların olmadığı görülmektedir. 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda ise söz sanatlarının okuma becerisinde yer alan söz varlığı ve anlama başlıkları altındaki kazanımlarda verildiği görülmektedir.

*Tablo 2. 1. Söz Sanatlarının Sınıf Seviyelerine Göre Kazanım Dağılımları*

<b>Sınıf Seviyesi</b>	<b>Dil Becerileri</b>	<b>Kazanım</b>	<b>Kazanım Açıklamaları</b>
<b>5. Sınıf</b>	Okuma/Anlama	T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.
<b>6. Sınıf</b>	Okuma /Anlama	T.6.3.14 Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir
<b>7. Sınıf</b>	Okuma/Söz Varlığı	T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	Kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.
<b>8. Sınıf</b>	Okuma/Söz Varlığı	T.8.3.7 Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.

Tablo 2. 1. incelendiğinde söz sanatlarının Türkçe Öğretim Programı'nda okuma becerisiyle ilişkilendirilerek öğretiminin amaçlandığı görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) abartma, benzetme, kişileştirme, konuşurma ve karşıtlık sanatlarının öğretilmesi hedeflenmektedir. “Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımı ile öğretilecek söz sanatlarının sınıf seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Kazanıma ait açıklamalarda söz sanatları sınıf seviyelerine göre şu şekilde dağıtılmıştır: 5. sınıfta benzetme ve kişileştirme, 6. sınıfta konuşurma ve karşıtlık, 7. sınıfta kişileştirme, konuşurma, karşıtlık ve abartma, 8. sınıfta benzetme, kişileştirme, konuşurma, karşıtlık, abartma. Yapılan uygulamayla söz sanatlarının sınıf seviyeleri arttıkça pekiştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Pekiştirilen söz sanatlarının yanında seviyeye göre yeni söz sanatları kazanımlarla sezdirilmeye çalışılmaktadır. Programda yer alan ve öğretilmesi amaçlanan söz sanatları şu şekildedir:

### 2.8.1. Abartma (Mübalâğa)

Sözün etkisini artırmak amacıyla, bir olayı büyütme veya küçültme ya da bir şeyi olduğundan az veya çok gösterip gerçekte mümkün olmayacak şekilde anlatmaya abartma sanatı denir. Bir olay ya da varlık insanı etkilediği zaman insan bu etkiyle durumu olduğundan daha küçük veya büyük gösterebilir. Böylece vermek istediği duyguyu daha kuvvetlendirmiş olur. Abartma sanatında amaç gerçek olanı değiştirmek değil, bütün şiddetiyle ifade etmektir. Abartma bir fiilin, niteliğin veya durumun gerçekleşmesi güç hatta olası gözükmeyen dereceye yükseltilerek yapılır (Saraç, 2007).

Günlük hayatta bu sanata sıkça başvurulur. İnsanların karşısındakini etkilemek, inandırmak için kullandıkları en yaygın söz sanatlarından biridir. Olağan durumları olağan dışı şekilde göstererek yapılan abartma sanatı iki yolla ortaya çıkar. Birincisi sanatçı heyecanına neden olan olayı ya büyültür ya da küçültür ikincisi olaya uygun bir benzetme bulunarak abartma yapar (Külekçi, 1999). Aşağıda abartma sanatına ilişkin bir örnek verilmiştir:

*“Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;  
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...  
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,  
Boşanır sırtlara, vadilere, sağnak sağnak.  
Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller,  
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller.” (Ersoy, 2019: 43).*

(Bu dizelerde Çanakkale Savaşını anlatan şair, savaşın şiddetini belirtmek için abartmalardan yararlanmış. Şair çatışmaları doğa olaylarına benzeterek yaptığı abartmalar yapmıştır. İnsan uzuvlarının yağmur yağar gibi gökten yağdığını belirten sanatçı, savaşın içindeki kaosun büyük tufanlar ve alevden seller gibi olduğunu da benzetmeden yararlanarak abartma yapmıştır. Şair, savaşın etkisinin insanlığı ve dünyayı salladığını söyleyerek yine abartma sanatını kullanmıştır.)

### 2.8.2. Benzetme (Teşbih)

Aralarında çeşitli özelliklere göre benzerlik bulunan iki kavramdan zayıf olan kavramın güçlü olan kavrama benzetilmesi sanatıdır. Benzetme; sözü etkili kılmak, sözün anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla aralarında farklı yönlerden anlam ilgisi olan iki unsurdan nitelikçe zayıf olanın güçlü olana yaklaştırılmasıdır (Çiftçi, M., & Kaplan, K. 2020: 513).

Benzetmenin amacı sözü daha etkili kılmaktır. Benzetme yapılırken kıyaslanan kavramlar karşılaştırma yoluyla güçlendirilir. Sayfalarca yapılan bir betimlemenin yerine tek bir cümlede geçen güçlü bir benzetme tutabilir.

Sanatçı kendisini etkileyen bir varlık veya olay karşısında heyecanlanır ve bu heyecanını daha kuvvetli anlatmak için benzetmeler yapar. Yazarlar ve şairler, bir varlık veya olay karşısında etkilendiklerinde heyecanlanırlar. Bu heyecanı da daha etkili hale getirmek için ruh halini okura daha iyi yansıtmak için benzetme yapmayı tercih eder. Buna bağlı olarak da benzetme sanatı ortaya çıkar (Macit ve Soldan, 2004: 52).

Benzetme yapılırken kelimeler gerçek anlamlarında kullanılır. Bu nedenle benzetme sanatı bir mecaz sanatı olarak kabul edilmemektedir. Anlatıma güç kazandırmak için yapılan benzetme sanatı gerçek anlamdan mecaz anlama doğru yönelimin ilk evresidir. Sözü güzel kullanmayı her zaman arzulayan sanatçı mecaz sanatlara ulaşmaya benzetme sanatıyla başlamıştır. Bu nedenle benzetme sanatını söz sanatlarının temel taşı olarak kabul edebiliriz. Aksan'a (2016) göre; Raymond Chapman'ın düşüncesi benzetmelerin belki de yapılan ilk söz sanatı olduğu yönündedir (Aksan, 2016).

Benzetme sanatının dört ögesi vardır. Bunlar:

- Benzeyen : Zayıf olan varlık
- Kendisine benzeten : Güçlü olan varlık
- Benzetme yönü : Benzeten varlıklar arasındaki ortak nokta
- Benzetme edatı : Benzetme için kullanılan kelime veya ek

Benzetmenin iki ögeden biri, benzeyen (müşebbeh), bir diğeri kendisine benzeten (müşebbehün bih)dir. Bu iki ögenin ortak oldukları özelliklere, benzeyiş yönü (veh-i şebeh) denir. Benzetme, bazı durumlarda benzetme edatı (teşbih edatı) kullanılarak yapılır (Saraç, 2007). Benzetme sanatında kendisine benzeten ögesi ve benzeyen ögesi ana ögeler, benzetme yönü ve benzetme edatı ise yardımcı ögeler olarak kabul edilir. Benzetmede en çok kullanılan edat, “gibi” edatıdır. Benzetme edatı olarak kullanılan bazı kelimeleri de şöyle sıralayabiliriz: “sanki, güya, tıpkı, daha, benzer...”

Bahsedilen ögeleri örnek üzerinden incelemek gerekirse:

*“Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik*

*Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik” (Beyatlı, 2003: 21).*

**Birinci dize:**

**İkinci dize:**

Benzeyen (B)

: bin atlı

Benzeyen (B)

: ordu

Kendisine benzetilen (KB) : çocuklar

Kendisine benzetilen (KB) : dev

Benzetme Yönü (BY) : şen olmak

Benzetme Yönü (BY) : büyük olması

Benzetme edatı (BE) : gibi

Benzetme edatı (BE) : gibi

Yukarıda verilen dizelerde benzetme sanatının dört ögesi de kullanılmıştır. Benzetme sanatı bu dört ögenin kullanımına göre kendi arasında alt dallara ayrılmaktadır. Bu dallar:

**A. Mufassal (Ayrıntılı) Teşbih (Benzetme) :** Bu benzetme türünde benzetme sanatının tüm ögeleri kullanılır.

Örnek: bal gibi tatlı bebek

Yukarıdaki örnekte bebek (B), bal (KB), gibi (BE), tat (BY) şeklinde benzetmenin tüm ögeleri kullanılmıştır.

**B. Mücmel (Kısaltılmış) Teşbih (Benzetme) :** Bu tür benzetmelerde benzetme yönü söylenmez.

Örnek: bal gibi bebek

Yukarıdaki örnekte bebek (B), bal (KB), gibi (BE) şeklinde benzetme yönü söylenmeden benzetme sanatı kullanılmıştır.

**C. Mükked (Pekiştirilmiş) Teşbih (Benzetme) :** Bu tür benzetmelerde benzetme edatı kullanılmaz.

Örnek: bal tadında bebek

Yukarıdaki örnekte bebek (B), bal (KB), tat(BY) şeklinde benzetme edatı kullanılmadan benzetme sanatı yapılmıştır.

**D. Teşbih-i Belîğ:** Teşbih-i belîğde ise sadece benzeyen ve kendisine benzetilen ögeleri kullanılır.

Örnek: bal bebek

Yukarıdaki örnekte bebek (B), bal (KB) şeklinde sadece benzeyen ve kendisine benzetilen öğeleri kullanılarak benzetme sanatı yapılmıştır.

Bu dört benzetme türünün dışında benzetme öğelerinden olan benzeyen veya kendisine benzetilenden sadece biriyle yapılan sanata istiare (eğretileme) sanatı denir. Benzetmede en az iki ögenin (benzeyen ve kendisine benzetilen) bulunması gerekir. Bu nedenle istiare ve benzetme sanatları farklı sanatlardır ve birbiriyle karıştırılmamalıdır. Aşağıda benzetme sanatına ilişkin örnekler verilmiştir:

*“Ölümdür bekleriz hükmü dünya bir duruşmadır sürer,  
Ellerimizde yüreklerimiz vurulmuş kumrular gibi.” (İlhan, 2000: 54)*

(Yaşanılan bunalımlı günlerin anlatıldığı "Bulut Günleri" isimli şiirin son dizelerinde dünya bir duruşmaya benzetilmiştir. Bu mahkemede bekleyenlerin ellerindeki yürekleri de vurulmuş kumrulara benzetilmiştir. Bu duruşmadaki hüküm ise ölümdür. İnsanlar ellerindeki yürekleri ile bu hükmü beklemektedirler.)

*“Sular yanan ruh için en iyi arkadaştır  
Konca yüzünde inci, bülbül gözünde yaştır...  
Sular her gün bir değişen eser ufkumuzda  
Kumsalda musikidir, manzaradır havuzda!  
Sular var okşar yüzü çiğ gibi damla damla  
Sular var kahramanca boy ölçüşür adamla  
Baharda bülbül olup coşan taşan sular var  
Kışın rüzgâr görünce kartallaşan sular var...” (Çamlıbel, 2010: 61).*

(İlk kıtada sular iyi bir arkadaş iyi bir dost olarak gonca yüzünde inci, bülbül gözünde yaşa benzetilmiştir. Aynı zamanda sular huzur verici özellikleri bulunan kumsalda müzik ve manzarada havuza benzetilmiştir. İkinci kıtada ise yine sular yüzü okşayan çiğ, kahramanlığıyla boy ölçüşen insana, bahar aylarında ötmesiyle coşan ve taşan bülbüle ve kış aylarında dayanıklılığıyla kartallara benzetmiştir.)

*“Deniz anam babam kadar iyiydi.” (Eyüboğlu, 2012: 17)*

(Bu cümlede deniz, şefkatli olması yönünden anne ve babaya benzetilmiştir. Anne ve baba ne olursa olsun evladına karşı sevgi doludur. Denizin imkânlarından faydalanma fırsatı

vermesi, durgunluğuyla şefkatli olması ve temizliği ile anne ve babaya benzetilerek yüceltilmiştir.)

### 2.8.3. Kişileştirme (Teşhis)

İnsana ait olan düşünmek, duygusal hareketler ve fiziksel hareketler gibi özelliklerin insan dışında kalan canlı ve cansız varlıklara aktararak onları insan kişiliğinde göstermeye kişileştirme sanatı denir. Bitki, hayvan ya da canlı olmayan bir varlığın insana benzetilmesinin kişileştirme sanatını ortaya çıkardığını düşünülebilir ve benzetme sanatı ile kişileştirme arasında ilişki kurulabilir. Kişileştirmede de temel amaç anlatımı etkili kılmaktır (Kocakaplan, 1992: 175).

Kişileştirme sanatı benzetme sanatıyla bağlantılı bir sanattır. Çünkü insana ait özellikler benzetme yoluyla diğer varlıklara aktarılır. Benzerlik temelinde benzetme aracılığıyla dilin anlatım gücü kullanılarak varlıklar, insanların faaliyetleri ve bilinçli yaşam çerçevesinde imgelere dönüştürülür (Genç, 2008: 157). Kişileştirme sanatının istiare sanatıyla da yakın ilgisi bulunmaktadır. Kişileştirme yapılırken kendisine benzeyen her zaman insana ait özelliklerdir. Canlı veya cansız kişiliği olmayan varlıklara ad aktarması veya istiare aracılığıyla kişilik kazandırılır (Soysal, 1998).

Sanatçı hissettiği duyguları, kendisini saran düşünceleri paylaşmak aktarmak ister. Bu aktarma isteğini insan dışındaki varlıklarla veya cansız olan çevresiyle de yapar. Böylece diğer varlıkları kendi ruhsal ve düşünce dünyasına ortak etmiş olur. Kişileştirme sanatı, çoğunlukla toplumların, olayların veya insanların beğenilmeyen yanlarını ortaya koymak için başvurulan bir sanattır. Kişileştirme sanatı anlamı güçlendirdiği gibi hayal dünyasını da geliştiren bir sanattır. Aşağıda kişileştirme sanatına ilişkin örnekler verilmiştir:

*“Yağız atlı süvari koştur atını koştur!*

*Sonunda kabre çıkar bu yolun kıvrımları.*

*Ne kaldırımlar kadar seni anlayan olur,*

*Ne senin anladığın kadar kaldırımları...” (Kısakürek, 1985: 157).*

(Sanatçı bu dizelerde eşya-insan münasebeti kurmuştur. Kaldırımların insana diğer insanlardan daha yakın olduğunu ve insanı anlayabildiğini söyleyen şair, anlamak ve anlatmak konusunda kaldırımlara insana ait bir özelliği aktarmıştır.)

*“Ölümin bu kadar körü ve mendeburu...”*

*Ben yaşamak istiyorum biraz daha,*

*Daha bir hayli yaşamak.  
Bunu birçok şey için istiyorum,  
Biraz çok mühim şeyler.” (Ran, 1987: 151).*

(Kör olmak ve mendebur olmak insana ait özelliklerdir. Bu dizelerde şair, cansız ve soyut bir kavram olan ölüme kör olma fiziksel özelliğini ve mendebur olma kişilik özelliğini aktarmıştır.)

*“Alacakaranlık içinde sivri, siyah bir kayanın belli belirsiz hayali gibi yükselen Şalgo Burcu uyanıktı. Vakit vakit inlediği trampete, boru seslerini akşamın hafif rüzgârı derin bir uğultu halinde her tarafa yayıyor... Kederli bağrıışmalarıyla ölümü hatırlatan küfürbaz karga sürüleri, bulutlu havanın donuk hüznünü daha beter artırıyordu. Mor dağlar gittikçe koyulaşıyor, gittikçe kararıyordu. Yamaçlardaki dağınık gölgeler, kuşsuz ormanlar, hıçkırın dereler, kaçan yollar, ıssız korular, sanki korkunç bir fırtınanın gürlemesini bekliyorlardı.” (Seyfettin, 2018: 3)*

(Uyanık olma özelliği cansız bir varlık olan Şalgo Burcu’na aktarılmıştır. Bağırma eylemi de insana özgü kederlenmek duygusuyla eşleştirilmiştir. Ayrıca küfretmek veya küfürbaz olmak kargalara, hüznü olmak havaya, hıçkırma davranışı derelere, kaçma davranışı da yollara aktarılmıştır.)

#### **2.8.4. Konuşturma (İntak)**

İnsan dışı varlıkların insan kişiliğine büründürülüp konuşturulmasına konuşturma(intak) sanatı denilir. Konuşma yaşayan varlıklar içinde sadece insana özgü bir özelliktir. Bu nedenle konuşturma sanatının olduğu her yerde kişileştirme sanatı da bulunmaktadır. Konuşturma sanatının gerçekleşebilmesi için varlıkların ağzından söz çıkması gerekmektedir; aksi takdirde konuşturma sanatı değil, kişileştirme sanatı yapılmış olacaktır (Çiftçi, ve Kaplan, 2020: 514). Konuşturma, teşhis sanatının bir alt dalıdır (Coşkun, 2007). Her yapılan kişileştirme sanatının olduğu yerde konuşturma sanatı olmayabilir. Fakat her konuşturma sanatı aynı zamanda bir kişileştirme sanatıdır. Okuyucunun hayal dünyasını genişletip yenedünyalar keşfetmesini sağlayan intak sanatına masal ve fabl türlerindeki yazılarda çok yer verilir. Aşağıda konuşturma sanatına ilişkin örnek bir verilmiştir:

*“Toplandı bütün eşekler ahırda bir akşam  
-her birinin gözünde gölge gölge gam-  
En akıllıları kalkıp: ‘Dostlarım’ dedi*

*sonra biraz sustu ve sabırla bekledi.  
Dikti bütün eşekler sarkık kulaklarını.  
Öteki devam etti gerip ayaklarını:  
'Biz biliriz semerden neler çektiğimizi!  
Hiç umursar mı o namussuz semerci bizi?  
Eterimiz kemikten ayrıldı lif lif;  
ne rahat semerler yontardı alçak herif,  
eğer kendi sırtına da semer vurulsaydı!'  
Deyip ağzına ne geldiyse saydı.” (Ayvazoğlu, 1997: 144)*

(Yukarıdaki örnekte eşekler tıpkı insanlar gibi konuşarak anlaşılıyorlar. Bir konuyu tartışma, karara bağlama ve olaylar üzerinde akıl yürütme insanlara ait bir özelliktir. Bu örnekte insanlara ait bu özellikler konuşarak yansıtılmıştır. Nitekim konuşurma sanatı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca insana ait özellikler hayvanlara aktarıldığı için kişileştirme sanatı da vardır.)

### **2.8.5. Karşıtlık/Zıtlık (Tezat)**

Birbiri arasında karşıtlık bulunan düşünceler, duygular ve düşler arasındaki nicelikleri, nitelikleri ve benzerlikleri birlikte söyleme sanatına karşıtlık (zıtlık) denir. Zıtlık; aralarında ilgi bulunan karşıt iki kavram, durum, duygu, olgu, düşünce ya da olaya ait nitelikleri bir arada dile getirmektir (Çiftçi, ve Kaplan, 2020: 514). Kavramlar arasında kurulan zıtlık kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlar. İki zıt kavramın ortak yanlarını, biri mecaz diğeri gerçek anlamda olmak üzere aynı konu üzerinde toplama sanatı olan zıtlık, sanatçının aklında değişmeceli bir çağırışım yapar. Sanatçının yaptığı çağırışım karşıt bir şekilde başka bir çağırışıma neden olur. Var olan bu zıtlık olayın iki tarafına yayılır. İfadeye bir anlam genişliği kazandıran bu karşıtlıktır (Kocakaplan, 1992).

Aralarında zıtlık bulunan kavramlar, aynı kelime türünden yani her ikisi de isim veya fiil olabileceği gibi farklı kelime türlerinden de oluşabilir. Gerçek ve mecaz anlamlarda da zıtlık sanatı bulunabilir. Aşağıda zıtlık sanatına ilişkin örnekler verilmiştir:

*“Neden böyle düşman görünürsünüz;  
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?” (Tarancı, 2009: 8)*

(Sanatçı, şiirinin bir bölümünün alındığı yukarıdaki dizelerde yıllardır dost bildiği aynaların şimdi düşman görüldüğünü ifade etmektedir. Dostu olan aynaları düşman olarak görmesi ile karşıtlık sanatına başvurmuştur.)

*“Orada yaşayan erlerin içi*

*Bir tasta yoğurur derdi, sevinci;” (Çamlıbel, 2010: 45).*

(Yukarıdaki dizelerde “dert” ve “sevinç” kelimeleri kullanılarak zıtlık sanatı oluşturulmuştur.)

## **2.9. İlgili Araştırmalar**

Coşar (2005), Türk Edebiyatı dersinde 9. sınıf öğrencilerine edebî sanatları alternatif yöntem ve tekniklerle, karikatürle ve sanatların Türkçe isimleriyle öğretme yoluna gitmiştir. “Ortaöğretim birinci sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Edebi Sanatlar ve Öğretimi” adlı yüksek lisans tezinde dört deney grubu oluşturulmuştur. 1. grupta edebî sanatların Türkçe isimleri verilerek karikatür destekli öğretim yöntemi, 2. grupta yine Türkçe isimleri verilerek düz anlatım yöntemi, 3. grupta edebî sanatların orijinal isimleri verilerek karikatür destekli öğretim yöntemi ve 4. grupta orijinal isimleri verilerek düz anlatım yöntemi uygulanmıştır. Uygulamadan sonra Öntest ve sontest yapılarak test sonuçlarında grupların başarı sıralamaları 1-3-2-4 şeklinde belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre edebî sanatların Türkçe isimleri kullanılarak yapılan öğretimin ve karikatür destekli öğretimin kullanılan diğer yöntemlere göre daha olumlu sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Kaplan (2010), ilköğretim ikinci kademesi için ders kitaplarındaki metinleri söz sanatları açısından incelediği tez çalışmasında betimsel tarama yöntemi kullanarak ilgili sınıfların ders kitaplarındaki yazılı metinleri incelemiştir. “İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebi Sanatların Metni Anlama ve Anlatmadaki Yeri” adlı çalışma sonucunda araştırmacı: Edebî sanatlar aracılığıyla anlaşılması zor olan düşünce ve olayların daha net anlaşıldığı ayrıca söz konusu zorluklardan kaynaklanan anlatımların da daha kolay ifade edildiği, Türkçe eğitimindeki anlatma ve anlama yetersizliklerini ortadan kaldırmanın yollarından biri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Söz sanatları konusunun yalnız Türkçe derslerinde değil dile dayalı diğer derslerde de önemle üzerinde durulması gerektiğini söyleyen araştırmacı ayrıca ders kitaplarındaki metinlerde söz sanatları konusuna yazar ve editörlerin gerekli önemi göstermediğini de vurgulamıştır.

Emiroğlu (2012), söz sanatları öğretimini ilköğretim ikinci kademe düzeyinde ele aldığı “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Söz Sanatları Öğretimi” adlı çalışmasında betimsel tarama yönteminden yararlanarak Türkçe öğretiminde ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarında edebi sanatların nasıl öğretildiğini tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmanın sonucunda araştırmacı, öğretilmesi gerektiğini düşündüğü bazı edebî sanatların çalışma kitaplarında yer almadığı, öğrencilerin yaş ve sınıf seviyesine uygun başka sanatların da kitaplara eklenmesi gerektiği, söz sanatları konusu ile ilgili etkinliklerin yetersiz ve az olduğu ve edebî sanatların kolaydan zora şeklinde öğretilmesi gerektiği sonuçlarına yer vermiştir.

Yaman (2013), yaptığı araştırmada ilköğretim ikinci kademe ders kitaplarındaki mecazlı söyleyişleri incelemiştir. Çalışmasında sınıf bazında ve bütün sınıflar toplamında nicel değerlere ulaşmıştır. Bu sayısal verilerle tespit edilmiş olan mecazlı söyleyişlerin, öğrencilerin kişilik ve dil gelişimlerinde önemli yerlerinin olduğunu düşündüğü “insan, duygu-duyu, eylem, doğa ve eşya” kategorilerinde sınıflandırmıştır. Ayrıca kategorilerde olmayan mecazlı söyleyiş örneklerini de “diğer” başlığı altında toplamıştır. İncelediği farklı yayın evlerine ait olan kitaplarda sayısal farklılıkların olduğunu belirlemiştir. Türkçe ders kitaplarında mecazlı söyleyişlerin yer almasının; öğrencilerin sözcük dağarcığının geliştirilmesinde, onların soyut düşünebilmesinde, sözcük grupları içerisinde ve cümleler içerisinde kullanımlarıyla görebilmesinde etkili olduğunu tespit etmiştir.

Aslan (2018), Türkçe ders kitaplarındaki sorular ve etkinlikler üzerinde söz sanatlarını incelemiştir. Yapılan incelemeyi 2017-2018 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından yayımlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Kitaplardan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları “Öğrenci Çalışma Kitabı” ve “Ders Kitabı” şeklinde ikişer kitaptan oluşmuştur. 5. sınıf ders kitabı ise “Öğrenci Çalışma Kitabı” ile birleştirildiğinden tek kitaptan oluşmuştur. Kitaplarda geçen soru ve etkinliklerde bütün sınıf seviyelerinde sayısal olarak ilgili söz sanatlarının verileri ortaya çıkarılmıştır. Çalışma sonucunda Türkçe Öğretim Programındaki kazanımlarla ilişkili olarak sırasıyla en çok benzetme, kişileştirme, abartma, mecaz, konuşurma ve karşıtlık sanatlarına yönelik soru ve etkinliklerin olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim ikinci kademenin il sınıfından son sınıfına doğru söz sanatlarıyla ilgili soruların ve etkinliklerin her sınıf düzeyinde nicel bir artışın olduğu görülmüştür. Sınıf seviyeleri yükseldikçe artan bu soru ve etkinliklerin sadece nicel olarak değil nitel olarak da geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma ile çocukların dinledikleri ve okudukları metinleri anlayabilmeleri, duygu ve düşüncelerini daha etkili anlatabilmeleri ve

ortaöğretimdeki edebiyat derslerine hazır duruma gelebilmeleri için Türkçe derslerinde söz sanatlarının çocukların yaş ve gelişim özelliklerine uygun olarak işlevsel biçimde sezdirilmesinin gerekliliği öne çıkarılmıştır.

Keskinöglü ve Ökten (2021), yazılan araştırma makalesinde ortaokul ders kitaplarında söz sanatlarının metaforlarla öğretilmesi araştırılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki benzetme, kişileştirme, mecaz, abartma, konuşurma ve zıtlık (tezatlık) söz sanatlarının kazanımlara paralel olarak hangi temalarda, hangi becerilerle ve hangi yöntemlerle öğretildiği incelenip tarama araştırması yöntemi ile değerlendirilen çalışmada 5. sınıf (Anıttepe Yayıncılık), 6. sınıf (Ekoyay Yayıncılık), 7. sınıf (Özgün Matbaacılık) ve 8. sınıf (MEB) tarafından hazırlanan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan Türkçe Ders Kitapları kullanılmıştır. Bilişsel ve üstbilişsel becerilerde metaforik düşünmenin öneminin vurgulandığı incelemede; metinler ve etkinlikler hazırlanırken öğrencilerin bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi bilişsel becerileri dikkate alınarak değil sadece bilgi ve uygulamaya yönelik hazırlandığı görülmüştür.

## BÖLÜM III

### YÖNTEM

#### 3.1. Araştırma Modeli

Metinlerden hareketle ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında dile zenginlik kazandırmak için kullanılan edebî sanatların kullanım sıklığını belirleyip kategorize etmek amacıyla yapılan bu çalışma betimleyici nitel bir çalışmadır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır” (Şimşek ve Yıldırım, 2013).

#### 3.2. Araştırma Materyalleri

Araştırmanın materyallerini; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, Ata Yayıncılık, Anıttepe Yayıncılık ve Özgün yayıncılık tarafından hazırlanan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleri ise incelemeye esas alınan bölümlerdir.

#### 3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın amacına uygun olarak; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerdeki veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi; araştırılmak istenen olgu ya da olgular hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2018). İncelenen kitaplarda söz sanatlarını öğrencilere anlatımlarda kullandırmaya yönelik etkinlik ve sorular olmasına rağmen bu etkinlik ve soruların metinler içerisinde ne kadar sezdirildiğini görmek amacıyla çözümleme sürecine sadece metinler dâhil edilmiştir.

#### 3.4. Verilerin Analizi

Yazılı metinler okunarak ilgili sanatlar not alınmıştır. Öncelikle Tüm sınıf kademeleri için genel bir tablo yapılmıştır. Tespit edilen söz sanatları her sınıf düzeyinde ayrı ayrı tablo haline getirilmiştir. Daha sonra her sınıf kademesi için temalar, metin türleri ve metinler

olarak tablolar oluşturulmuştur. Bunun yanında söz sanatlarının ilgili sınıftaki kazanımları dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır.

Oluşturulan tablolar yorumlanırken bulguların somutlaştırılması amacıyla her sınıf düzeyinde ilgili söz sanatlarını içerecek şekilde metinlerden örnekler verilmiştir. Verilen örnekler temalara ve metin türlerine göre dağılımlarına dikkat edilerek seçilmiştir.



## BÖLÜM IV

### BULGULAR

Bu bölümde araştırmadaki alt amaçlara uygun olarak elde edilen bulgular sunulmuştur. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde bütün bölgelerde okutulan 8 tane Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Türkçe Öğretim Programı'nda (2019) öğretilmesi amaçlanan söz sanatları kitaplardaki metinler incelenerek bulunmuştur. Bulunan sanatların sayısal verileri her sınıf kademesinde tablolarla belirtilerek örnekleri sunulmuştur.

İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında kullanılan edebî sanatların sınıf seviyelerine ve kitaplara göre sayısal değerleri farklılık göstermektedir. Bunun sebebi ders kitaplarında yer alan metinlerin her sınıf kademesinde ve her tema içinde tür olarak farklılık göstermesi ve bu metinlerin kapsadığı edebî sanatların da birbirinden farklı olmasıdır. Ayrıca ilköğretim ikinci kademe edebî sanatlar için kazanımlar bulunmaktadır ve bu kazanımlar Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) belirtilmiştir.

2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Türkçe dersinde okutulan her kitapta 8 tane tema bulunmaktadır. Türkçe ders kitaplarında geçen tema isimleri şunlardır: “Zaman ve Mekân”, “Birey ve Toplum”, “Duygular”, “Doğa ve Evren”, “Millî Kültürümüz”, “Vatandaşlık”, “Sağlık ve Spor”, “Erdemler”, “Bilim ve Teknoloji”, “Okuma Kültürü”, “Çocuk Dünyası”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “İletişim”, “Sanat” ve “Kişisel Gelişim”. Bu temalardan içinden seçilen 8 tanesi her kitapta bulunmaktadır. Yayınlar arasında temaların başlıkları her kitap için aynı değildir. Kitaplarda kullanılan temalar sınıf seviyelerine veya kitabın yayınına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca bu temalardaki metinler de temaların ana fikri ve konusuna göre metin türü olarak farklılık göstermektedir. Bununla beraber Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) sınıf seviyelerine göre okutulması gereken metin türleri açıklanmıştır. Türkçe ders kitaplarında her temada 5 tane metin bulunmaktadır. Bu metinlerin 4 tanesi yazılı metin, 1 tanesi ise dinleme metnidir. Her temada hazırlanan yazılı metinlerden 1 tanesi serbest okuma metnidir ve etkinlikleri bulunmamaktadır. Dinleme metinleri dışında her tema için incelenen 4 yazılı metin ve her kitap için incelenen 32 metin bulunmaktadır. Toplamda 8 kitapta 256 adet yazılı metin incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen ilköğretim 2. kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde tespit edilen edebî sanatlar ve sayısal değerleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 4. 1. Bütün Sınıf Kademelerinde İlgili Söz Sanatları ve Sayısal Verileri

Edebî Sanatlar	5. sınıf		6. sınıf			7. sınıf			8. sınıf		Toplam
	Anıttepe Yayıncılık	MEB 6. a.	MEB 6. b.	Ata Yayıncılık	Toplam	MEB 7. a.	MEB 7. b.	Özgün Yayıncılık	Toplam	MEB	
<b>Abartma</b>	7	7	10	7	24	4	6	15	25	19	75
<b>Benzetme</b>	46	53	39	61	153	75	57	65	197	133	529
<b>Kişileştirme</b>	22	17	31	32	80	32	20	36	88	139	329
<b>Konuşurma</b>	19	1	60	1	62	29	26	2	57	25	163
<b>Tezat</b>	12	20	32	14	66	14	9	14	37	58	173
<b>Toplam</b>	<b>106</b>	<b>98</b>	<b>172</b>	<b>115</b>	<b>385</b>	<b>154</b>	<b>118</b>	<b>132</b>	<b>404</b>	<b>374</b>	<b>1269</b>

Tablo 4. 1’de 5. sınıflar için bir, 6. sınıflar için üç, 7. sınıflar için üç, 8. sınıflar için bir olmak üzere 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulmak için hazırlanmış toplam 8 tane ders kitabı incelenmiştir. 5. sınıflar için hazırlanan tek kitap Anıttepe Yayıncılık tarafından basılan kitaptır. 6. sınıflar için üç kitap hazırlanmış ve 2 tanesi MEB tarafından 1 tanesi ise Ata Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. 7. sınıflar için hazırlanan 3 kitabın 2 tanesi MEB tarafından 1 tanesi ise Özgün Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. 8. sınıflar için ise hazırlanan tek kitap ise MEB tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca tabloda Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2019) geçen ve öğretilmesi amaçlanan abartma, benzetme, kişileştirme, konuşurma ve tezat söz sanatları gösterilmiştir.

Tablo 4. 1’e bakıldığında söz sanatlarının sınıf seviyelerine ve kitapların yayınlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir. 5. sınıflar için tek kitapta toplam 106, 6. sınıflar için üç kitapta toplam 385, 7. sınıflar için üç kitapta toplam 404 ve 8. sınıflar için tek kitapta toplam 374 söz sanatı tespit edilmiştir. 4 kademedeki 8 kitap içinde toplamda 1269 tane ilgili söz sanatı bulunmaktadır.

Söz sanatları olarak tabloya bakıldığında abartma sanatının diğer sanatlara göre sayısal olarak az olduğu görülmektedir. Bütün kademelerde 8 kitap içinde toplamda 75 adet abartma sanatı tespit edilmiştir. İncelenen bütün kitaplar içinde 163 adet konuşurma sanatı, 173 adet ise tezat sanatı belirlenmiştir. Kitaplarda en çok rastlanan söz sanatları ise benzetme sanatı ve kişileştirme sanatıdır. Toplamda 529 adet benzetme sanatına ve 329 adet kişileştirme sanatına rastlanmıştır.

#### 4. 1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Tablo 4. 2. Beşinci Sınıf Anıttepe Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kiş.	Kon.	Tez.	Toplam
<b>1. TEMA</b> <b>Birey Ve</b> <b>Toplum</b>	Memleket İsterim	Şiir	-	1	-	-	1	2
	Hoşça Kalın, Güle Güle	Deneme	-	3	-	-	2	5
	Anadolu'da Konukseverlik	Sohbet	-	-	-	-	-	-
	Gelenekseldir							
	Çocuk ve Baloncu	Hikâye	-	2	-	-	2	4
<b>2. TEMA</b> <b>Millî</b> <b>Mücadele</b> <b>ve Atatürk</b>	Mustafa Kemal'in Kağnısı	Şiir	-	4	4	-	-	8
	Dumlupınar Savaşı	Hikâye	-	2	-	-	-	2
	6 Mart 1915 Gecesi	Hikâye	1	5	2	-	-	8
	Şahin Bey	Hikâye	-	1	-	-	-	1
<b>3. TEMA</b> <b>Doğa ve</b> <b>Evren</b>	Bu Nehir Bizim	Hikâye	-	-	1	-	4	5
	Okland Adası	Gezi	1	-	1	-	-	2
		Yazısı						
	Depren	Hikâye	-	2	-	-	-	2
	Yarın Gene Sabah Olacak	Şiir	-	1	1	-	-	2
<b>4. TEMA</b> <b>Millî</b> <b>Kültürümüz</b>	Kilim	Şiir	-	4	1	-	-	5
	Vatan Yahut Silistre	Tiyatro	-	3	-	-	-	3
	Boğaç Han	Hikâye	-	1	-	-	-	1
	Geyik Ana	Roman	4	2	2			8
<b>5. TEMA</b> <b>Vatandaşlık</b>	Çocuk Bahçesinde Bekçi	Hikâye	-	1	-	-	-	1
	Bilinçli Tüketici	Şiir	-	-	-	-	-	-
	Özgürlük	Fabl	-	-	2	10	-	12
	Çiftçi ile Çocukları	Şiir	1	-	-	-	-	1
<b>6. TEMA</b> <b>Sağlık ve</b> <b>Spor</b>	Karagöz Kibarlık	Tiyatro	-	1	-	-	-	1
	Öğreniyor							
	Çitlembik	Hikâye	-	5	-	-	-	5
	Spor ve Beden	Makale	-	-	-	-	1	1
	Dedemin Öyküsü	Anı	-	3	2	-	-	5
<b>7. TEMA</b> <b>Erdemler</b>	İyiliğin Değerini Bilen	Fabl	-	1	3	9	-	13
	Kim?							
	Büyükklere Saygı	Sohbet	-	-	-	-	1	1
	Yaşama Sevinci	Hikâye	-	1	1	-	-	2
	Bir Bardak Sütün Hatırı	Hikâye	-	-	-	-	-	-
<b>8. TEMA</b> <b>Bilim ve</b> <b>Teknoloji</b>	Barkod	Makale	-	-	-	-	-	-
	Sosyal Medya	Haber	-	-	-	-	-	-
	Psikolojimizi Etkiliyor	Metni						
	Akıllı Ulaşım Sistemleri	Makale	-	1	2	-	1	4
	Pastör	Hikâye	-	2	-	-	-	2
<b>TOPLAM</b>			<b>7</b>	<b>46</b>	<b>22</b>	<b>19</b>	<b>12</b>	<b>106</b>

2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde bütün bölgelerde 5. sınıflar için tek kitap okutulmaktadır. Okutulan 5. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 32 tane yazılı metin incelenmiştir. Abartma sanatından 7, benzetme sanatından 46, kişileştirme sanatından 22,

konuşurma sanatından 19 ve tezat sanatından 16 olmak üzere toplamda 106 tane söz sanatı tespit edilmiştir.

Tablo 4. 2. beşinci sınıf kitabında temalarda bulunan metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. 8. tema olan “Bilim ve Teknoloji” teması en az söz sanatının tespit edildiği temadır. 1. temadaki “Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir”, 5. temadaki “Bilinçli Tüketici”, 7. temadaki “Bir Bardak Sütün Hatırı” ve 8. temadaki “Barkod”, “Sosyal Medya Psikolojimizi Etkiliyor” adlı metinlerde ilgili söz sanatlarına rastlanmamıştır. 1. temada 6 benzetme ve 5 tezat olmak üzere toplam 11 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma, kişileştirme ve konuşurma sanatına rastlanmamıştır. 2. temada 1 abartma, 12 benzetme ve 6 kişileştirme olmak üzere toplamda 19 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Konuşurma ve tezat sanatları bulunmamaktadır. 3. temada 1 abartma, 3 benzetme, 3 kişileştirme ve 4 tezat olmak üzere toplam 11 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 4. temada 4 abartma, 10 benzetme ve 3 kişileştirme sanatı olmak üzere toplamda 17 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma ve tezat sanatına rastlanmamıştır. 5. temada 1 abartma, 1 benzetme, 2 kişileştirme ve 10 konuşurma olmak üzere toplamda 14 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada tezat sanatına rastlanmamıştır. 6. temada 9 benzetme, 2 kişileştirme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 12 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 7. temada 2 benzetme, 4 kişileştirme, 9 konuşurma, 1 tezat olmak üzere toplamda 16 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatı bulunmamaktadır. 8. temada 3 benzetme, 2 kişileştirme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 6 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatları bulunmamaktadır.

Tablo 4. 2. incelendiğinde kitapta bulunan 4 metinde abartma sanatına, 21 metinde benzetme sanatına, 12 metinde kişileştirme sanatına, 2 metinde konuşurma sanatına ve 7 metinde tezat sanatına rastlanmıştır.

5. sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabında bulunan 32 metin içerisinde 12 hikâye, 6 şiir, 3 makale, 2 sohbet, 2 tiyatro, 2 fabl ve birer tane gezi yazısı, roman, anı, haber yazısı, deneme türünde metinler bulunmaktadır. Ayrıca kitapta 11 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 7 tane tespit edilen abartma sanatına; hikâye türü metinlerde 1, şiir türü metinlerde 1, gezi yazısı türü metinde 1 ve roman türü metinde 4 adet rastlanmıştır. 46 tane bulunan benzetme sanatına; hikâye türü metinlerde 22, şiir türü metinlerde 10, tiyatro türü metinde 4, anı ve deneme türü metinlerde üçer, roman türü metinde 2 ve makale, fabl türü

metinlerde birer tane rastlanmıştır. 22 tane bulunan kişileştirme sanatına; şiir türü metinlerde 6, fabl türü metinlerde 5, hikâye türü metinlerde 4, makale, roman, anı türü metinlerde ikişer ve gezi yazısı türü metinde 1 tane rastlanmıştır. 19 tane bulunan konuşurma sanatına; fabl türü metinlerde 19 tane rastlanmıştır. 12 tane bulunan tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 6, deneme ve makale türü metinlerde ikişer, şiir ve sohbet türü metinlerde birer tane rastlanmıştır.

#### 4.1.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

##### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“O anda hissedilen korku ve heyecan dayanılır gibi değildi. Korku ve heyecan doruk noktasındaydı. Herkesin yüreği en son hızla “güm güm” diye atıyordu. Heyecan ve korkunun birbirine karıştığı bir duygu tüm bedenleri sarmıştı.” (6 Mart 1915 Gecesi, s.53)*

Çanakkale Savaşı sırasında yaşanan bir olayın anlatıldığı metinde yazar, duyulan heyecanı anlatmak için altı çizili bölümde hızlı bir şekilde atan kalpten güm diye ses geldiğini söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Eski binalar, asıllarına uygun olarak onarıldığı için kent kuruluş yıllarındaki güzelliğini ve özelliğini yitirmemiş. Yapıları süsleyen demir korumalar, parmaklıklar, balkon korkulukları, pencerelerdeki çıkmalar öylesine ustalıkla yapılmış ki! Her birinde sanki demirden çiçekler açmış.” (Okland Adası, s.79)*

Yukarıdaki paragrafta yazar; gezdiği şehirdeki gözlemlerini açıklarken şehrin eski binalarının balkon, pencere gibi bölümlerindeki demirden yapılmış korkuluklarını açan çiçeklere benzetmiştir. Altı çizili cümlede benzetme sanatını destekleyen bir abartma sanatı kullanmıştır.

*“Oğlanla kız bir sevinmiş, bir sevinmiş, güzel boynuzlu Geyik Ana'nın peşinde sevinçle koşmuşlar. Ne var ki bir süre sonra yorulmaya başlamışlar, hâlsiz düşmüşler. Yol ise daha çok çok uzakmış, dünyanın bir ucundan bir ucuna kadar.” (Geyik Ana, s.130)*

Yukarıdaki paragrafta Geyik Ana ile yolculuk yapan iki çocuktan bahsetmektedir. Yolculuğun çok uzun süreceğini, gidilecek yerin çok uzak olduğunu anlatmak için “dünyanın bir ucundan bir ucuna kadar” ifadesi kullanılarak abartma sanatı yapılmıştır.

*“Az gitmişler, uz gitmişler. Ana toprakları Enesay arkalarında kalmış çoktan, yeni ülkeleri Issık Göl’e yol daha çok çok varmış. Bir yaz, bir kış sonra bir bahar, bir yaz ve yine bir güz gibi kış ve birçok bahar, yaz, kış yürümüşler. Sık ormanlardan geçerek, çıplak bozkırlardan, insan ayağının batıp çıktığı çöl kumlarından yürüyerek, yüksek dağları aşarak, coşkun ırmaklarda yüzerek durmadan ilerliyorlarmış.” (Geyik Ana, s.131)*

Metnin bu paragrafında yapılan yolculuğun bitmediğini ve çok uzun sürdüğünü göstermek için mevsimlerin defalarca geçmesine rağmen yolun bir türlü bitmediği söylenmiştir. Bu cümle ile yolculuktaki uzunluk abartma sanatıyla anlatılmıştır.

*“Tarlaları satmaya kalkmayınız sakın.*

*Ecdadımızdan kaldı bize onlar.*

*İçinde büyük bir hazine yatar*

*Yerini bilemem, kendiniz bulun çıkarın.*

*Bir parçacık gayretle hakkından gelirsiniz.*

*O hazine sayesinde de yükselirsiniz.*

*Kazın, çapalayın, sürün, belleyin, tarayın.*

*El değmedik yer bırakmayın.” (Çiftçi ile Çocukları, s.159)*

Yukarıdaki şiirde bir babanın ölüm döşeğindeyken çocuklarına vermek istediği ders anlatılmaktadır. Tarlanın emek verilerek veriminin çok artacağını ve çocuklarını memnun edeceğini ispatlamak için verdiği öğüdün sonunda ‘‘ El değmedik yer bırakmayın.’’ Diyerek abartma sanatını kullanmıştır.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*“26 Ağustos sabahı erken saatlerde Gazi Mustafa Kemal, Afyon Kocatepe’de bulunuyordu. Gün ağarırken verdiği buyrukla görülmemiş bir saldırı başladı. Toplar pathyor; Mehmetçikler, İngilizlerin ‘Ancak altı ayda aşılabılır.’ dedikleri Yunan siperlerini yıldırım gibi aşıyordu. Düşman neye uğradığına şaşırmişti.” (Dumlupınar Savaşı, s.46-47)*

Yukarıdaki paragrafta savaşın gidişatından bahsedilirken altı çizili bölümde askerlerin süre olarak pek mümkün olmayan bir durumu gerçekleştirdiklerinden bahsedilmektedir. Askerlerin cepheyi hızlı bir şekilde geçmesi yıldırımın hızına benzetilerek benzetme sanatı kullanılmıştır.

*“Bir cesaret abidesi gibi köprünün ortasında duruyordu. Göğsünü açmış, yumruklarını sıkmış, akın akın üzerine gelenlere son sözlerini haykırdı: ‘Allah bu vatani kurtarır.’ dedi.” (Şahin Bey, s.63)*

Kurtuluş Savaşı sırasında Antep’in direnişinin anlatıldığı hikâyede yazar, altı çizili bölümde direnişe önderlik eden Şahin Bey’in köprüde düşman karşısında beklemesini cesaret abidesine benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Etrafta yuvarlanan eşyalar vardı. Bütün bunlar da yetmiyormuş gibi canavar kükremesine benzer korkunç bir ses kulaklarımda çınlamaya başladı. Annemin bana ve kardeşime seslendiğini duydum. Sonra babam bir el feneriyle geldi ve bizi alıp mutfağa, masanın yanına götürdü.” (Deprem, s.85)*

Yukarıdaki paragrafta deprem anında yapılan gözlemlerden ve yaşananlardan bahsedilmektedir. Altı çizili bölümde deprem sırasında duyulan ses ile bir canavardan çıkan sesin benzer olduğundan bahsedilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Çıtlık, evlerden oldukça uzak bir bahçede... Bu yıl alt dalları budandığı için üst dallarına çıkmak zorundayız. Budak dalları çıtlığın gövdesinde kılıç gibi duruyor. Her dalı yanlamasına kesmişler. Uç bölümleri hafifçe tutunurken bile neredeyse elimizi kesecek.” (Çitlembik, s.172)*

Yukarıdaki paragrafta çıtlık ağacı ile ilgili yaşanan bir anı anlatılmaktadır. Anıda ağacın bazı özelliklerinden de bahsedilmiştir. Altı çizili cümlede ağacın gövdesinde ve dallarındaki dikenlerin keskinlik ve sivrilik bakımından kılıcın özelliklerine benzetilmesiyle benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“ZEKİYE: Benden ne istiyorsunuz? Vatan, bir Allah tekkesi değil midir? Tekkeye gelen kurbanın semizliğine, zayıflığına bakılır mı? İzin verin, çocuklarınıza da devlet yolunda ölmeye izin verin!” (Vatan Yahut Silistre, s.112)*

Yukarıdaki paragrafta savaş zamanında küçük çocukların da vatanları için çabaladıklarını anlatan diyaloglardan bir bölüm bulunmaktadır. Metinde geçen altı çizili kısımda tekkelere verilen kurbanlıkların çelimsizliğine bakılmaksızın kabul edildiği söylenerek bu konuşmayı yapan çocuğun kendi çelimsizliği arasında kurduğu bağ ile benzetme sanatından yararlanılmıştır.

## Kişileştirme Sanatı Örnekleri:

*“Yediyordu Elif kağnısını,  
Kara geceden geceden.  
Sankim elif elif uzuyordu, inceliyordu,  
Uzak cephelerin acısıydı gıcirtılar,  
İnliyordu dağın ardı, yasla.  
Her bir heceden heceden.” (Mustafa Kemal’in Kağnısı, s.40)*

Yukarıdaki dizelerde kahramanın kağnı ile yaptığı zorlu yolculuk anlatılırken altı çizili dizede cansız bir varlık olan cephenin dağın ardında inlediği ve bu inlemeyi yaparken yas tuttuğu söylenmiştir. Yas tutmak ve inlemek insana ait bir özelliktir. Bu özellikleri cephenin yaptığı söylenerek kişileştirme sanatı yapılmıştır.

*“İriydi Elif, kuvvetliydi kağnı başında  
Elma elmaydı yanakları üzüm üzümdü gözleri,  
Kınalı ellerinden rüzgâr geçerdi, daim;  
Toprak gülümserdi çarıklı ayaklarına.  
Alını yeşilini kapmıştı, geçirmişti,  
Niceden, niceden.” (Mustafa Kemal’in Kağnısı, s.41)*

Elif’in kağnı ile yaptığı yolculukta kağnı ve çevre ile olan ilişkisinden bahsedilmiştir. Bu yolculukta altı çizili dizede Elif’in ayaklarına toprağın gülümsediğinden söz edilmiştir. Gülümsemek insana ait bir özellik olup toprağın bu özelliği kullanmasını düşünerek kişileştirme sanatı yapılmıştır.

*“Yarın gene sabah olacak  
Dili çözülecek kuşların,  
Bir bakacaksın boy verip açacak yeni tomurcuklar  
Denizler de yeniden dalgalanmaya başlayacak  
İşte böyle yarın gene sabah olacak.” (Yarın Gene Sabah Olacak, s.99)*

Yukarıdaki dizelerde şair altı çizili mısırda kuşların dilinin olduğunu ve çözülecek konuşacaklarını anlatmaya çalışarak kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“O tepeden Torosların bir bölümü görünürdü. Gözlerimiz serilip giden ovaya takılı kalırdı. Gökyüzü usulca okşardı yüzümüzü. Sonra da öbür yanımızda dizi dizi uzayan zeytin ağaçlarına bakardık o anda dedemin ‘Ohhh’ diyen sesini kafamda bir sümbül gibi açılırdı.” (Dedemin Öyküsü, s.187)*

Yukarıdaki paragrafta bir çocuğun dedesi ile olan anısı anlatılmaktadır. Çocuğun dedesi ile yaptığı gezintiden bahsedilirken altı çizili cümlede gökyüzünün onların yüzünü okşadığı söylenmiştir. Yine cansız bir varlık olan gökyüzüne insana ait bir özellik olan okşamak aktarılmıştır ve bu sayede kişileştirme sanatı kullanılmıştır.

*“Münevver Hanım bahar geldi, otlar yeşerdi, papatyalar çıktı, çiçekler açtı, kediler miyavlıyor, köpekler havlıyor, kuşlar civıldıyor, hepsinin sana selamı var...”*

*Bir daha, bir daha okudum. ‘Sağ ol Muzaffer!’ dedi. Çok mutluydu.*

*Yıllar sonra öldüğünde koynundan bu mektubun çıktığını söyledi annem. O yaşta nasıl bir yaşama sevinci vermişim bir insana hep şaşarım.” (Yaşama Sevinci, s.207)*

Yukarıdaki metinde bir postacı ve yaşlı bir teyzenin yaşadığı diyalog aktarılmıştır. Bu diyalog sırasında altı çizili cümlede otların, papatyaların, çiçeklerin, kedilerin köpeklerin ve kuşların baharın gelmesiyle yaptığı davranışlardan bahsedilip hepsinin yaşlı teyzeye selam verdiği söylenmiştir. Buradaki bitkiler ve hayvanların yaptığı selam söyleme davranışıyla kişileştirme sanatı kullanılmıştır.

### **Konuşurma Sanatı Örnekleri:**

*“Göz göze gelirler. Kurt, köpeği iyice inceler:*

*‘Söylesene dostum.’ Der: ‘Ben böyle günlerdir aç gezerken nasıl oluyor da sen bu kadar tombul, besili kalabiliyorsun?’*

*Köpek keyifli keyifli:*

*‘İnsanlar beni besliyorlar’ der.*

*‘Hepsi bu kadar mı?’ diye şaşkınlığını belirtir kurt. ‘İşin çok zor olmalı öyleyse?’*

*‘Hayır, hayır!’ der köpek. ‘Yaptığım tek şey, geceleri bahçeyi beklemek.’ der.”*  
(Özgürlük, s.149-150)

Yukarıdaki metinde altı çizili bölümde birer hayvan olan köpek ve kurdun arasında geçen konuşma bulunmaktadır. Konuşma davranışı burada köpek ve kurda aktarılmıştır ve konuşurma sanatı uygulanmıştır.

*“Kurt, yolda sırtında çuvalıyla yürüyen bir köylü görmüş. Köylüye yalvararak:*

*– Ne olursa senden olur, avcılar peşimde, beni kurtar, demiş.*

*Köylü saf saf:*

*-Nasıl, diye sormuş.*

*Kurt soluk soluğa:*

– Kolay, demiş. Sırtındaki çuvala gireyim yeter!” (*İyiliğin Değerini Bilen Kim, s.192-193*)

Yukarıdaki metinde bir köylü ve kurt arasında geçen öykü anlatılmaktadır. Öyküde köyle ve kurt arasında konuşma geçmektedir. Altı çizili cümlelerde kurdun ve köylünün diyalog kurması ile konuşurma sanatına başvurulmuştur.

### **Tezat Söz sanatı Örnekleri:**

*“Memleket isterim,*

*Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun;*

*Kış günü herkesin evi barkı olsun.”* (*Memleket İsterim, s.10*)

Yukarıdaki dizelerde şair arzuladığı ve yaşamak istediği yurt için dileklerini dile getirirken zengin ve fakirin olmadığı, herkesin eşit gelir düzeyine sahip olduğu bir vatan hayal etmiştir. Dizelerde geçen “zengin” ve “fakir” kelimeleri anlam olarak zıt kavramları karşılamaktadır. Bu kavramları aynı cümle içerisinde kullanarak tezat sanatını uygulamıştır.

*“Şu ‘İyi günler!’ dileği de az karışık değil. Akşamın alacasında hangi günlerin iyi olmasını diliyoruz? Gündüz kısmı bitip günün gece kısmı için mi söyleniyor bu dilek? Mızımız insanlara benzediğimin farkındayım ama merak ediyorum gündü, geceydi, ayırım yapmadan mı konuşacağız?”* (*Hoşça Kalın, Güle Güle, s.18*)

Vedalaşmalarla ilgili yapılan yanlışların anlatıldığı metinde yazar altı çizili bölümde “gündüz” ve “gece” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Baloncu önde, küçük çocuk arkada mahalleyi baştan sona birlikte geçiyorlardı. Baloncu ara sıra dinlenmek için durduğunda o da duruyor ve sonra yine izlemeyi sürdürüyordu. Yine bir gün baloncu dinlenmek için durduğunda küçük çocuk bütün cesaretini toplayarak yanına gitti. Önce balonları yakından bir süre izledikten sonra”* (*Çocuk ve Baloncu, s.34*)

Metinde bir balon satıcısı ve küçük bir çocuğun başından geçen olay anlatılmaktadır. Altı çizili cümlede balon satıcısı ve küçük çocuğun bir sokağın başından sonuna doğru yürüyüşünden bahsedilmektedir. Bu cümlede kullanılan “baş” ve “son” kelimeleri ile zıt iki kelime kullanılmış ve tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Furkan biraz dinlendikten sonra kalkıp apartmana girdi. Kapıları tek tek çaldı. Açanlara durumu anlatıp onlardan imza istedi. Bazıları kapıyı açmadı, bazıları tam*

*olarak dinlemeden kapıyı kapattı. Furkan ağlamak istiyordu. Yirmi daireden sadece bir tane imza alabilmişti.” (Bu Nehir Bizim, s.68)*

Yukarıdaki metinde şehirlerinden geçen nehre dökülen pis fabrika suyundan rahatsız olan çocukların bir öyküsü anlatılmaktadır. Paragrafta farkındalık yaratmak için imza toplayan çocuğa altı çizili cümlede kapıların açılıp kapandığından bahsetmektedir. Cümlede kullanılan “açmak” ve “kapatmak” kelimeleri zıt anlamlı kelimelerdir ve bu kelimeler cümle içinde beraber kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Dolayısıyla ülkemiz artık birçok konuda olduğu gibi ulaşım sistemlerinde ve akıllı ulaşım konusunda da alıcı ülke yerine verici ülke, dünyaya katma değer yaratan ülke konumuna geçmiştir. Bu nedenle adımlarımızı sıklaştırmamız, gayretimizi daha da artırmamız şarttır.” (Akıllı Ulaşım Sistemleri, s.232)*

Yukarıda ulaşım sistemlerinde dünyadaki gelişmelerle ilgili bilgi verilmektedir. Metnin bu paragrafında altı çizili bölümde ülkemizin durumundan bahsederken “alıcı” ve “verici” kelimeleri kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

## 4.2. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitapları

Tablo 4. 3. Altıncı Sınıf Kitaplarında Yer Alan Söz Sanatları

Söz Sanatları	MEB 6. a.	MEB 6. b.	Ata Yayıncılık	Toplam
<b>Abartma</b>	7	10	7	24
<b>Benzetme</b>	53	39	61	153
<b>Kişileştirme</b>	17	31	32	80
<b>Konuşturma</b>	1	60	1	62
<b>Tezat</b>	20	32	14	66
<b>Toplam</b>	98	172	115	385

2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde bütün bölgelerde 6. sınıflar için 3 tane kitap kullanılmaktadır. Bu üç kitaptan iki tanesi MEB tarafından bir tanesi ise Ata Yayıncılık tarafından basılmıştır. Okutulan bu kitaplar içinde otuz ikişer adet olmak üzere toplamda 96 tane yazılı metin incelenmiştir.

Tablo 4. 3.'e göre MEB 6. a. kitabında abartma sanatından 7, benzetme sanatından 53, kişileştirme sanatından 17, konuşturma sanatından 1 ve tezat sanatından 20 olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 98 tane tespit edilmiştir. MEB 6. b. kitabında abartma sanatından 10, benzetme sanatından 39, kişileştirme sanatından 31, konuşturma sanatından 60 ve tezat sanatından 32 olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 172 tane tespit edilmiştir. Ata

Yayıncılık'ın bastığı kitapta abartma sanatından 7, benzetme sanatından 61, kişileştirme sanatından 32, konuşurma sanatından 1 ve tezat sanatından 14 olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 115 tane tespit edilmiştir. 6. Sınıflar için hazırlanan üç kitapta toplamda 385 tane ilgili söz sanatı tespit edilmiştir.

İncelenen kitaplar karşılaştırıldığında benzetme sanatının sayısının diğer söz sanatlarına göre sayısal fazlalığı dikkat çekmektedir. Bununla beraber abartma sanatına diğer sanatlara göre daha az rastlanmıştır. Üç kitap arasında MEB 6. b. kitabında toplamda tespit edilen söz sanatı sayısı diğer kitaplara göre daha fazladır. Ayrıca MEB 6. a. kitabı da en az söz sanatı bulunan kitaptır.

Tablo 4. 3'e söz sanatları açısından bakılacak olursa abartma sanatının üç kitapta da sayısal verilerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Benzetme söz sanatı, bir önceki kademede olduğu gibi en çok tespit edilen sanat olarak görülmektedir. Bu üç kitaba bakıldığında MEB 6. b. kitabında diğer iki kitaba göre benzetme sanatına daha az rastlanmıştır. Kişileştirme söz sanatına bakıldığında MEB 6. a. kitabında diğer iki kitaba göre daha az bulunduğu tespit edilmiştir. Konuşurma söz sanatı, genel toplamda üç kitap içinde bir önceki kademeye karşılaştırıldığında söz sanatı sayısının yakın olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu üç kitap içerisinde MEB 6. a. ve Ata Yayıncılık tarafından hazırlanan kitaplarda birer tane, MEB 6. b. kitabında ise 60 tane olduğu dikkat çekmektedir. Yine tezat sanatında üç kitap arasında bir uyum olduğu MEB 6. b. kitabında diğer iki kitaba göre tezat sanatının fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 4. Altıncı Sınıf MEB 6. a. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kış.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA</b> <b>OKUMA</b> <b>KÜLTÜRÜ</b>	Bu da Benim Öyküm	Anı	1	2	-	-	-	3
	Ariyorum	Şiir	-	-	-	-	2	2
	Canım Kitaplığım	Sohbet	1	1	2	-	2	6
	Cephane Sandığında Kitap	Hikâye	-	-	-	-	1	1
<b>2. TEMA</b> <b>MİLLÎ</b> <b>MÜCADELE</b> <b>VE</b> <b>ATATÜRK</b>	Türk Askerinin Cesareti	Anı	-	1	-	-	-	1
	Yaşlı Nine	Hikâye	-	-	-	-	3	3
	15 Temmuz	Haber Metni	-	1	-	-	-	1
	Çanakkale Türküsü'nün Hikâyesi	Sohbet	1	2	1	-	-	4
<b>3. TEMA</b> <b>BİLİM</b> <b>VE</b> <b>TEKNOLOJİ</b>	Aziz Sancar	Biyografi	-	-	-	-	1	1
	İnsanlar Zamanı Eskiden	Sohbet	-	1	-	-	2	3
	Nasıl Ölçerdi?							
	Teknoloji Bağımlılığı	Makale	-	-	-	-	-	-
<b>4. TEMA</b> <b>ERDEMLER</b>	Atatürk 'ün Geometri Kitabı	Sohbet	-	-	-	-	-	-
	Vermek Çoğalmaktır	Hikâye	-	3	-	-	-	3
	Sevgi Diyen Çağlar Aşar	Şiir	-	1	1	-	-	2
	Gümüş Kanat	Hikâye	-	4	1	-	-	5
<b>5. TEMA</b> <b>DOĞA VE</b> <b>EVREN</b>	Sır Tutamayan At Bakıcısı	Hikâye	-	1	-	-	1	2
	Merak Ettiklerimiz	Makale	-	1	-	-	-	1
	Afyon	Gezi Yazısı	-	-	-	-	1	1
	Su Kirliliği	Makale	-	-	-	-	1	1
<b>6. TEMA</b> <b>MİLLÎ</b> <b>KÜLTÜRÜMÜZ</b>	Şimşekler ve Yıldırımlar	Deneme	-	3	1	-	1	5
	Anadolu	Şiir	-	8	-	-	-	8
	Tarhananın Öyküsü	Makale	-	-	-	-	2	2
	Ana Dili	Şiir	1	3	1	-	-	5
<b>7. TEMA</b> <b>SAĞLIK VE</b> <b>SPOR</b>	Vatan Destanı	Şiir	-	10	4	-	-	14
	Bisiklet Zamanı	Makale	-	-	-	-	-	-
	Yemek, İçmek ve Sindirmek	Deneme	1	3	1	-	-	5
	Obezite Hakkında 10 Soru 10 Cevap	Makale	-	-	-	-	-	-
<b>8. TEMA</b> <b>BİREY VE</b> <b>TOPLUM</b>	Cirit	Makale	-	-	-	-	-	-
	Evet Efendim	Tiyatro	-	2	-	-	-	2
	Sen de Bir İyilik Yap	Hikâye	-	3	-	-	2	5
	Dostluğa Dair	Deneme	-	2	1	-	1	4
	Sevgi Filozofu Yunus Emre	Deneme	2	1	4	1	-	8
<b>TOPLAM</b>			<b>7</b>	<b>53</b>	<b>17</b>	<b>1</b>	<b>20</b>	<b>98</b>

Tablo 4. 4. altıncı sınıf MEB 6. a. kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. En az söz sanatının bulunduğu temalar “Bilim ve Teknoloji” teması ile “Sağlık ve Spor” temasıdır. En fazla söz sanatı ise “Millî Kültürümüz” temasında tespit edilmiştir. Ayrıca “Teknoloji Bağımlılığı”, “Atatürk ’ün Geometri Kitabı”, “Bisiklet Zamanı”, “Obezite Hakkında 10 Soru 10 Cevap” ve “Cirit” metinlerinde ilgili söz sanatlarından hiçbirine rastlanmamıştır. 1. temada 2 abartma, 3 benzetme, 2 kişileştirme ve 5 tezat olmak üzere toplamda 12 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 2. temada 1 abartma, 4 benzetme, 1 kişileştirme ve 3 tezat sanatı olmak üzere toplamda 9 tane söz sanatı bulunmaktadır. 3. temada 1 benzetme ve 3 tezat sanatı olmak üzere 4 tane söz sanatı bulunmuştur. Abartma, kişileştirme ve konuşurma sanatlarına rastlanmamıştır. Ayrıca bu temadaki 2 metinde söz sanatı bulunmamaktadır. 4. temada 9 benzetme, 2 kişileştirme ve 1 tezat sanatı olmak üzere toplamda 12 tane söz sanatı bulunmaktadır. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 5. temada 4 benzetme, 1 kişileştirme ve 3 tezat sanatı olmak üzere toplamda 8 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma söz sanatı bulunmamaktadır. 6. temada 1 abartma, 21 benzetme, 5 kişileştirme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 29 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 7. temada bulunan dört metinden sadece birinde 1 abartma, 3 benzetme ve 1 kişileştirme olmak üzere toplamda 5 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Ayrıca konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 8. tema bütün söz sanatlarının bulunduğu tek temadır. 2 abartma, 8 benzetme, 5 kişileştirme, 1 konuşurma ve 3 tezat olmak üzere toplamda 19 tane söz sanatı tespit edilmiştir.

Tablo 4. 4. incelendiğinde 6 metinde abartma sanatına, 20 metinde benzetme sanatına, 10 metinde kişileştirme sanatına, 1 metinde konuşurma sanatına ve 13 metinde tezat sanatına rastlanmıştır.

MEB 6. a. kitabında bulunan 32 metin içerisinde 7 tane makale, 6 tane hikâye, 5 tane şiir, 4 tane sohbet, 4 tane deneme ve birer tane tiyatro, gezi yazısı, biyografi, haber yazısı türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 9 farklı metin türü bulunmaktadır.

MEB 6. a. kitabında 7 tane tespit edilen abartma sanatına; deneme türü metinlerde 3, sohbet metinlerinde 2 ve birer tane anı, şiir türlerinde rastlanmıştır. 53 tane tespit edilen benzetme sanatına; şiir türü metinlerde 22, hikâye türü metinlerde 11, deneme türü metinlerde 9, sohbet türü metinlerde 4, anı türü metinlerde 3, tiyatro türü metinde 2 ve birer tane makale ve haber yazısı türü metinlerde rastlanmıştır. 17 tane tespit edilen kişileştirme sanatına; deneme türü metinlerde 7, şiir türü metinlerde 6, sohbet türü metinlerde 3 ve hikâye türü

metinlerde 1 tane rastlanmıştır. Konuşurma sanatı, kitap genelinde sadece 1 deneme metninde bulunmaktadır. 20 tane tespit edilen tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 7, sohbet türü metinlerde 4, makale türü metinlerde 3, deneme ve şiir türü metinlerde ikişer, gezi yazısı ve biyografi türü metinlerde birer tane rastlanmıştır.

#### 4.2.1. Altıncı Sınıf MEB 6. a. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

##### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“Şimdi geriye dönüp baktığımda, o kitap sayesinde beynimin bir yerlerinde kilitli duran, arkasında ne olduğunu hep çok merak ettiğim ama bir türlü açmaya cesaret edemediğim dev kapılardan birini ilk kez araladığımı anlıyorum. Sonraları bazı kitapları çok sevdim, bazılarını okuyamadım, sıkıldım. Zamanla kapı ardına dek açıldı. Her kitapta, o eşikten korkusuzca geçmeyi öğrendim. Çünkü öte tarafta renkler, sesler, insanlar, olaylar ve bilinmeyenlerle dolu gizemli ve baş döndürücü güzellikte düşsel bir dünya keşfetmişim. Muhteşemdi!” (Bu da Benim Öyküm, s.12-13)*

Kitaplarla ilgili bir anısını anlatan yazar, altı çizili bölümde düşsel bir dünyaya yolculuk yapıp bu dünyanın güzelliğinin baş döndürücü olduğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Ağabeyimle dışarı çıkarken dönüp kitaplığıma şöyle bir kulak verdim. Sanki tüm dünya güzellikleri benim kitap evrenimde toplanmış. Çalışkan ve iyi yürekli Arı Maya'nın tatlı vızıltısı, Heidi (Haydi)'nin dağları saran neşesi, Gülibik'in 'Üüürüüüüü!' ötüşleri hep orada, hep orada... Belki inanmazsınız. Küçük İzo Mizo'nun bıyıkları kitaptan sarkmış, bana el sallıyor gibiydi. Ben de el ettim.” (Canım Kitaplığım, s.27)*

Yazar, kitaplığıyla ilgili yaptığı sohbette başından geçen olayı anlatırken altı çizili cümlede kendi kitaplığıyla ilgili kurduğu dünyanın içine gerçek dünyanın bütün güzelliklerinin girdiğini söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Çanakkale'den çıktım yan basa basa,  
Ciğerlerim çürüdü kan kusa kusa, off, gençliğim eyvah!” (Çanakkale Türküsü, s.69)*

Çanakkale'de yapılan savaşın dramını anlatmak için yazılan şiirde altı çizili bölümde “ciğerlerin kan kusa kusa çürüdüğü” söylenerek abartma sanatına başvurulmuştur.

*“Yunus Emre'nin sevgi mesajı yerküreden gök kubbeye ulaşıyor ve herkesin kalbine dokunuyor. Meydanlar onun öğütleri ve sevgi mesajıyla dolup taşıyor. İnsanlar, Yunus Emre ismini duyunca onun sevgiye çağrısını hatırlıyor.” (Sevgi Filozofu Yunus Emre, s.271)*

Yunus Emre'nin sevgi ile ilgili verdiği öğütlerin etki alanını açıklayan yazar, yerküreden gök kubbeye kadar ulaştığını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Yunus Emre, herkesi birlik ve beraberlik içinde sevgi ve anlayış dolu bir dünyaya davet ediyor. Herkes sevgi dolu bu dünyaya davetlidir. Üstelik yer bulamama derdi de yok. Çünkü burada dünya kadar yer var!” (Sevgi Filozofu Yunus Emre, s.271)*

Metinde Yunus Emre'nin düşünce yapısından bahsedilmektedir. Yazar, altı çizili bölümde Yunus Emre'nin dünyasına herkesin sığabileceğini anlatmak için dünya kadar yer olduğu söylenerek abartma sanatına başvurmuştur.

#### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*“Arıburnu Cephesi'ndeydik, siperler arasındaki mesafe 8-10 metre kadardı. Korkunç çarpışmalar oluyordu. Yine cehennemi bir çatışmadan sonra, silah sesleri kesilmişti. Taraflar yavaş yavaş siperlerine çekildiler. Yaralılar ve ölümler ise savaş meydanındaydı.” (Türk Askerinin Cesareti, s.44)*

Savaşta kahramanın başından geçen bir anının anlatıldığı metinde altı çizili bölümde savaşın o anki çatışma sırasında cehennemi andırıldığını söylenerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Çanakkale içinde sıra söğütler,  
Altında yatıyor aslan yiğitler, off, gençliğim eyvah!” (Çanakkale Türküsü'nün Hikâyesi, s.69)*

Yukarıdaki şiirin dizelerinde altı çizili bölümde savaş sırasında çatışan askerler aslana benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Celil Usta duymadı. Dalgındı. Sıkışık iş zamanlarında böyle olurdu. Kaşları çatıktı. Babasına bakınca sevgi ve hayranlık duygusu yüreğini kapladı. Babası dalgalı sarı saçları ile tıpkı aslana benziyordu. Gür ve kumral kaşlı, uzun boylu, geniş omuzlu, kuvvetli ve gençti.” (Gümüş Kanat, s.118-119)*

Küçük bir çocuğun bir kuş ile başından geçen olayın anlatıldığı metinde yazar, çocuğun babasını saçlarının dalgalı olması ve sarı renkli olmasından dolayı aslana benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Israr etti köylü, ‘Çünkü ne zaman bu kapıyı çalsam onu sen açıyorsun. Ne zaman ürünlerim kuraklıktan kırılrsa bana her gün sen yiyecek ekmek veriyorsun. İnşallah bu üzüm salkımı da sana güneş ışığı gibi ılık ve yağmur gibi güzel ilahi rahmeti getirir. Çünkü bak, ne güzel yaratılmışlar.’ dedi.” (Vermek Çoğalmaktır, s.108)*

Yukarıdaki hikâyede bir köylü ile bir medrese öğrencisi arasında geçen olay anlatılmaktadır. Altı çizili bölümde köylü öğrenciye verdiği üzüm salkımının ona rahmet getirmesini ve bu rahmetin ışık olarak güneş gibi ve güzellik olarak da yağmura gibi olmasını söyleyerek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Karagöz: Evet efendim, öyledir efen... (Birden durur, tokat atar. Hacivat gider.) Yürüüüü, seni gidi idare fitilli mum bacaklı kerata seni, sen gidersen beni buraya mihlamazlar, pamuk ipliğiyle hiç bağlamazlar, ben de çeker giderim, köşe pencereme otururum, bakalım şimdi bu perdeden kimler gelir kimler geçer...” (Evet Efendim, s.245)*

Karagöz ile Hacivat arasında geçen diyalogda altı çizili bölümde Karagöz Hacivat’a mum bacaklı diyerek bacaklarını muma benzetmiş ve benzetme sanatına başvurmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Ağabeyimle dışarı çıkarken dönüp kitaplığımıza şöyle bir kulak verdim. Sanki tüm dünya güzellikleri benim kitap evrenimde toplanmış. Çalışkan ve iyi yürekli Arı Maya’nın tatlı vızıltısı, Heidi (Haydi)’nin dağları saran neşesi, Gülibik’in ‘Üüüüüüüü!’ ötüşleri hep orada, hep orada...” (Canım Kitaplığım, s.27)*

Kendi kitaplığı ile ilgili düşüncelerini ve hayal dünyasını anlatan yazar, altı çizili bölümde kitaplığındaki bir kitabın içindeki karakter olan Arı Maya adlı karaktere çalışkan ve iyi yürekli diyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Nice fikir yorgun düşer,  
Göz yorulur, akıl şaşar,  
Sevgi diyen çağlar aşar,  
Yüreğinle yürü dostum.” (Sevgi Diyen Çağlar Aşar, s.114)*

Yukarıdaki dizelerde şair yorgun düşme eylemini fikirlerin yaptığını söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Yeni bir ay ördün al bayrağına  
Girdin en sonunda irfan bağına  
Medeni hayatın nur ırmağına  
Ezelden susamış ceylan gibisin” (Vatan, s.199)*

Yukarıda vatan konulu bir şiirin dördlüğü bulunmaktadır. Bu dördlükte altı çizili bölümde örnek eylemini vatanın yaptığı düşünülerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

*“Yiyecekleri önce bir güzel çiğnemeli, küçük parçalara bölmeliyiz. Dişler, kelimenin tam anlamıyla mükemmel birer öğütme makinesidir. Lokmaları ön dişlerimizle koparır, sonra da arka dişlerimizle iyice öğütürüz. Evet, artık yutmak için hazır hâldeler. Fakat bu sırada mükemmel bir yardımcı imdadımıza koşar: tükürük!”  
(Yemek, İçmek ve Sindirmek, s. 215)*

Sindirim sistemiyle ilgili bilgi verilen yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde tükürüğün insana yardımcı olduğu ve imdada koştığı söylenilerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

*“Sevginin rehberliğinde insanlar güzele, iyiye ve doğruya yöneliyor. Anlayış ve yardımlaşmaya dair özlemler bitiyor. Arkadaşça, kardeşçe ve dostça eller kenetleniyor.” (Sevgi Filozofu Yunus Emre, s.271)*

Yunus Emre'nin hayat görüşünün anlatıldığı metinde yazar, altı çizili cümlede sevginin insanlara rehberlik ettiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

### **Konuşurma Sanatı Örneği:**

*“Yûnus vücudun pak derken,  
Cihanda mislin yok derken,  
Seher vakti ‘Hak!.. Hak!...’ derken  
Bizi de unutma bülbül.” ( Sevgi Filozofu Yunus Emre, s.270)*

Yunus Emre'nin şiirinde alınan bu dördlükte seher vaktinin “Hak!.. Hak!...” diyerek konuşurulmasıyla konuşurma sanatına başvurulmuştur.

## Tezat Sanatı Örnekleri:

*“Bizi sevgiyle büyüttüler. Sofraya hep birlikte otururduk. Babam, tüm aile fertleri bir araya gelmeden yemeğe başlamazdı. Küçükler, büyüklerine saygıda kusur etmezdi.”*  
(Aziz Sancar, s.75)

Aziz Sancar’ın hayat öyküsünün anlatıldığı metinden alınan paragrafta altı çizili bölümde “küçük” ve “büyük” kelimeleri cümle içinde beraber kullanılarak tezat sanatından yararlanılmıştır.

*“Kum saatleri iki bölümlü bir cam haznedden oluşurdu. Bu haznenin içinde bir miktar ince kum bulunurdu. Bu kum, üstteki haznedden alttakine hep aynı süre içinde akardı. Kum saati, yeniden kullanılmak istendiğinde ters çevrilirdi. Böylece kum tekrar alt hazneye doğru akmaya başlardı.”* (İnsanlar Zamanı Önceden Nasıl Ölçerdi, s.85)

İnsanlık tarihi boyunca zamanı ölçme şekillerini anlatan metinden alınan bu paragrafta altı çizili bölümde “üst” ve “alt” kelimeleri cümle içinde beraber kullanılarak tezat sanatından yararlanılmıştır.

*“Afyon’da geçirdiğimiz iki gün boyunca bize birçok etkinlik önerildi. Şehrin farklı yerlerinde irili ufaklı, güzel manzaralı birçok göl olduğunu öğrendik. Büyüleyici görünümleri olan mermer ocaklarını görme fırsatımız bile oldu.”* (Afyon, s.145)

Afyon’a yapılan bir geziden bahsedilen metinden alınan yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde “iri” ve “ufak” kelimeleri cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Elde edilen harç bir süre mayalanmaya bırakılır. Bu arada bekleme süresi tarhananın türünü belirler. Uzun süre bekletilenler ekşi tarhana, kısa süre bekletilenler tatlı tarhana hâline gelir. Bazı bölgelerde bu karışıma haşlanmış nohut, dövme buğday ilave edilir.”* (Tarhananın Öyküsü, s.180)

Tarhana çorbasının ortaya çıkma öyküsü ve tarifi hakkında bilgi verilen metinden alınan yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde “uzun” ve “kısa” kelimeleri cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Telefon kapandı. Elinde not yazdığı kâğıt, yüzünde mutlu bir gülümseme, öylece durdu ayakta. Kızı Gökçe’yi düşündü. Telefonunu yitirmenin üzüntüsü içindedir şimdi. Okuldan eve gelince üzüntüsü sevince dönüşecekti.”* (Sen de Bir İyilik Yap, s.251)

Bir öğrencinin parkta bulduğu telefonu iade ederek yaptığı dürüstlüğün anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “üzüntü” ve “sevinç” kelimelerini cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurmuştur.

Tablo 4. 5. Altıncı Sınıf MEB 6. b. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kış.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA</b> <b>DUYGULAR</b>	Renk Çemberi	Hikâye	-	1	3	60	2	66
	Memleket İsterim	Şiir	-	1	-	-	1	2
	Fahrünnisa	Anı	-	2	1	-	1	4
	Ömer’in Çocukluğu	Anı	-	-	1	-	1	2
<b>2. TEMA</b> <b>MİLLÎ</b> <b>MÜCADELE</b> <b>VE</b> <b>ATATÜRK</b>	Bu Vatan Kimin?	Şiir	-	3	3	-	-	6
	Mustafa Kemal Zafer Yolunda	Hikâye	3	3	1	-	3	10
	Kastamonulu Şerife Bacı	Hikâye	-	-	2	-	1	3
	Anzak Subayının Bir Anısı	Anı	1	1	-	-	-	2
<b>3. TEMA</b> <b>ÇOCUK</b> <b>DÜNYASI</b>	Çocukluk	Şiir	1	1	-	-	-	2
	İdare Lambası	Sohbet	-	3	5	-	-	8
	Ev Yaşamı	Deneme	-	6	1	-	-	7
	Çocuk Kalbi	Mektup	-	4	-	-	-	4
<b>4. TEMA</b> <b>ERDEMLER</b>	Malazgirt	Tiyatro	1	-	-	-	-	1
	Kâmil	Hikâye	-	3	-	-	-	3
	Sefiller	Roman	1	1	-	-	-	2
	Aksakallı Bilge ve Kağan	Masal	-	-	-	-	2	2
<b>5. TEMA</b> <b>MİLLÎ</b> <b>KÜLTÜRÜMÜZ</b>	İki Çay, Biri Demli Olsun...	Sohbet	-	-	4	-	2	6
	Adam Olmuş Çocuklar - Barış	Otobiyografi	-	-	-	-	2	2
	Manço							
	Torunuma Mektuplar	Mektup	2	-	-	-	1	3
	Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar	Hikâye	-	-	-	-	1	1
<b>6. TEMA</b> <b>OKUMA</b> <b>KÜLTÜRÜ</b>	Terumi: Parmaklarla Okunan Çocuk Dergisi	Makale	-	-	-	-	2	2
	Canım Kitaplığım	Sohbet	-	-	2	-	3	5
	Okumak	Deneme	-	2	3	-	1	6
	Ya Kebikeç	Deneme	-	2	4	-	2	8
<b>7. TEMA</b> <b>BİLİM VE</b> <b>TEKNOLOJİ</b>	Üç Boyutlu Yazıcılarla Çizimler Gerçeğe Dönüşüyor	Makale	-	-	-	-	-	-
	Piri Reis’in Eserleri	Makale	-	-	-	-	-	-

	İklim Değişikliği ve Toplum	Makale	-	1	-	-	1	2
	Ev Yapımı Dondurma	Makale	-	-	-	-	2	2
<b>8. TEMA</b>	Bir Boyacı İle Konuştum	Hikâye	-	1	-	-	-	1
<b>İLETİŞİM</b>	Otobüs	Hikâye	-	3	-	-	4	7
	Oya	Makale	1	-	1	-	-	2
	Ana	Hikâye	-	1	-	-	-	1
<b>TOPLAM</b>			<b>10</b>	<b>39</b>	<b>31</b>	<b>60</b>	<b>32</b>	<b>172</b>

Tablo 4. 5. altıncı sınıf MEB 6. b. kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. Tabloya göre temaların içindeki söz sanatları sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. En çok söz sanatının tespit edildiği tema ise 1. tema olan “Duygular” temasıdır. 4. tema “Erdemler” ve 7. tema “Bilim ve Teknoloji” temaları en az söz sanatına rastlanan temalardır. 7. temada bulunan “Üç Boyutlu Yazıcılarla Çizimler Gerçeğe Dönüşüyor” ve “Piri Reis’in Eserleri” metinlerinde hiç söz sanatına rastlanmamıştır. Kitapta incelenen yazılı metinler içerisinde sadece bu iki metinde söz sanatına rastlanmamıştır. Ayrıca kitapta konuşurma sanatının sadece 1. temada bulunan “Renk Çemberi” adlı metinde bulunması dikkat çekmektedir. 1. temada 4 benzetme, 5 kişileştirme, 60 konuşurma ve 5 tezat olmak üzere toplamda 74 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatına hiç rastlanmamıştır. Kitapta en fazla söz sanatına rastlanan tema 1. Temadır. 2. temada 4 abartma, 7 benzetme, 6 kişileştirme ve 4 tezat sanatı olmak üzere toplamda 21 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 3. temada 1 abartma, 14 benzetme ve 6 kişileştirme olmak üzere toplamda 21 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada tezat ve konuşurma sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 4. temada 2 abartma, 4 benzetme ve 2 tezat sanatı olmak üzere toplamda 8 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada kişileştirme ve konuşurma sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 5. temada 2 abartma, 4 kişileştirme ve 6 tezat olmak üzere 12 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada benzetme ve konuşurma sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 6. temada 4 benzetme, 9 kişileştirme ve 8 tezat olmak üzere 21 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 7. temada 1 benzetme ve 3 tezat olmak üzere 4 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma, kişileştirme ve konuşurma söz sanatlarına rastlanmamıştır. Ayrıca 7. tema kitapta en az söz sanatı bulunan temadır. 8. temada 1 abartma, 5 benzetme 1 kişileştirme ve 4 tezat olmak üzere toplamda 11 tane söz sanatı tespit edilmiştir.

MEB 6. b. kitabında 7 metinde abartma sanatı, 18 metinde benzetme sanatı, 13 metinde kişileştirme sanatı, 1 metinde konuşurma sanatı ve 18 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 8 tane hikâye, 6 tane makale, 3 tane şiir, 3 tane anı, 3 tane deneme, 3 tane sohbet, 2 tane mektup ve birer tane tiyatro, roman, masal, otobiyografi türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 11 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 10 tane tespit edilen abartma sanatına; hikâye türü metinlerde 3, mektup türü metinlerde 2 ve birer tane makale, anı, şiir, tiyatro, roman türü metinlere rastlanmıştır. 39 tane bulunan benzetme sanatına; hikâye türü metinlerde 12, deneme türü metinlerde 10, şiir türü metinlerde 5, mektup türü metinlerde 4, anı ve sohbet türü metinlerde 3 ve birer tane roman, makale türü metinlerde rastlanmıştır. Kişileştirme sanatına; sohbet türü metinlerde 11, deneme türü metinlerde 8, hikâye türü metinlerde 6, şiir türü metinlerde 3, anı türü metinlerde 2 ve makale türü metinlerde 1 tane rastlanmıştır. Kitapta konuşurma sanatı, sadece hikâye türü olan bir metinde bulunmuştur. 32 tane tespit edilen tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 11, makale, sohbet türü metinlerde beşer, deneme türü metinlerde 3, anı, masal, otobiyografi türü metinlerde ikişer ve şiir, mektup türü metinlerde birer tane rastlanmıştır.

#### 4.2.2. Altıncı Sınıf MEB 6. b. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

##### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“Basında, Gazi'nin Çankaya'da bir çay şöleni vereceğine dair haberler çıktı. Nöbetçiler, Çankaya'da kuş uçurtmuyorlardı. Paşa çalışıyor, diye kimse eve yaklaştırılmıyordu. Oysa Mustafa Kemal gizlice cepheye gitmişti.” (Mustafa Kemal Zafer Yolunda, s.45)*

Milli Mücadele Dönemi'nin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde alınan tedbiri anlatmak için kuş uçurtmamak deyimini kullanarak abartma sanatına başvurmuştur.

*“O anda bu olayı hafızasında canlandıran Tekin Paşa, derhal salona geçer ve dolabı açarak fildişi kaplı İncil'i, tabancayı ve dürbünü çıkarır. Bu özel eşyalarını gören Anzak subayının şaşkınlıktan dili tutulmuş ve hayretinden gözleri kapaklarından fırlayacak kadar açılmıştır.” (Anzak Subayının Bir Anısı, s.64)*

Savaşta bir askerin başından geçen olayın anlatıldığı metinden alınan bu paragrafta altı çizili bölümde şaşkınlık sonucu gözlerin kapaklarından fırlayacak durumda olması söylenerek abartma sanatına başvurulmuştur.

*“Ne ufaktı potinlerim.*

*Ne minikti ellerim benim!..*

*Nerdesin çocukluğum,*

*Ufaklığım neredesin?*

*Bir metrede bin metre koşan tahta atım.*

*Bir metrede bir dünya gören saltanatım.*

*Her zaman her yeri alan kurşun askerim.*” (Çocukluk, s.70)

Yukarıdaki şiirde çocukluk zamanına özlem duyan şair; bir metrelik mesafede bin metre koşabilen bir atının olduğu, yine bir metre mesafede bütün dünyayı görebilen bir saltanat ve her anda her yeri alabilen kurşun askerinin olduğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“İHTİYAR: Bizim de mi?*

*ALPARSLAN: Evet... Hem de pek çok katkınız var. Düşmanın zalimliğine karşı koydunuz. İçinizden taşan ve hiç eksilmeyen bir yangınla düşmana karşı koyma azminizi biletiniz.*

*İHTİYAR: Onu hiç eksik etmedik.”* (Malazgirt, s.99)

Eski bir Türk hükümdarının yaşlı bir adamla arasında geçen olayın anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde coşkuyu ve arzuyu anlatabilmek için içten taşan ve eksilmeyen yangın diyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Madlen yerinden kalktı. Yüzünde bir damla kan kalmamıştı, alnından terler süzülüyordu. Giysileri yırtılmış, üstü başı çamurlara bulanmıştı. Hepsi ağlıyordu. Madlen’in yüzünde mutlu bir anlam belirmişti. Kendisini dikkatle izleyen Javer’e sakin bakışlarını dikti.”* (Sefiller, s.117)

Araba kazası geçiren bir adamın kurtarılmasını anlatılan olayda altı çizili bölümde kaza geçiren kişinin yüzünde hiç kan kalmadığı söylenerek abartma sanatına başvurulmuştur.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*“Ardına bakmadan yollara düşen,*

*Şimşek gibi çakan, sel gibi coşan,*

*Huduttan hududa yol bulup koşan,*

*Cepheden cepheyi soranlarındır.”* (Bu Vatan Kimin, s.40)

Yukarıdaki mısralarda şair vatanın kime ait olduğunu söylerken insanların eylemlerini şimşegin çakmasına ve selin coşmasına benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Kara hiç dokunmamış olan Calabrialı (Kalabriyalı) çocuk, kar topu yaptı ve onu şeftali gibi yemeye koyuldu; sebze satıcısının oğlu Crossi (Kırossi) çantasını karla doldurdu; küçük duvarcı ise bizi katıla katıla güldürdü, babam onu bize davet ettiğinde ağzı karla doluydu.” (Çocuk Kalbi, s.92)*

Yılın ilk karı ile çocukların sevincinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde kartopunun şeklini ve çocuğun yiyişini şeftaliye benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Nemli toprağa elimdeki çiviyle şekiller çiziyor, bozuyor; zaman zaman da çiviye mızrak gibi fırlatıp yere dik olarak saplamaya çalışıyordum. Bu benim sıkça oynadığım oyunlardandı.” (Kamil, s.106)*

Kimsesiz ve sokaklarda yatan birine edilen yardımın anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde çiviye şekil olarak mızrağa benzetmiş benzetme sanatına başvurmuştur.

*“İyi bilmeliyiz ki okuduğumuz her satır, kafamızın içinde, yeni bir düşünce âlemi yaratır. Ya eski düşüncelerimizi yerinden oynatarak onları canlandırır ya yeni bir düşünce ile varımızı artırır. Kitap, en gerçek bir dosttur. Dalginlığa vurmadan okunan güzel bir kitaptan sonra, tıpkı çok sevdiğimiz bir arkadaşla konuşmaktan aldığımız tadı duyarız.” (Okumak, s.178)*

Okumak ile ilgili düşüncelerini söyleyen yazar, yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde okunan bir kitabın verdiği zevk ile bir dost ile yapılan sohbetin verdiği zevki benzetmiştir.

*“Burada kimse kimseyi tanııyordu. Birbirlerine burun ucuyla bakıyorlardı. — Acaba, diyordu Cemal ağabey, bana mı böyle geliyor? Bunların içinde hiç mi iyi yok? Hayır, hayır, kimseye haksızlık edemem ben. Bana öyle geliyor. Elbette bu yaşına kadar guguk kuşu gibi olduğun yerde sayıklarsan mıymıntı olur çıkarsın.” (Otobüs, s.231)*

Yukarıdaki paragrafta geçen konuşmada hiçbir iş yapmadan bekleme eylemi guguk kuşunun davranışlarına benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Lisede benim, benden sonra da hocam Süleyman Şevket’in en değerli öğrencisi oldu. Fakültede de memleketin en yetkili profesörünün en iyi öğrencisi oydu. Birkaç yıl*

*sonra, onun güzel şiir kitabı beni Anadolu'nun bir köşesinde buldu; gözlerimi sevinç ve övünç yaşlarıyla doldurdu.” (Fahrünnisa, s.25)*

Yukarıda anlatılan hikâyede şiir kitabıyla tekrar karşılaşmasını anlatan yazar, altı çizili bölümde kitabın onu bulduğunu söyleyerek insana ait özelliği aktarmış ve kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Tarihin dilinden düşmez bu destan,  
Nehirler gazidir, dağlar kahraman,  
Her taşı yakut olan bu vatan,  
Can verme sırrına erenlerindir.” (Bu Vatan Kimin, s.40)*

Vatanın kimlere ait olduğunu anlatan şair, bu dördlüğünde altı çizili mısradaki nehirlerin gazi olduğunu ve dağların kahraman olduğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“En azından size, annenizin işte orada, yanı başınızda olduğunu göstermektedir. İyice kısılmış fitili, gaz haznesine kaçtı kaçacak... Sanki can çekişiyor, o kadar cılız bir ışık. Ama bir ışık: idare lambası.” (İdare Lambası, s.76)*

Elektriğin olmadığı yıllarda aydınlatma için kullanılan gaz lambasının anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde yanan ışığın can çekiştiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Çay ocaklarında bunlardan bazılarını rastlamak mümkün... İşte çay-muhabbet ilişkisinin ilginç bir yorumu: “Gönül ne çay ister ne çayhane, gönül muhabbet ister çay bahane...” (...) Şair ve yazarlarımız çay temasını edebî eserlerinde severek kullanmış.” (İki Çay, Biri Demli Olsun, s.133)*

Yukarıda çay ile ilgili verilen bilgide altı çizili mısradaki gönlün muhabbet istediği söylenerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

*“Tabii günümüzün değişen teknolojisiyle birlikte kâğıt üretimi ve yapısı da yeni boyutlar kazandı. Şimdi pek çoğunuz, “Kitaplar artık eskisi gibi kolay kolay hastalanıp ölmez.” diye düşünüyorsunuz.” (Ya Kebikeç, s.186)*

Kitaplar ve kâğıt üretimiyle ilgili verilen bilgide altı çizili cümlede kitapların hastalanıp ölebileceği söylenerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

## Konuşturma Sanatı rnekleri:

“Sevgili Mor, sen de kendinden söz edeceksin sanırım.

— Ben kısa konuşacağım. Soyluluğun, görkemin rengi olduğumu herkes bilir.

— Senin yapay bir renk olduğun söyleniyor.

— Doğada fazla bulunmadığım için öyle söyleniyor. Kimse anımsatmadan ben söylemek isterim, ben de bir ara rengim. Maviyle kırmızının karışımıyım. vnmek gibi olmasın, büyülü bir renk olduğumu söylerler.” (Renk emberi, s.13)

...

“ Siyah:

— Sıra bana geldi sanırım, dedi.

— Gücün, ciddiyetin yanında Batı toplumlarında üzüntüyü, yaşı temsil ederim.

— Sevgili Siyah, Batı toplumlarında üzüntüyü, yaşı temsil ettiğini söyledin. Doğu'da durum farklı mı? Doğu'da durum farklı mı? Beni bilgilendirirsen sevinirim, diye söze karıştı Turuncu.

— Doğu toplumlarında yaşın rengi beyazdır.” (Renk emberi, s.14)

Renklerin özellikleriyle ilgili bilgi vermek için yazılan yazıda her renk tek tek kendi özelliklerini açıklamışlardır. Bu bilgileri verirken renkler konuşturma sanatından yararlanılarak konuşturulmuştur.

## Tezat Sanatı rnekleri:

“Bir gün en sevdiğim uzun hırkamı giyip dışarıya çıktım ve az önce sözünü ettiğim o yokuştan iniyordum. Üzerimdeki hırkayı, içinde ve dışında ikişer cebi olduğu için çok severdim.” (Ömer'in çocukluğu, s.34)

Yaşadığı mahallede bir köpek ile başından geçen anısını anlatan yazar, altı çizili bölümde “i” ve “dış” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

“Bir zamanlar, Tatar halkının başına zalim bir kağan geçmiş. Kendi çok geçen olan kağan yaşlıları, gelerin sırtında bir yük olarak görüyormuş. Bu nedenle de ülkede yetmiş yaşını açan herkesin öldürülmesini emretmiş.” (Aksakallı Bilge ve Kağan, s.126)

Verdiği kararların yanlış olduğunu kabullenebilen bir hükümdarın anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “yaşlı” ve “geçen” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Hani bir söz var ya “Zararın neresinden dönülürse kârdır.” diye, bize çok yakışan, işte ben de öyle yaptım. Altınokta Körler Derneği yöneticisi Turan İçli'nin davetiyle kalktım Ankara'ya gittim.” (Terumi: Parmaklarla Okunan Çocuk Dergisi, s.167)*

Başından geçen anısını anlatan yazar, altı çizili bölümde “zarar” ve “kâr” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Kitaplar da insanlar gibi doğar, büyür, yaşlanır ve ölürlür. Bazıları, kimi zaman tozların ve nemin etkisiyle ortaya çıkan kurtlar yüzünden yaşamlarını yitirirler. Ama eğer bir köşede unutulmaz da tedavi edilirlerse tekrar yaşama dönebilirler.” (Ya Kebikeç, s.186)*

Yukarıdaki paragrafta kitaplar için bilgi verilmiştir. Altı çizili bölümde “doğmak” ve “ölmek” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Malzeme dolu küçük poşeti daha büyük bir kilitli poşetin içine yerleştirin. Daha sonra büyük poşetin içine küçük poşeti tamamen kaplayacak kadar buz parçası ekleyin. Epeyce buz parçasına ihtiyacınız var!” (Ev Yapımı Dondurma, s.216)*

Metinde dondurma yapımı için tarif verilmektedir. Yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümlerde “küçük” ve “büyük” kelimeleri aynı cümlelerde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

Tablo 4.6. Altıncı Sınıf Ata Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kış.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA ERDEMLER</b>	VERMEK ÇOĞALMAKTIR	Hikâye	-	3	-	-	-	3
	CANIM ALİYE, RUHUM FİLİZ	Mektup	1	-	-	-	-	1
	KUĞULAR	Masal	6	12	2	-	-	20
	YAŞTAN GİLEYLİYİM!	Şiir	-	4	-	-	-	4
<b>2. TEMA BİREY VE TOPLUM</b>	FİNLANDİYA'DAN	Gezi Yazısı	-	5	2	-	-	7
	AKSAKALLI BİLGE DEDE	Masal	-	2	-	-	-	2
	ASLANLA FARE	Fabl	-	-	2	1	1	4
	BEBEKLERİN ULUSU YOK	Şiir	-	7	-	-	-	7
<b>3. TEMA MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK</b>	GAZİ'Yİ GÖRMEYE GELEN ANA	Hikâye	-	1	-	-	2	3
	BEN MUSTAFA KEMAL'İM	Şiir	-	3	-	-	-	3
	1 KİŞİ = ?	Deneme	-	4	8	-	1	13
	TÜRK ASKERİNİN CESARET	Anı	-	1	-	-	-	1
<b>4. TEMA MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ</b>	BAYRAM GÜNLERİ	Sohbet	-	-	-	-	2	2
	İLAC	Tiyatro	-	-	1	-	-	1
	UYGARLIKLAR DİYARI HARRAN	Deneme	-	2	-	-	-	2
	NASRETTİN HOCA'NIN KÖYÜNDE	Sohbet	-	1	-	-	1	2
<b>5. TEMA DOĞA VE EVREN</b>	KİRAZ YAYLALARI	Anı	-	1	2	-	-	3
	RÜZGÂR	Şiir	-	-	9	-	-	9
	SON KUŞLAR	Hikâye	-	1	-	-	1	2
	ÜÇ FİL	Hikâye	-	-	-	-	-	-
<b>6. TEMA SANAT</b>	İHTİYAR ÇİLİNGİR	Hikâye	-	1	1	-	-	2
	BÜYÜK USTAYI ZİYARET	Hikâye	-	2	-	-	3	5
	YAŞADIKLARIM VE DÜŞLEDİKLERİM	Sohbet	-	2	1	-	-	3
	AY ŞAİRİ	Şiir	-	1	4	-	-	5
<b>7. TEMA BİLİM VE TEKNOLOJİ</b>	SUFİ İLE PUFİ	Anı	-	-	-	-	2	2
	YOSUN PİLLERİ	Makale	-	1	-	-	-	1
	AZİZ SANCAR	Çizgi Roman	-	1	-	-	-	1
	GÖĞE BAKALIM	Deneme	-	-	-	-	-	-
<b>8. TEMA SAĞLIK VE SPOR</b>	BASKETBOL OYNAMAK BOY UZATIR MI?	Makale	-	-	-	-	1	1
	SAĞLIKLI OLMA SANATI	Sohbet	-	4	-	-	-	4
	TADI OLMAYAN BİR ŞEYİ NEDEN İÇEYİM Kİ?	Makale	-	-	-	-	-	-
	SAĞLIĞINA DİKKAT ET	Şiir	-	2	-	-	-	2
<b>TOPLAM</b>			<b>7</b>	<b>61</b>	<b>32</b>	<b>1</b>	<b>14</b>	<b>115</b>

Tablo 4. 6. altıncı sınıf Ata Yayıncılık kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. Kitapta en çok söz sanatı “Erdemler” temasında tespit edilmiştir. 4. tema “Millî Kültürümüz”, 7. tema

“Bilim ve Teknoloji” ve 8. tema “Sağlık ve Spor” temaları en az söz sanatının tespit edildiği temalardır. 5. temada bulunan “Üç Fil” adlı metinde, 7. temada bulunan “Göğe Bakalım” adlı metinde ve 8. temada bulunan “Tadı Olmayan Bir Şeyi Neden İçeyim ki” adlı metinlerde ilgili söz sanatlarına hiç rastlanmamıştır. Kitapta ayrıca konuşurma sanatı sadece “Basketbol Oynamak Boy Uzatır mı” metninde tespit edilmiştir. 1. temada 7 abartma, 19 benzetme ve 2 kişileştirme olmak üzere toplamda 28 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 2. temada 14 benzetme, 1 konuşurma, 4 kişileştirme ve 1 tezat sanatı olmak üzere toplamda 20 söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatı bulunmamaktadır. 3. temada 9 benzetme, 8 kişileştirme, 3 tezat olmak üzere toplamda 20 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 4. temada 3 benzetme, 1 kişileştirme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 7 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 5. temada 2 benzetme, 11 kişileştirme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 14 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 6. temada 6 benzetme, 6 kişileştirme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 15 söz sanatı tespit edilmiştir. 7. temada 2 benzetme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 4 söz sanatı tespit edilmiştir. 8. temada 6 benzetme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 7 söz sanatı tespit edilmiştir. 3, 4, 5. ve 6. Temalarda abartma ve konuşurma sanatları bulunmamaktadır. 7. ve 8. temalarda abartma, kişileştirme ve konuşurma sanatları bulunmamaktadır.

Ata Yayıncılık tarafından basılan kitapta 2 metinde abartma sanatı, 22 metinde benzetme sanatı, 10 metinde kişileştirme sanatı, 1 metinde konuşurma sanatı ve 9 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 6 hikâye, 6 şiir, 4 sohbet, üçer tane makale, deneme, anı, 2 masal ve birer tane gezi yazısı, çizgi roman, mektup, fabl ve tiyatro türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 12 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 7 tane bulunan abartma sanatına; mektup türü metinlerde 1, masal türü metinlerde 6 tane rastlanmıştır. 61 tane bulunan benzetme sanatına; şiir türü metinlerde 17, masal türü metinlerde 14, hikâye türü metinlerde 8, sohbet türü metinlerde 7, deneme türü metinlerde 6, gezi yazısı türü metinde 5 ve birer tane çizgi roman, makale türü metinlerde rastlanmıştır. 32 tane bulunan kişileştirme sanatına; makale türü, çizgi roman türü ve mektup türü metinlerde hiç rastlanmamıştır. Konuşurma sanatı, sadece fabl türünde bulunmaktadır. 14 tane bulunan tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 6, sohbet türü metinlerde 3, anı türü metinlerde 2 ve birer tane makale, deneme, fabl türü metinlerde rastlanmıştır.

### 4.2.3. Altıncı Sınıf Ata Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

#### Abartma Sanatı Örnekleri:

“Şimdilik Allah’a ısmarladık. Senin ve Filiz’in binlerce defa gözlerinizden, yanaklarınızdan öperim. İkinizi de hasretle kucaklarım sevgili karıcığım. Mektubu şu adrese yolla, çünkü İstanbul’da nerede kalacağımı bilmiyorum. Galatasaray’da kalırsam mektup belki elime geçmez.” (Canım Aliye, Ruhum Filiz, s.15)

Yukarıda ailesine mektup yazan yazar, altı çizili bölümde kızını ve eşini binlerce defa öptüğünü söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

“Bir gün, o diyarın genç padişahı ava çıkmıştı; yolu doğal köşke uğradı. Köşkün güzelliğine hayran oldu. Hele orada dünya güzeli Nilüfer’i görünce, ona bin candan bin cana âşık oldu. Genç padişah, kıza kim olduğunu sordu; Nilüfer yanıt vermedi.” (Kuğular, s.22)

Yukarıda bir masalda padişahın âşık olmasını “bin candan bin cana” ifadesi kullanılarak anlatılmıştır ve böylece abartma sanatına başvurulmuştur.

#### Benzetme Sanatı Örnekleri:

“Helsinki’yi dolaşıyoruz. Burası bir şehir değil; bir çiçek bahçesi... Evler, oteller, lokantalar, dükkânlar hep bir yeşil dekor içinde. Bahçeler, parklar eksik değil. Ağaçların altında, yolların kenarında beyaz boyalı kanepeler, koltuklar var.” (Finlandiya’dan, s.36)

Gezi yazısından alınan paragrafta altı çizili bölümde Finlandiya’da bulunan Helsinki şehri bol yeşillığe sahip olması sebebiyle çiçek bahçesini andırdığı söylenerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

“Bebekler, çiçeği insanlığımızın.  
Güllerin en hası, en goncası,  
Sarışın bir ışık parçası kimi  
Kimi kapkara üzüm tanesi.” (Bebeklerin Ulusu Yok, s.60)

Bebekleri konu alan dörtlükte altı çizili bölümlerde bebekler; çiçeğe, güle ve goncaya, renk olarak sarı ışığa ve kara üzüme benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

“Vatan ufkunda çelik bir kalkan olurum,

*Kükrerim cihana karşı,*

*Sönmeyen bir volkan olurum.*

*Ben Mustafa Kemal'im..." (Ben Mustafa Kemal'im, s.70)*

Mustafa Kemal ATATÜRK ile ilgili yazılan şiirde şair, altı çizili bölümlerde Atatürk'ü vatani müdafaa ederken düşmanın karşısında durmasını çelik bir kalkana ve düşmanla yapılan savaşta hırsını sönmeyen bir volkana benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*"Yıllar, yüzyıllar öncesi, Akşehir'de öldüğü ve bugünkü türbesine gömüldüğü gün, aslında Nasrettin Hoca, Anadolu'ya bir güneş gibi yeniden doğuyordu. O, hiç değişmeyen toplum olaylarının tabii akımı içinde, her çağda yaşayıp durdu. Her zaman, her toplulukta dile geldi." (Nasrettin Hoca'nın Köyünde, s.123)*

Nasrettin Hoca fıkralarının insanların dünya görüşü üzerindeki etkisinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde Nasrettin Hoca'yı öldükten sonra da düşüncelerinin yaşayışı ve her toplulukta tekrar doğması ile bağdaştırarak güneşe benzetmiştir.

*"Ruhsal denge, genellikle kişiye dışarıdan ödüller sağlamaz ama hiç kuşkusuz sağlığa yararlıdır. Mutlu bir adam bir köşeye çekilip kendini unutturur şöhret ancak ölümünden kırk yıl sonra gelip onu bulur. Ama kinden daha gizli ve daha tehlikeli olan hastalığa karşı mutluluk en kusursuz silahtır." (Sağlıklı Olma Sanatı, s.222)*

Mutluluk ile ilgili yazılmış yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde mutluluk hastalığa karşı kullanılacak bir silaha benzeterek benzetme sanatına başvurulmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*"Küçük bir çocukken ayın beni takip ettiğini sanırdım. Bu zan ilkokul ikinci sınıfta bile devam etmiştir. Bazen ışıklı beyaz bir top gibiydi ay. Bazen un kurabiyesine benzetiyordum şeklini. Gülümseyen bir yüz oluyordu bazen de. Beni takip etmektir işi gücü." (1 Kişi = ?, s.78)*

Küçük bir çocukken ay ile ilgili düşüncelerini söyleyen ve onunla ilgili başından geçeni anlatan yazar, altı çizili bölümde ayın ona güldüğünü ve onu takip ettiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*"HACİVAT – Karagöz sinek yedi! Yardım etmeyeceksen evine git uyukla!"*

*KARAGÖZ – Sana karabaş bulayım! Şey, ya ikimiz de getirince onlar kavga ederlerse?*

*HACİVAT – Kim kavga edecekmiş?*

*KARAGÖZ – Karabaş otu ile sinekli kedi otu!” (İlaç, s.105)*

Hacivat ile karagöz arasında geçen diyalogda Karagöz karabaş otu ile sinekli kedi otunun kavga edeceğini söylemesi ile kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Şimdi bir rüzgâr geçti buradan,*

*Koştum ama yetişemedim.*

*Nerelerde gezmiş tozmuş*

*Öğrenemedim.” (Rüzgâr, s.134)*

Yukarıdaki dörtlükte şair, rüzgârı nasıl hissettiğini anlatırken onun geçtiği yerleri gezdiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Demek ki her kitabın yazılış öyküsü, okuyanda merak uyandırıyor. Ben de okurlarımı yanıtızsız bırakmamaya özen gösteriyorum. Onları yanıtlarken aklıma neler geliyor neler! Belleğimin derinlerine yuvalanmış olan nice anılar, birden dirilip ortaya çıkıyor. Şaşırp kalıyorum.” (Yaşadıklarım ve Düşlediklerim, s.174)*

Yazar, okuduğu kitaplardan duyduğu hislerden yola çıkarak kendi anılarından bahsederken anıların bir insan gibi dirildiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Uçuştı tüm yapraklar,*

*Danstaydı o sıra uçurtmalar...*

*Güldü Aydede*

*Dişlerini göstere göstere...” (Ay Şairi, s.180)*

Yukarıdaki şiirde şair, altı çizili mısralarda ayın dişlerini göstere göstere güldüğünü ve uçurtmaların dansçı olduğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

### **Konuşturma Sanatı Örnekleri:**

*“Bereket fare usta yetişmiş imdada:*

*Bu iş kükremekle değil,*

*Kemirmekle olur demiş.*

*Başlamış incecik dişlerini işletmeğe.*

*Gelmiş ipin hakkından ktır ktır.” (Aslanla Fare, s.53)*

Aslan ve fare arasında geçen olayda altı çizili bölümde farenin aslana söylediği cümlelerle konuşurma sanatına başvurulmuştur.

### **Tezat Sanatı Örnekleri:**

*“Aradan yarım saat, bir saat geçmeden, uzak yakın dost ve akrabaların tebrik ziyaretleri başlardı. Fakat evin beyi, herhangi bir hükümet dairesinde memursa, kalem arkadaşları ile bir gün evvel kararlaştırdıkları birinin evine gitmiş olurdu.” (Bayram Günleri, s.94)*

Bayram günlerinde yaşanan olayları anlatan yazar, altı çizili bölümde “uzak” ve “yakın” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi... Bundan güzel bir ömür mü olur, elli altmış senelik yaşama bundan güzel başlar ve biter mi?” (Son Kuşlar, s.142)*

Kuşlara duyduğu özlemi anlatan yazar, altı çizili bölümde “başlamak” ve “bitmek” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Ama bu yalnızca özgünlük isteminden değil, yinelememek isteğinden doğuyor. Sizden öncekilerin yaptıklarını, üç aşağı beş yukarı, biraz iyi biraz kötü siz de yapmışsınız.” (Büyük Ustayı Ziyaret, s.162)*

Usta bir ressamı ziyaret eden ressamın usta ile arasındaki diyalogda altı çizili bölümlerde “aşağı” ve “yukarı” , “iyi” ve “kötü” kelimelerini aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Babam bir defasında da gündüz uyuyup, gece uyanık kalmasını öğretmişti ki bunun neye yaradığını hâlâ anlayabilmiş değilim.” (Sufi ile Pufi, s.184)*

Bir baba ve oğulun başından geçen anıların anlatıldığı metinde altı çizili bölümde “gündüz” ve “gece” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

*“Bununla birlikte bir insanın boyunun uzun ya da kısa olacağı %80 oranında genetikdir. Yani kalıtsal bir süreç söz konusudur. Baba ve anne ile yakından ilişkili ama ailede dedeleri, anneanneleri, babaanneleri, çok uzun ya da kısa olan bireyler de çocuğun gelişimini etkileyebiliyor.” (Basketbol Oynamak Boy Uzatır mı?, s.217)*

Basketbol oynamak ve uzun boylu olmanın arasındaki ilişkinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümlerde “uzun” ve “kısa” kelimelerini aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurmuştur.

### 4.3. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitapları

Tablo 4. 7. Yedinci Sınıf Kitaplarında Yer Alan Söz Sanatları

Söz Sanatları	MEB 7. a.	MEB 7. b.	Özgün Yayıncılık	Toplam
<b>Abartma</b>	4	6	15	25
<b>Benzetme</b>	75	57	65	197
<b>Kişileştirme</b>	32	20	36	88
<b>Konuştirma</b>	29	26	2	57
<b>Tezat</b>	14	9	14	37
<b>Toplam</b>	154	118	132	404

2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde bütün bölgelerde 7. sınıflar için 3 tane kitap kullanılmaktadır. Bu üç kitaptan iki tanesi MEB tarafından bir tanesi ise Özgün Yayıncılık tarafından basılmıştır. Okutulan bu kitaplar içinde otuz ikişer adet olmak üzere toplamda 96 tane yazılı metin incelenmiştir.

Tablo 4. 7.'ye göre MEB 7. a. kitabında abartma sanatından 4, benzetme sanatından 75, kişileştirme sanatından 32, konuştirma sanatından 29 ve tezat sanatından 14 tane olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 154 tane tespit edilmiştir. MEB 7. b. kitabında abartma sanatından 6, benzetme sanatından 57, kişileştirme sanatından 20, konuştirma sanatından 26 ve tezat sanatından 9 tane olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 118 tane tespit edilmiştir. Ata Yayıncılık'ın bastığı kitapta abartma sanatından 15, benzetme sanatından 65, kişileştirme sanatından 36, konuştirma sanatından 2 ve tezat sanatından 14 tane olmak üzere ilgili sanatlardan toplamda 132 tane tespit edilmiştir. 7. Sınıflar için hazırlanan üç kitapta toplamda 404 tane ilgili söz sanatı tespit edilmiştir.

İncelenen kitaplar karşılaştırıldığında benzetme sanatının sayısının diğer söz sanatlarına göre sayısal fazlalığı dikkat çekmektedir. Bununla beraber abartma sanatına diğer sanatlara göre daha az rastlanmıştır. Üç kitap arasında MEB 7. a. kitabında toplamda tespit edilen söz sanatı sayısının diğer kitaplara göre fazlalığı göze çarpmaktadır. Ayrıca MEB 7. b. kitabı da söz sanatları açısından diğer kitaplara göre daha azdır.

Tablo 4. 7'ye söz sanatları açısından bakılacak olursa abartma sanatının Özgün Yayıncılık kitabında diğer iki kitaba göre fazla olduğu görülmektedir. Benzetme söz sanatı bir önceki kademedeki olduğu gibi en çok tespit edilen sanat olarak görülmektedir. Bu üç kitaba bakıldığında MEB 7. b. kitabında diğer iki kitaba göre benzetme sanatına daha az rastlanmıştır. Kişileştirme söz sanatına bakıldığında MEB 7. b. kitabında diğer iki kitaba göre daha az bulunduğu tespit edilmiştir. Konuşurma söz sanatı üç kitap içerisinde Özgün Yayıncılık tarafından hazırlanan kitapta diğer iki kitaba göre en az tespit edilmiştir. Yine tezat sanatında üç kitap arasında bir uyum olduğu görülmektedir. MEB 7. b. kitabında diğer iki kitaba göre tezat sanatının daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 8. Yedinci Sınıf MEB 7. a. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kiş.	Kon.	Tez.	Topla.
<b>1. TEMA ERDEMLER</b>	ARILARIN İLHAMİ	Hikâye	-	3	1	-	2	6
	MUNİSE	Hikâye	-	7	-	-	-	7
	DOSTLUK	Tiyatro	-	8	-	-	1	9
	EŞEK VE KÖPEK	Fabl	-	-	7	8	-	15
<b>2. TEMA MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK</b>	VATAN DESTANI	Şiir	1	8	1	-	-	10
	ORDULAR! İL HEDEFİNİZ...	Hikâye	-	2	-	-	-	2
	ÖĞRETMENİNİZDEN AF DİLEYECEKSİNİZ	Anı	-	-	-	-	-	-
	BİR ŞEHİDİN SON MEKTUBU	Mektup	-	1	7	1	-	9
<b>3. TEMA KİŞİSEL GELİŞİM</b>	BARIŞ MANÇO	Deneme	-	1	-	-	1	2
	SOL AYAGIM	Roman	-	1	-	-	-	1
	İNSANLARLA GEÇİNME SANATI	Deneme	-	-	-	-	2	2
	ÜÇ SORU	Hikâye	-	-	-	-	-	-
<b>4. TEMA MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ</b>	TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDE KAHVE	Makale	-	-	-	-	1	1
	BEN, MİMAR SİNAN	Otobiyografi	-	5	-	-	-	5
	TÜRKİYE'M, ANAYURDUM, SEBEBİM, ÇAREM	Şiir	-	2	3	-	-	5
	MUHACİR OSMAN	Hikâye	-	2	-	-	-	2
<b>5. TEMA BİLİM VE</b>	PİRİ REİS	Çizgi	-	-	-	20	-	20
		Roman						

<b>TEKNOLOJİ</b>	2100'DEKİ YAŞAMDAN BİR GÜN	Hikâye	-	-	-	-	-	-
	YENİ DÜNYA	Makale	-	-	-	-	1	1
	EVRENE AÇILAN GİZLİ ANAHTAR	Hikâye	-	1	1	-	1	3
<b>6. TEMA OKUMA KÜLTÜRÜ</b>	OKUMAK DEYİNCE	Sohbet	-	-	-	-	1	1
	DİVÂNU LUGÂTİ'T- TÜRK'ÜN BULUNUŞ HİKÂYESİ	Hikâye	-	1	-	-	-	1
	OKUMAK AYRICALIKTIR, HERKES OKUYAMAZ	Deneme	1	1	-	-	-	2
	İNSAN KİTAPLARDA NE ARAR?	Sohbet	-	4	-	-	-	4
<b>7. TEMA DOĞA VE EVREN</b>	İLK KAR	Mektup	-	6	-	-	-	6
	BU SABAH HAVA BERRAK	Şiir	-	2	5	-	-	7
	LAVANTA KOKULU KÖY	Makale	2	4	-	-	-	6
	YILDIRIM SESLİ MANAŞÇI	Hikâye	-	8	2	-	2	12
<b>8. TEMA ZAMAN VE MEKÂN</b>	İSTANBUL	Şiir	-	2	3	-	-	5
	AKŞEHİR'DE BİR FİL	Mizahi Fıkra	-	2	1	-	-	3
	MOENA TÜRK KÖYÜ	Makale	-	2	-	-	1	3
	ERTUĞRUL'UN OCAĞINDA UYANDIK	Deneme	-	2	1	-	1	4
<b>TOPLAM</b>			<b>4</b>	<b>75</b>	<b>32</b>	<b>29</b>	<b>14</b>	<b>154</b>

Tablo 4. 8. yedinci sınıf MEB 7. a. kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. 4. tema “Millî Kültürümüz”, 7. tema “Doğa ve Evren” ve 8. tema “Zaman ve Mekân” temaları en az söz sanatının tespit edildiği temalardır. 2. temadaki “Öğretmeninizden Af Dileyeceksiniz”, 3. temadaki “Üç Soru” ve 5. temadaki “2100’deki Yaşamdan Bir Gün” adlı metinlerde ilgili söz sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 1. temada 18 benzetme, 8 kişileştirme, 8 konuşurma ve 3 tezat olmak üzere toplamda 37 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatına hiç rastlanmamıştır. En çok söz sanatı 1. tema olan “Erdemler” temasında tespit edilmiştir. 2. temada 1 abartma, 11 benzetme, 8 kişileştirme ve 1 konuşurma olmak üzere toplamda 21 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada tezat sanatı bulunmamaktadır. 3. temada 2 benzetme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 5 söz sanatı tespit edilmiştir. Bu tema en az söz sanatı bulunan temadır. Bu temada abartma, kişileştirme ve konuşurma sanatı hiç

bulunmamaktadır. 4. temada 9 benzetme, 3 kişileştirme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 13 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 5. temada 1 benzetme, 1 kişileştirme, 20 konuşurma ve 2 tezat olmak üzere toplamda 24 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatı bulunmamaktadır. 6. temada 1 abartma ve 6 benzetme olmak üzere toplamda 7 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada kişileştirme, konuşurma ve tezat sanatları bulunmamaktadır. 7. temada 2 abartma, 20 benzetme, 7 kişileştirme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 31 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 8. temada 8 benzetme, 5 kişileştirme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 15 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır.

MEB 7. a. kitabında 3 metinde abartma sanatı, 23 metinde benzetme sanatı, 11 metinde kişileştirme sanatı, 3 metinde konuşurma sanatı ve 12 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 9 hikâye, dörder tane deneme, makale, şiir, ikişer tane sohbet, mektup ve birer tane çizgi roman, mizahi fıkra, otobiyografi, anı, fabl, tiyatro ve roman türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 13 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 4 tane bulunan abartma sanatına; makale türü metinlerde 2, deneme türü metinlerde 1 ve şiir türü metinlerde 1 tane rastlanmıştır. 75 tane bulunan benzetme sanatına; hikâye türü metinlerde 24, şiir türü metinlerde 14, tiyatro türü metinde 8, mektup türü metinlerde 7, makale türü metinlerde 6, otobiyografi türü metinde 5, deneme türü metinlerde 4, sohbet türü metinlerde 4, mizahi fıkra türü metinde 2 ve roman türü metinde 1 tane rastlanmıştır. 32 tane bulunan kişileştirme sanatına; şiir türü metinlerde 12, mektup türü metinlerde 7, fabl türü metinde 7, hikâye türü metinlerde 4, deneme ve mizahi fıkra türü metinlerde birer tane rastlanmıştır. 29 tane bulunan konuşurma; sanatına çizgi roman türü metinde 20, fabl türü metinde 8, mektup türü metinlerde 1 tane rastlanmıştır. 14 tane bulunan tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 5, deneme türü metinlerde 4, makale türü metinlerde 3 ve birer tane sohbet, tiyatro türü metinlerde rastlanmıştır.

#### **4.3.1. Yedinci Sınıf MEB 7. a. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri**

##### **Abartma Sanatı Örnekleri:**

*“Çiçeksın, bayılır kuşlar kokundan,*

*Her dalın bir yay ki zümrüt okundan,*

*Müjdeler fııldar Ergenekon'dan:*

*Bu sese gönülden hayran gibisin.” (Vatan Destanı, s.40)*

Yukarıdaki şiirde şair, vatanın çiçek gibi olan kokusundan kuşların bayıldığını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Akademisyeninden yazarına, eğitimcilerden kütüphanecilere, bir dünya adam araştırıp duruyor, ‘Neden bu millet okumuyor, niye okumuyoruz?’ diye. Aslında belki de cevap kısa, basit, açık ve net. Okumuyoruz çünkü okumak ayrıcalıktır, bu nedenle de herkes okuyamaz.” (Okumak Ayrıcalıktır Herkes Okuyamaz, s.182)*

Okumanın öneminden bahseden bir metinden alınan yukarıdaki paragrafta altı çizili bölümde okumak ile ilgili yapılan araştırmayı bir dünya adamın yaptığını söyleyen yazar abartma sanatına başvurmuştur.

*“Kelimelerin anlatmakta kifayetsiz kaldığı Türkiye'nin gül bahçesi Isparta'nın gül ve lavanta deposu Keçiborlu ilçesi bitki örtüsü, dağları, ovaları, gölleri, yaylaları, topoğrafik yapısı, yaban hayatı, tarımsal kapasitesi ve iklimi ile birbirinden muhteşem güzellikleri bünyesinde taşır.” (Lavanta Kokulu Köy, s.208)*

Isparta'nın Keçiborlu ilçesine bağlı bir köy olan Kuyucak köyünün tanıtımı yapılan yazıda altı çizili bölümde köyü tanıtmakta kelimelerin bile yetersiz olduğu söylenerek abartma sanatına başvurulmuştur.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*“Kıyıyı birdenbire açmaya cesaret edemedik. Zaten gürültü de kesilmişti. Hatice Hanım erkek gibi kalın sesiyle, ‘Kimdir o’ diye bağırdı. Cevap yok. İhtiyar kadın bir kere daha seslendi.” (Munise, s.17)*

Anadolu'da öğretmenlik yapan bir öğretmenin öğrencisi ile yaşadığı anının anlatıldığı hikâyede altı çizili bölümde kadın kahramanın sesinin erkek sesi gibi olduğu söylenerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Karagöz: Bu paket benim karşımda duruyor ve ben görmüyorum öyle mi Hacivat?*

*Hacivat: Aynen öyle Karagöz'üm.*

*Karagöz: Şimdi seni mor bir paket yaparım, görürsün muşmula suratlı seniiii...*

*(Vurur)*

*Hacivat: Dur efendim, hiddetlenme hemen; sürpriz öyle hemen gösterilir mi?”*  
(*Dostluk, s.23*)

Hacivat ile Karagöz arasında geçen diyalogda altı çizili bölümde Karagöz Hacivat’a muşmula suratlı diyerek suratını muşmulaya benzetmiştir.

*“3. SES: Bak mimarbaşı! Zaman rüzgâr gibi. Dünya ölümlü. Hayat bir rüya. Saltanat bir cihan kavgası. Bir gün o da bitecek. Benim adıma da bir cami yapmanı isterim. Güzel bir cami.*

*MİMAR SİNAN: Baş üstüne hünkârım.”* (*Ben, Mimar Sinan, s.102*)

Mimar Sinan’ın bir anısının anlatıldığı metinde altı çizili bölümlerde zamanın rüzgâr gibi hızlı olduğu ve hayatın rüya gibi gerçek olmadığı söylenerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Bazı kitaplar da vardır yalnızdır yıldızlar gibi. Çok okunanı da vardır, yüzüne bakılmayanı da. Kiminin solgundur kapağı, albenilidir kimisi. Kitaplar da insanlar gibidir. Başarılı olanıyla başarısız yan yanadır.”* (*İnsan Kitaplarda Ne Arar?, s.191*)

Kitaplarla ilgili kişisel görüşlerin belirtildiği metinde altı çizili bölümlerde kitaplar yalnızlık açısından yıldızlara, başarı ve başarısızlık yönünden insanlara benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Hani neredeyse karlara gömülmüş, in gibi ıssız ve karanlık kalmış yüzlerce okul var ve orada, çığ tehlikesiyle karşı karşıya olan barakaların üzerine pervasızca yığılan, dur durak bilmeden yağan beyaz kar tanelerine dehşet içinde bakan, dumandan boğulan ya da soğuktan dişleri tıkırdayan çocuklar var.”* (*İlk Kar, s.198*)

Bir babanın çocuğuna yazdığı mektupta kar altında kalmış okulların olduğunu söyleyen yazar, altı çizili bölümde bu okulları ine benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Zaten, ayağında veya kanadında bir pislikle dönen bir arı içeri hemen alınmaz. Kovanın girişinde bekçi arı bulunur. Sıkı bir temizlik kontrolü yapılır. Bal özü toplamaktan dönen her arıya bu inceleme uygulanır. Eğer yanında yabancı bir madde varsa içeri alınmaz.”* (*Arıların İlhamı, s.11*)

Arılarla ilgili bilgi verilen metinde yazar, altı çizili bölümde kovana giren arılara sıkı bir temizlik kontrolü yapıldığını söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Gözlerimi biraz sağa çevirdim, güzel bir yamacın eteklerindeki muhteşem çam ağaçları, kendilerine mahsus bir seda ile beni kutluyorlardı. Bakışlarımı sola çevirdim, çığıl çığıl akan dere, bana validemden gelen mektuptan dolayı gülüyor, oynuyor, köprüyordu.” (Bir Şehidin Son Mektubu, s.58)*

Bir askerin annesine yazdığı mektupta yazar, altı çizili bölümlerde çam ağaçlarının kendini selamladığı ve derenin güldüğü ve oynadığı söylenerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

*“Akşam karanlığıyla başlardı kurbağalar,  
Susar gökyüzü kadar, dinlerdim biteviye.  
Gecemi besteleyen cırcır böceklerinle,  
Kurbağa seslerinle sevdim seni Türkiye!” (Türkiye’ m, Anayurdum, Sebeğim, Çarem, s.109)*

Yukarıdaki dördlükte altı çizili mısradaki cırcır böceklerinin geceleri sesleriyle beste yaptığı söylenerek kişileştirme sanatına başvurulmuştur.

*“Gök masmavi bu sabah,  
Güzel şeyler düşünelim diye.  
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar,  
Bulutlara hayretinden.” (Bu Sabah Hava Berrak, s.203)*

Güzel bir sabahı anlatmak için yazılan şiirde şair, altı çizili dizelerde ağaçların bulutlara hayret ettiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Gün olur, Köprü ortasında durur  
Anarım, Adalar’da çamların uykusunu.  
Gün olur, Beyoğlu’nu özler içim,  
Koklamak isterim Tünel’in kokusunu.” (İstanbul, s.225)*

İstanbul’a duyduğu özlemden bahseden şair, yukarıdaki dördlükte altı çizili mısradaki çamların uykusunun olduğundan bahsederek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

## Konuşturma Sanatı rnekleri:

“Köpek eēeēe demiş ki:

‘Rica etsem de biraz eēilsen.

Ben de sepetimden bir lokma ekmek kemirsem.’

Eēek hiē yanıt vermeden otlanmayı srdrmē,

Zira aēzındaki ot dēēn istememiē.

Beklemiē, beklemiē, sonunda cevap vermiē:

‘Arkadaē sana tavsiye; efendimizin uyanmasını bekle,

Çok sürmez, uyanır Şimdi, yemeēini de o verir eliyle.’ demiē.” (Eēek ve Köpek, s.35)

Yukarıdaki hikyede eēek ve köpek arasında altı çizili bölümlerde geēen diyaloglar ile konuşturma sanatına baēvurulmuřtur.

“Fakat yukarıdaki bülbül baēırıyor. ‘Validen kaderine kssn ne yapalım. O da erkek olsaydı, bu iēeklerden koklayacak, bu sütten iēecek, bu ekinlerin secdelerini görecek, derenin aheste akışına tetkik edecek ve ıkardıēı sesleri duyacak idi.’ dedi.”  
(Bir Şehidin Son Mektubu, s.58)

Savaşta bulunan bir askerin annesine yazdıēı mektupta altı çizili bölümde bir bülbülün konuřtuēu cümleler bulunmaktadır. Bülbül bu cümlelerle konuşturularak konuşturma sanatına baēvurulmuřtur.

“—Yaēadık Peynir yaēadık! Balıēa ıkıyorlarmıē. Gelsin istavritler, palamutlar, lferler...

— Zaten ne demişler? Komşuda piēer, Simit’le Peynir’e de dēer!” (Piri Reis, s.126)

Piri Reis ile ilgili bilgi vermek iēin yazılan çizgi roman Şeklindeki, yazıda Peynir ve Simit adlı iki kedi konuşturulmaktadır. Bu kedilerin kurduēu diyaloglarla konuşturma sanatına baēvurulmuřtur.

## Tezat Sanatı rnekleri:

“Geēinilmesi zor insanları da idare etmesini bilmek gerekir. Ne çok uzak ne de çok yakın olan tavrımızla bu tür kişileri idare etmeye çalışmak en doērusu olsa gerektir.”  
(İnsanlarla Geēinme Sanatı, s.79)

İnsanlarla geēinmenin püf noktalarının anlatıldıēı metinde yazar, altı çizili bölümde “uzak” ve “yakın” kelimelerini aynı cümle iēinde kullanılarak tezat sanatına baēvurulmuřtur.

*“Kuyruklu yıldızın yüzeyindeki küçük bir çatlak üzerinden tekrar sıçradı. Bu sefer yukarı ve ileri doğru gitti ama bir daha aşağı inmedi. Yüzlerce metre uzunluğunda dev bir sıçrayış yapmıştı sanki!” (Evrene Açılan Gizli Anahtar, s.158)*

Uzayda iki astronotun başlarından geçen bir olay anlatına metinde altı çizili bölümde “yukarı” ve “aşağı” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur

*“Bu yüzden iyi kitaplarda bir insan tasarımı vardır. Orada karakter iyi olabilir, kötü olabilir; başarılı da olabilir, başarısız da. Hepsinin altında kişinin kendini keşfetmesine olanak sunan çağrışımlar vardır.” (Okumak Deyince, s.165)*

Kitap okumanın insan eğitimindeki önemini anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “iyi” ve “kötü” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Gel zaman git zaman El Turco köyde huzurlu ve sakin bir hayat yaşarken bir gün bir olumsuzlukla karşılaşır. Alman derebeyleri köye gelir ve haraçlarını alıp köyü yağmalayıp giderler. Özgürlüğüne düşkün Türk buna anlam veremez ve onlara savaşmayı öğretir.” (Moena Türk Köyü, s.238)*

İtalya’da bulunan ve yüzyıllar önce savaştan kaçan bir Türk askerinin yerleştiği köy hakkında bilgi verilen metinde yazar, altı çizili bölümde “gel” ve “git” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Ve işte biz zihnimizde bu düşüncelerle 1299 yılında fethedilen Bilecik’e yaklaşıyoruz. Yüksek tepelerin yamaçlarına kurulu ve kuzeyden güneye bir vadi ile yolculara geçit veren Osman Bey’e, evladının kuracağı cihan devletinin ilk müjdecisi olan, o zamanların nazenin Bizans dilberi Bilecik...” (Ertuğrul’un Ocağında Uyandık, s.248)*

Söğüt ve Bilecik gezisi sırasında bilgi verilmek için yazılan metinde altı çizili bölümde “kuzey” ve “güney” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurulmuştur.

Tablo 4. 9. Yedinci Sınıf MEB 7. b. Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kiş.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA DUYGULARAR</b>	Bir Dünya Düşünürüm	Şiir	-	2	3	-	-	5
	Çiçek Dürbünü	Anı	-	3	1	-	-	4
	Ana İşsiz Kalınca	Hikâye	-	-	-	-	2	2
	Korku	Şiir	-	-	-	-	-	-
<b>2. TEMA MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK</b>	Atatürk'ü Gördüm Düşümde	Şiir	-	-	-	-	1	1
	Müreftele Kadınlar ve Emin Astsubay	Hikâye	-	-	-	-	-	-
	Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	Hikâye	-	1	-	-	-	1
	Gün Doğacak	Tiyatro	-	3	-	-	1	4
<b>3. TEMA OKUMA KÜLTÜRÜ</b>	Okumanın İşlevi	Makale	-	-	1	-	1	2
	Kitaplarla Kurulan Dostluk	Şiir	-	5	1	-	-	6
	Okumak Düşünmek İçindir	Sohbet	-	2	1	-	-	3
	Hayat O Gün Çok Güzeldi	Hikâye	1	-	-	-	-	1
<b>4. TEMA ERDEMLER</b>	Tahta Bisiklet	Mektup	1	2	1	-	-	4
	Kaplumbağayla İki Ördek	Fabl	1	-	7	4	-	12
	Kızgın Bir Lira	Anı	-	4	1	-	-	5
	Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman	Hikâye	1	-	-	-	-	1
<b>5. TEMA KİŞİSEL GELİŞİM</b>	Adını Göklere Yazdıran Çocuk	Hikâye	1	3	-	-	-	4
	Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?	Sohbet	-	4	-	-	1	5
	"A" Harfi	Hikâye	1	4	-	-	-	5
	Çok Geç Diye Bir Zaman	Anı	-	-	-	-	-	-
<b>6. TEMA MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ</b>	Yusufçuk	Efsane	-	2	1	2	1	6
	Karagöz Nedir?	Sohbet	-	1	-	-	-	1
	Anadolu'da Kilim Demek	Sohbet	-	11	-	-	1	12
	Nasreddin Hoca Hikâyeleri	Mizahi Fıkra	-	2	-	-	1	3
<b>7. TEMA SAĞLIK VE SPOR</b>	İki Tekerlekli Özgürlük	Deneme	-	1	1	-	-	2
	Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	Anı	-	-	-	-	-	-
	Karlı Dağların Arkadaşı Ol	Makale	-	2	-	-	-	2
	Bilim İnsanı Öyküleri	Çizgi Roman	-	-	-	20	-	20
<b>8. TEMA SANAT</b>	Âşık Veysel Şatıroğlu	Biyografi	-	1	2	-	-	3
	Geleneksel Türk Sanatlarından Ebru	Makale	-	1	-	-	-	1
	Ağaçtan Oyma Su Tası	Anı	-	2	-	-	-	2
	Gize	Gezi Yazısı	-	1	-	-	-	1
<b>TOPLAM</b>			<b>6</b>	<b>57</b>	<b>20</b>	<b>26</b>	<b>9</b>	<b>118</b>

Tablo 4. 9. yedinci sınıf MEB 7. b. kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. 2. tema “Millî Mücadele ve Atatürk” ve 8. tema “Sanat”, “Mekân” temaları en az söz sanatının tespit edildiği temalardır. 1. temadaki “Korku”, 2. temadaki “Müreftele Kadınlar ve Emin Astsubay”, 5. temadaki “Çok Geç Diye Bir Zaman” ve 7. temadaki “Futbolcu Olmaya Karar

Vermiştim” adlı metinlerde hiç söz sanatına rastlanmamıştır. 1. temada 5 benzetme, 4 kişileştirme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 11 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 2. temada 4 benzetme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 6 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma, kişileştirme ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 3. temada 1 abartma, 7 benzetme, 3 kişileştirme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 11 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 4. temada 3 abartma, 6 benzetme, 9 kişileştirme ve 4 konuşurma olmak üzere toplamda 22 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada tezat sanatı bulunmamaktadır. 5. temada 2 abartma, 11 benzetme ve 1 tezat olmak üzere toplamda 14 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada kişileştirme ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 6. temada 16 benzetme, 1 kişileştirme, 2 konuşurma ve 3 tezat olmak üzere toplamda 22 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatı bulunmamaktadır. 7. temada 3 benzetme, 1 kişileştirme ve 20 konuşurma olmak üzere toplamda 24 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 8. temada 5 benzetme ve 2 kişileştirme olmak üzere toplamda 7 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma, konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır.

MEB 7. b. kitabında 6 metinde abartma sanatı, 21 metinde benzetme sanatı, 11 metinde kişileştirme sanatı, 3 metinde konuşurma sanatı ve 8 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 7 hikâye, 5 anı, dörder tane şiir, sohbet, 3 makale ve birer tane çizgi roman, mizahi fıkra, fabl, deneme, efsane, biyografi, gezi yazısı, mektup ve tiyatro türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 14 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 6 tane bulunan abartma sanatına; hikâye türü metinlerde 4, mektup türü metinlerde 1 ve fabl türü metinlerde 1 tane rastlanmıştır. 57 tane bulunan benzetme sanatına; sohbet türü metinlerde 18, anı türü metinlerde 9, hikaye türü metinde 8, şiir türü metinlerde 7, makale türü metinlerde 3, tiyatro türü metinde 3, efsane türü metinde 2, mizahi fıkra türü metinde 2, mektup türü metinde 2, deneme türü metinde 1, biyografi türü metinde 1 ve gezi yazısı türü metinlerde 1 tane rastlanmıştır. 20 tane bulunan kişileştirme sanatına; fabl türü metinlerde 7, şiir türü metinlerde 4, anı türü metinlerde 2, biyografi türü metinde 2 ve sohbet, makale, deneme, efsane, mektup türü metinlerde birer tane rastlanmıştır. 26 tane bulunan konuşurma; sanatına çizgi roman türü metinde 20, fabl türü metinde 4, efsane türü metinlerde 2 tane rastlanmıştır. 9 tane bulunan tezat sanatına; hikâye, sohbet türü metinlerde ikişer ve şiir, makale, efsane, mizahi fıkra, tiyatro türü metinlerde birer tane rastlanmıştır.

#### 4.3.2. Yedinci Sınıf MEB 7. b. Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

##### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“Okulumuz tarihî, eski bir taş binaydı. Eskiden bir ara kışla veya hastane olarak da kullanılmıştı. Bana sanki yüzlerce odaları, binlerce camları, bilinmeyen çok gizli köşeleri var gibi geliyordu.” (Hayat O Gün Çok Güzeldi, s.98)*

Çocukken yaşadığı bir anıyı anlatan yazar, okuduğu okulu betimlerken altı çizili bölümde okulun yüzlerce odası, binlerce camı vardı diyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Babam eğlenceli bir adamdı. Her durumun gülmünç bir yanını bulur çıkarır, bizi kahkahalara boğardı.” (Tahta Bisiklet, s.104)*

Bir annenin oğluna yazdığı mektupta yazar altı çizili bölümde babasının güldürürken çok güldürdüğünü belirtmek için kahkahalara boğardı deyimini kullanarak abartma sanatına başvurmuştur.

*“Mütevazı bir tavırla:*

*‘Tanrı ömür verirse dikeceğim ağaçların yanında şimdikiler denizde bir damla su gibi kalır.’ dedi.” (Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman, s.131)*

Başından geçen bir anıyı anlatan yazar, altı çizili bölümde diktiği ağaçların çokluğundan bahsetmek için son diktiklerinin denizde bir damla su kadar az kalacağını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Küçük de olsa bir teleskop gerekliydi. Kaoru yine okul kitaplığına daldı; teleskop yapımı ile ilgili fizik, kimya, optik bilgilerini adeta yuttu. Sonra eski makine parçalarının satıldığı pazardan teleskop parçaları toplayıp kendi teleskobunu yaptı.” (Adını Göklere Yazdıran Çocuk, s.137)*

Japon küçük bir çocuğun ilgi duyduğu alanla ilgili yaptığı araştırmaların anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde çocuğun bilgileri kitaptan okuyup yuttuğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Ya da çenem birden çözülüp gevşiyor ve bütün ağzım bir tarafa çekiliyormuş. Altı aylıkken etrafıma yığılan yastıklardan bir dağ olmadan oturamıyormuşum, on iki aylık olduğumda da durum değişmemiş.” (“A” Harfi, s.151)*

Küçük bir çocuğun hikâyesinin anlatıldığı metinde çocuğun etrafında birçok yastık olmadan dik bir şekilde oturmadığının söylendiği altı çizili bölümde abartma sanatına başvurulmuştur.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*“Fatma Kadın: Sen gittin, öğretmenin kaldı bana. O da benim bir oğlum. Yarın doğacak bebeler de benim çocuklarım. Git oğul, git! Tutsak yaşama, yaşatma! Git, kömür gözlüm git!” (Gün Doğacak, s.67)*

Bir tiyatro metninde geçen diyalogda altı çizili bölümde gözlerin karalığı kömüre benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Düşüncemde, duygumda.  
Masal oldun dilimde,  
Gün gün serpildin  
Gür bir ağaç gibi,  
Bilgi oldun başımda, aklımda  
Derken derken...” (Kitaplarla Kurulan Dostluk, s.80)*

Kitap ve insan arasındaki dostluğun anlatıldığı şiirde şair, altı çizili mısradaki kitapların bir ağaç gibi büyüüp gürleştiği söylenerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Fakat o tasın orada neden batmadığının ne içinini, niyesini ilk kez Arşimet denen bu dev beyin sordu. Bu farkı ilk kez o fark etti. Eee tabii ki bu göz önünde durup duran doğal yasayı da ilk kez o fark etmiş oldu.” (Okumak Düşünmek İçindir, s.86)*

Kitap okumanın önemini anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde bir düşünürü dev bir beyine benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Kilim; Anadolu'nun çadırından sedirine, çuvalından heybesine yaygındır. Çorap olur ayağa giyilir, kuşak olur bele sarılır. Kız, çeyizindeki kilimiyle övünür; delikanlı, kilimlerde sevgilisinin hayalini görür. Kilim, Anadolu'da gönül dolusu türküdür.” (Anadolu'da Kilim Demek, s.186)*

Anadolu topraklarında kilim kültürünün nasıl olduğunun anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde kilim türküye benzetilerek benzetme sanatına başvurulmuştur.

*“Kayarken dengenı sağlamak, dūřmemek ve istediğin yōne gidebilmek için de baton almak gerekiyor. İki uzun asa şeklinde olan batonlar, kayakılara istedikleri kadar hızlı gidip yōn değiştirebilmelerinde yardımcı oluyor.” (Karlı Dağların Arkadaşı Ol, s.215)*

Kayak sporu ile ilgi bilgilerin verildiği metinde yazar, altı çizili bōlümde kayakçıların dengede durmak için iki elinde de bulunan baton adı verilen uzun sopayı uzun asaya benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Bir dūnya dūřünürüm,  
Sarisında, siyahında, beyazında  
Yürekler hep aynı anlayışla çarpar,  
Aynı rüzgârla okşanır özgürlük çiçeği bayraklar...  
Arasız bir olimpiyat şenliği yeryüzünde,  
Dūřlerimiz mavi “Arkadia” sabahlarına uzanmıř...” (Bir Dūnya Dūřünürüm, s.10)*

Yukarıdaki şiirde řair, altı çizili mısrada Arkadia bōlgesinde dūřlerin uzandığından bahsederek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Yıllar yılı bōyle pek çok tanıklığım oldu. Yolculuklarda beni şaşırtan pek çok görüntüyle karşılaştım. Kimisi dūřündürdü, kimisi her anımsayışta bir gülümseme kondurdu dudaklarıma. Yıllar yılı özenle biriktirdim onları.” (iek Dürbünü, s.15)*

Yaşamının küçük ayrıntılarını anlatan yazar, altı çizili bōlümde bazı anılarının onu gülümsettiğini söylemek için dudağına gülümseme kondurduğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Bir varmıř, bir yokmuř, bir zamanlar dūnyamızda sürekli dūř kuran bir kaplumbaęa varmıř. Yařadıęı inden bıkmıř, neredeyse tiksineye bařlamıř. Ülkeyi gezip görmek, dūnyayı ve içindekileri daha iyi tanımak istiyormuř.” (Kaplumbaęayla İki Őrdek, s.112)*

Yukarıdaki metinde yazar; altı çizili cümlelerde kaplumbağanın dūř kurduğunu, bıktığını, tiksindiğini, gezmek istediğini ve dūnyayı tanımak istediğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Ama doğal kaynaklarımız hızla tükeniyor, gezegenimiz her geçen gün biraz daha yoruluyor. Dünyayı kurtaracak olanlar da bizden başkası değil.” (İki Tekerlekli Özgürlük, s.202-203)*

Tahrip edilen dünyada bisiklet binmenin doğaya verilen zararı azaltacağına açıklandığı metinde yazar, dünyanın yorulduğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Ne yazık ki bana olmadı kısmet,  
Düşmanı denize dökerken millet,  
Felek kırdı kolumu olmadı nöbet,  
Kılıcı vurmak için düşman başına.” (Aşık Veysel Satıroğlu, s.233)*

Yukarıdaki şiirde düşmanla savaşın nasip olmadığına sitem eden şair, feleğin kolunu kırdığını söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

#### **Konuşurma Sanatı Örnekleri:**

*“Ve devam ederler anlatmaya: Her ötüşte Emine kardeşine sorarmış: ‘Yusuuuf... Yusuuuf... Göğce oğlağı buldun mu?’ diye.” (Yusufçuk, s.174)*

Yusufçuk kuşunun efsanesi anlatılan metinde kuşun diğer kuşlarla konuşması ve onlara soru sorması ile konuşurma sanatına başvurulmuştur.

*“—Aaa! Ambulansı görüyor musun Peynir? Atlar çekiyor. Siren yerine de sürücü çan çalıyor!  
— O devirde öyleymiş demek ki.” (Bilim İnsanı Öyküleri, s.226)*

Karl Landsteiner ile ilgili bilgi vermek için yazılan çizgi roman şeklindeki, yazıda Peynir ve Simit adlı iki kedi konuşturulmaktadır. Bu kedilerin kurduğu diyaloglarla konuşurma sanatına başvurulmuştur.

#### **Tezat Sanatı Örnekleri:**

*“Köyündeki insanlar birer birer gözünü önüne geldi. Yaşlı, genç, çocuk, erkek, kadın... Onların konuşmaları, davranışları, sevinçleri, dertlenişleri, kavgaları, eğlenceleri...” (Ana İşsiz Kalınca, s.22)*

Köyden şehre göç etmiş anne ve oğulun hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “yaşlı” ve “genç” kelimelerini aynı cümlede kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Sizler yaşadıkça çocuklarım*

*Bilin ki*

*Ben de yaşarım,*

*Bir sevinç düştü mü içinize*

*Bir keder düştü mü içinize*

*Bilin ki*

*Aranızda ben varım.” (Atatürk’ü Gördüm Düşümde, s.38)*

Yukarıdaki şiirde şair, altı çizili mısralarda “sevinç” ve “keder” kelimelerini kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Basılı ve yazılı simgelerle iletişimsel bir etkinlik içine girmedi. Hangi iş dalında çalışırsak çalışalım işimizin doğasına göre bu etkinliğe az ya da çok başvururuz.” (Okumanın İşlevi, s.72)*

Okumanın iş ve günlük hayattaki işlevinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “az” ve “çok” kelimelerini kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Yaşlıca, kendi hâlinde bir adam... Bir avuçluk toprağını eker biçer, yiyeceğini sağlar; tek gözlü toprak damının bahçesinde sebze yetiştirir, çoluğu çocuğu yer, konu komşuya bile yetermiş.” (Yusufçuk, s.172)*

Yusufçuk kuşunun hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “ekmek” ve “biçmek” kelimelerini kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Hoca’nın bir komşusuna borcu var.*

*Adam sabah akşam kapıya damlar,*

*Der ki: Hocam! Pek üzdün, artık yeter!” (Nasreddin Hoca Hikâyeleri, s.196)*

Nasreddin Hoca ile komşusu arasında geçen hikâyede yazar, altı çizili bölümde “sabah” ve “akşam” kelimelerini aynı cümlede kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

Tablo 4. 10. Yedinci Sınıf Özgün Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kiş.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA ERDEMLER</b>	KARANFİLLER VE DOMATES SUYU	Hikâye	-	6	3	-	2	11
	NİNENİN KİTABI	Hikâye	-	2	-	-	-	2
	BABA, BANA BİR ŞİİR BUL	Şiir	1	-	2	-	-	3
	SOL AYAĞIM	Hikâye	1	5	1	-	3	10
<b>2. TEMA MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK</b>	ATATÜRK VE ANILARI	Anı	1	1	-	-	-	2
	KOCA SEYİT	Anı	-	1	-	-	-	1
	BİR MUSTAFA KEMAL VARDI	Şiir	3	4	-	-	-	7
	MUHTEŞEM KUT'UL AMÂRE ZAFERİ	Destan	-	-	-	-	-	-
<b>3. TEMA DUYGULAR</b>	MEŞE İLE SAZ	Fabl	-	4	3	2	-	9
	KÜÇÜK ÇOCUK	Hikâye	-	-	-	-	-	-
	YIKMAK KOLAY	Sohbet	-	-	-	-	3	3
	GÜLER YÜZ	Sohbet	-	-	-	-	3	3
<b>4. TEMA MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ</b>	İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABÜLÜ	Hikâye	1	-	-	-	-	1
	BÜYÜK MİMAR KOCA SİNAN	Biyografi	1	-	-	-	-	1
	YURT TÜRKÜSÜ	Şiir	1	-	3	-	-	4
	ANKARA	Makale	-	-	1	-	-	1
<b>5. TEMA DOĞA VE EVREN</b>	KÜÇÜK YUNUS	Hikâye	1	8	1	-	1	11
	SON LEYLEK	Hikâye	-	1	-	-	2	3
	GÜZ	Şiir	-	8	-	-	-	8
	KIR ÇİÇEKLERİ	Şiir	-	3	7	-	-	10
<b>6. TEMA SANAT</b>	ANADOLU DAVULU	Sohbet	2	7	4	-	-	13
	SAZIMA	Şiir	-	3	6	-	-	9
	KARAGÖZ İLE HACİVAT	Tiyatro	1	-	-	-	-	1
	MÜZİĞİ NEDEN SEVERİZ?	Makale	-	3	-	-	-	3
<b>7. TEMA KİŞİSEL GELİŞİM</b>	AĞAÇ VE SEN	Şiir	-	1	-	-	-	1
	BAZI İNSANLAR	Deneme	2	6	1	-	-	9
	KARAMSAR VE İYİMSER BAKIŞ AÇISI	Hikâye	-	1	3	-	-	4
	BİLMEMEKTEN RAHATSIZ OLMAYIN	Hikâye	-	-	-	-	-	-
<b>8. TEMA BİLİM VE TEKNOLOJİ</b>	AMPULÜN İLK YANIŞI	Hikâye	-	-	-	-	-	-
	İBNİ SİNA	Çizgi Roman	-	-	1	-	-	1
	ISLIKLA HABERLEŞENLER	Makale	-	1	-	-	-	1
	TÜRK HAVACILIĞINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: VECİHİ HÜRKUŞ	Biyografi	-	-	-	-	-	-
<b>TOPLAM</b>			<b>15</b>	<b>65</b>	<b>36</b>	<b>2</b>	<b>14</b>	<b>132</b>

Tablo 4. 10. yedinci sınıf Özgün Yayıncılık kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. 4. tema “Millî Kültürümüz” ve 8. tema “Bilim ve Teknoloji” temaları en az söz sanatının tespit edildiği temalardır. 2. temadaki “Muhteşem Kut’ül Amare Zaferi”, 7. temadaki “Bilmemekten Rahatsız Olmayın”, 8. temadaki “Ampulün İlk Yanışı” ve “Türk Havacılığına Adanmış Bir Ömür: Vecihi Hürkuş” adlı metinlerde ilgili söz sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 1. temada 2 abartma, 13 benzetme, 6 kişileştirme ve 5 tezat olmak üzere toplamda 26 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 2. temada 4 abartma ve 6 benzetme olmak üzere toplamda 10 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada kişileştirme, konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 3. temada 4 benzetme, 3 kişileştirme, 2 konuşurma ve 6 tezat olmak üzere toplamda 15 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma sanatı bulunmamaktadır. Ayrıca konuşurma sanatının bulunduğu tek metin bu tema içindedir. 4. temada 3 abartma ve 4 kişileştirme olmak üzere toplamda 7 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada benzetme, konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 5. temada 1 abartma, 20 benzetme, 8 kişileştirme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 32 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu tema en çok söz sanatının bulunduğu temadır. 6. temada 3 abartma, 13 benzetme ve 10 kişileştirme olmak üzere toplamda 26 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 7. temada 2 abartma, 8 benzetme ve 4 kişileştirme olmak üzere toplamda 14 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma ve tezat sanatı bulunmamaktadır. 8. temada 1 benzetme ve 1 kişileştirme olmak üzere toplamda 2 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu tema en az söz sanatının bulunduğu temadır ve abartma, konuşurma, tezat sanatları bulunmamaktadır.

Özgün Yayıncılık kitabında 11 metinde abartma sanatı, 18 metinde benzetme sanatı, 13 metinde kişileştirme sanatı, 1 metinde konuşurma sanatı ve 6 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 10 hikâye, 7 şiir, üçer tane sohbet, makale, ikişer tane anı, biyografi ve birer tane deneme, tiyatro, çizgi roman, fabl, destan türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 11 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 15 tane bulunan abartma sanatına; şiir türü metinlerde 5, hikâye türü metinlerde 3, deneme türü metinlerde 2, sohbet türü metinlerde 2 ve anı, biyografi, tiyatro türü metinlerde birer tane rastlanmıştır. 65 tane bulunan benzetme sanatına; hikâye türü metinlerde 23, şiir türü metinlerde 19, sohbet türü metinde 7, deneme türü metinde 6, makale türü metinlerde 4, fabl türü metinde 4 ve anı türü metinlerde 2 tane rastlanmıştır. 36 tane bulunan kişileştirme; sanatına şiir türü metinlerde 18, hikâye türü metinlerde 8, sohbet türü

metinlerde 4, fabl türü metinde 3, makale, deneme ve çizgi roman türü metinlerde birer tane rastlanmıştır. 2 tane bulunan konuşurma sanatına; sadece fabl türü metinde 2 tane rastlanmıştır. 14 tane bulunan tezat sanatına; hikâye türü metinlerde 8 ve şiir türü metinlerde 6 tane rastlanmıştır.

### 4.3.3. Yedinci Sınıf Özgün Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

#### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“Bunu her gün yapacak zamanı ya da şansı yoktu. Zaten dünya kadar işi vardı; işsizlik, hastalık ve diğer konularla ilgili sıkıntıları atlatmamız için uğraşıyordu. Böyle zamanlarda gülmek onun için zordu, yine de her zaman bir şekilde gülmeyi başarıyordu.” (Sol Ayağım, s.42)*

Beyin felci geçirip ellerini kullanamayan bir çocuğun hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde dünya kadar işinin olduğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Bir Mustafa Kemal vardı, alev alev  
Bir bakışıyla dağlar ovalar tutuşurdu.  
Kürsüye çıktı mı; orada bir dev,  
Orada bir vatan, bir cihan konuşurdu.” (Bir Mustafa Kemal Vardı, s.61)*

Mustafa Kemal’i anlatan şair, altı çizili bölümde Mustafa Kemal’in keskin bakışlı olduğunu anlatmak için bir bakışıyla dağları ve ovaları tutuşturduğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Davulun sesi, insanı yerinden oynatır, yüreğini hoplatır derler. Bu ses buruk bir heyecan verir, yiğitleri coşturur.” (Anadolu Davulu, s.165)*

Anadolu’da davulun kullanıldığı durumları anlatan yazar, altı çizili bölümde davulun sesinin insanı yerinden oynatacağını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Tuzsuz — Ben gidiyorum, baba.  
Karagöz — Sakın bir yere gitme, bu suratla seni yedi mahalleden kovarlar.  
Tuzsuz — Ben öbür dünyaya gidiyorum, baba!” (Karagöz ile Hacivat, s.180)*

Karagöz ile Tuzsuz arasında geçen diyalogda yazar, hasta olan Tuzsuz'un yüzündeki bitkinliği ifade etmek için "Yedi mahalleden kovarlar." diyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*"Yine insanlar vardır, onlar tek bir söz söylemeseler dahi, tek bir bakışlarıyla mihlanır kalırsınız olduğunuz yerde bin azar işitmişçesine." (Bazı İnsanlar, s.206)*

İnsanların kişilik özelliklerinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde bazı insanların bakışlarıyla hükmedebildiğini anlatmak için o insanların bakışlarıyla insanları olduğu yere mihlayıp bıraktığını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

*"Keserseniz içinde çekirdekleri altın gibi parlar. Belki de lokantada bir gün şişelere doldurulmuş bir domates suyu içersiniz ve tadını fevkalade bulursunuz. Emin olun ki Mustafa'nın domateslerinden bir tanesi içtiğiniz suya katılmıştır." (Karanfiller ve Domates Suyu, s.13)*

Domates yetiştiren bir çiftçinin hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde domatesin çekirdeklerinin parlaklığını altının parlaklığına benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*"O, kasabanın ninesiydi. İki büklümdü. Sanki fırtına karşısında yere doğru eğilmiş küçük bir ağaç gibi duruyordu. Ama asla boş oturmaz, asla başkasına yük olmayı istemezdi." (Ninenin Kitabı, s.20)*

Yaşlı bir kadının yazdığı kitabın hikâyesini anlatan yazar, altı çizili bölümde yaşlı kadını fiziksel olarak eğik bir ağaca benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*"Zaman geçtikçe sol ayağıma daha fazla bağlanmaya başladım. O, temel iletişim aracımdı; ailemin beni anlamasını sağlıyordu. Yavaş yavaş benim için vazgeçilmez oldu. Onunla evdeki diğer kişilerle aramdaki engellerin bazılarını kırmayı öğrendim. Sol ayağım, içinde bulunduğum hapis hane kapısının tek anahtarıydı." (Sol Ayağım, s.41)*

Felç geçirerek ellerini kullanamayan ve ayağıyla yazı yazan bir çocuğun hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde iletişim kurmak için kullandığı ayağını dış dünyaya açılmasını sağlayan bir anahtara benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Tanıdık asmaların çardakta  
Kehribar salkımı bir kâkül olur!” (Güz, s.148)*

Yukarıdaki dizelerde şair, altı çizili bölümde asma dallarının bir kâkül gibi uzandığını düşünerek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Araştırmayı yapan bilim insanları, sevdiğimiz bir şarkıyı dinlemenin tıpkı sevdiğimiz bir yemeği yediğimizde olduğu gibi bize zevk verdiğini söylüyor.” (Müziği Neden Severiz?, s.195)*

Müzik dinlemenin insana verdiği zevkin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde müzik dinlerken duyulan hazzın yemek yerken duyulan haz gibi olduğunu söyleyerek benzetme sanatına başvurmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Solmasın kırdaki çiçekler,  
Gülstün, oynasın böcekler;  
Acı olmasın gerçekler,  
Baba, bana bir şiir bul!” (Baba, Bana Bir Şiir Bul, s.29)*

Güzel bir dünya dileyen şair, yazdığı şiirde altı çizili mısırda böceklerin gülüp oynadığını söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Gözümde tüter damların,  
Sakız kokulu çamların.  
Türkü söyler akşamların,  
Bana kendi sesim gelir.” (Yurt Türkü, s.117)*

Yurduyla ilgili dileklerini dile getiren şair, altı çizili bölümde akşamların türkü söylediğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur

*“Ankara ve çevresinin tarihi, zamanımızdan üç bin yıl ötelere, tarih öncesi çağlara kadar uzanır. Hititler, Frigler, Galatlar, Bizanslılar, sonunda da Selçuklu ve Osmanlı Türkleri ile Ankara, devir devir yüzyılları kucaklar.” (Ankara, s.126)*

Ankara ile ilgili bilgi verilen metinde yazar, altı çizili bölümde Ankara'nın çeşitli uygarlıkları ve milletleri kucakladığını söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Ama her biri bu sıkıntı karşısında farklı tepkiler vermişlerdi. Patates daha önce sert, güçlü ve tavizsiz görünürken kaynar suyun içine girince yumuşamış ve güçten düşmüştü. Yumurta ise çok kırılğandı, dışındaki ince kabuğun içindeki sıvıyı koruyordu.” (Karamsar ve İyimser Bakış Açısı, s.217)*

Hep karamsar olan küçük bir kıza babasının verdiği dersin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde patatesin tavizsiz görüldüğünü ve güçten düştüğünü söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Ben matematikten korkacağıma matematik benden korksun.” (İbni Sina, s.246)*

İbni Sina ile ilgili bilgi verilen metinde yazar, altı çizili bölümde matematiğin korkması gerektiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

### **Konuşturma Sanatı Örnekleri:**

*“Meşe, bir gün saza demiş:  
— Doğrusu Tanrı size gadirlik etmiş.  
Minnacık serçe konsa üstünüze  
Beliniz bükülüverir.  
Suları ürperten seher yeli  
Baş eğdirir size.”*

...

*“— İyi yüreklisin, demiş saz meşeye.  
Eksik olma ama bizim için üzülme.  
Benden çok sen kork rüzgârdan.  
Ben eğilirim, kırılmam.  
Doğru, bugüne kadar dayanmışsın,  
Dimdik durmuş, boyun eğmemişsin.  
Ama sertin sertin var,  
Bir gün, bakarsın, sana da çatar.” (Meşe ile Saz, s.74-75)*

Meşe ile Saz arasında geçen hikâyede meşe ve sazın diyalog halinde olmasıyla konuşurma sanatına başvurulmuştur.

## Tezat Sanatı Örnekleri:

“Genellikle, gelip bir sözcüğü doğru yazıp yazmadığını görmesi için inlediğimde, o akşam yemeğini hazırlıyor olurdu. Yanlış yazmışsam unlu elleri ile yere diz çöker, bana doğrusunu gösterirdi.” (Sol Ayağım, s.39)

Hastalığından dolayı ellerini kullanamayan annesinin desteğiyle sol ayağını kullanarak yazı yazmayı öğrenen bir çocuğun hikâyesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “yanlış” ve “doğru” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

“Ne yazık ki yapmanın zor, yıkmının kolay olması ucuz başarılar elde etmek hevesinde olan insanları yıkıcı olmaya teşvik ediyor. Yıkmak da başarı mıdır, diyeceksiniz.” (Yıkmak Kolay, s.87)

Yapmak ve yıkmak konulu metinde yazar, altı çizili bölümde “zor” ve “kolay” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

“Güler yüzün çözemeyeceği hiçbir mesele yoktur. ‘Güleriz ağlanacak hâlimize.’ diyen şair, emin olunuz ki, hata ediyor. Ağlanacak bir hâl karşısında ağlamaya kalkan adamdan hiçbir fayda gelmez.” (Güler Yüz, s.99)

Güler yüzlü olmakla ilgili yazılan söyleşide yazar, altı çizili bölümde “gülmek” ve “ağlamak” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

“İçi daralıyordu Küçük Yunus’un. Yine de her şeye rağmen ailesine kavuşabilmek için çaba harcıyordu. Sert hareketlerle kuyruğunu sağa sola çarpıyordu derin sularda.” (Küçük Yunus, s.133)

Küçük bir yunusun başından geçen olayın anlatıldığı hikâyede yazar, altı çizili bölümde “sağ” ve “sol” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

“Bunu ilk bizim İdris fark etmiş. Birkaç hafta gelip gidip gözetlemiş. Ama bakmış ki leyleğin gideceği yok. ‘Bu işte bir iş var.’ demiş.” (Son Leylek, s.141)

Küçük çocukların mahallelerindeki leylek yuvasında sakatlığından dolayı uçamayan bir leylek ile aralarında geçen anının anlatıldığı hikâyede yazar, altı çizili bölümde “gelmek” ve “gitmek” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

#### 4.4. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Tablo 4. 11. Sekizinci Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Geçen Metinler ve Söz Sanatları

TEMA	METİN İSMİ	METİN TÜRÜ	Ab.	Ben.	Kiş.	Kon.	Tez.	Topl.
<b>1. TEMA ERDEMLER</b>	İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine	Deneme	-	2	-	-	23	25
	Kaşığı	Hikâye	-	2	-	-	1	3
	İnsanla Güzel	Şiir	-	3	3	-	2	8
	Ayaz'ın Definesi	Hikâye	-	-	-	-	-	-
<b>2. TEMA MİLLİ MÜCADELE VE ATATÜRK</b>	Bayrağımızın Altında	Hikâye	-	7	1	-	2	10
	Atatürk ve Müzik	Deneme	-	-	-	-	1	1
	Kınalı Ali'nin Mektubu	Hikâye	-	2	-	-	-	2
<b>3. TEMA BİLİM VE TEKNOLOJİ</b>	Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor	Şiir	-	-	4	-	-	4
	Gündelik Hayatımızda E-Hastalıklar	Makale	-	-	-	-	1	1
	Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri	Çizgi Roman	-	-	-	20	1	21
	Parktaki Bilim	Sohbet	-	3	-	-	4	7
	Eski Çağlardan Beri Dışlerimize Çok İyi Baktık	Makale	-	2	-	-	-	2
<b>4. TEMA BİREY VE TOPLUM</b>	Kaldırımlar	Şiir	-	6	8	-	2	16
	Portakal	Hikâye	1	4	-	-	-	5
	Dilimiz Kuşatma Altında	Deneme	-	2	-	-	-	2
	Masal Ağacı	Anı	2	5	-	-	1	8
<b>5. TEMA ZAMAN VE MEKAN</b>	Eşref Saat	Sohbet	-	4	6	-	-	10
	Türkiye	Şiir	1	12	6	-	1	20
	Peri Bacaları	Gezi Yazısı	1	20	2	-	3	26
	İstanbul'la Hasbihâl	Şiir	2	2	25	-	1	30
<b>6. TEMA MİLLİ KÜLTÜRÜMÜZ</b>	Göç Destanı	Destan	4	-	1	1	-	6
	Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Şiir	-	-	2	-	-	2
	Bir Fincan Kahve	Deneme	-	3	2	-	5	10
	Karagöz	Tiyatro	-	6	3	-	1	10
<b>7. TEMA DOĞA VE EVREN</b>	Yılkı Atı	Roman	2	9	45	2	6	64
	Rüzgâr	Şiir	-	1	13	-	-	14
	Gündüzünü Kaybeden Kuş	Hikâye	2	7	5	2	-	16
	Canberra	Gezi Yazısı	1	2	2	-	1	6
<b>8. TEMA VATANDAŞLIK</b>	Haritada Bir Nokta	Hikâye	-	17	4	-	-	21
	Yaşamaya Dair	Şiir	1	6	-	-	-	7
	Kalbim Rumeli'de Kaldı	Hikâye	-	5	3	-	-	8
	İmece	Anı	2	1	4	-	2	9
<b>TOPLAM</b>			<b>19</b>	<b>133</b>	<b>139</b>	<b>25</b>	<b>58</b>	<b>374</b>

2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde bütün bölgelerde 8. sınıflar için bir kitap kullanılmaktadır. Okutulan 8. sınıf Türkçe Ders kitabında toplam 32 tane yazılı

metin incelenmiştir. Abartma sanatından 19, benzetme sanatından 133, kişileştirme sanatından 139, konuşurma sanatından 25 ve tezat sanatından 58 tane olmak üzere toplamda 374 tane söz sanatı tespit edilmiştir.

Tablo 4. 11. sekizinci sınıf MEB kitabında temalara göre metinleri, bu metinlerin türlerini ve metinlerin içinde geçen söz sanatlarının değerlerini göstermektedir. 1. temadaki “Ayaz’ın Definesi” adlı metinde ilgili söz sanatlarına hiç rastlanmamıştır. 1. temada 7 benzetme, 3 kişileştirme ve 26 tezat olmak üzere toplamda 36 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 2. temada 9 benzetme, 5 kişileştirme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 17 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 2. tema “Millî Mücadele ve Atatürk” teması en az söz sanatının tespit edildiği temadır. 3. temada 5 benzetme, 20 konuşurma ve 6 tezat olmak üzere toplamda 31 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada abartma ve kişileştirme sanatı bulunmamaktadır. 4. temada 3 abartma, 17 benzetme, 8 kişileştirme ve 3 tezat olmak üzere toplamda 31 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 5. temada 4 abartma, 38 benzetme, 39 kişileştirme ve 5 tezat olmak üzere toplamda 86 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır. 6. temada 4 abartma, 9 benzetme, 8 kişileştirme, 1 konuşurma ve 6 tezat olmak üzere toplamda 28 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 7. temada 5 abartma, 19 benzetme, 65 kişileştirme, 4 konuşurma ve 7 tezat olmak üzere toplamda 100 tane söz sanatı tespit edilmiştir. 8. temada 3 abartma, 29 benzetme, 11 kişileştirme ve 2 tezat olmak üzere toplamda 45 tane söz sanatı tespit edilmiştir. Bu temada konuşurma sanatı bulunmamaktadır.

MEB sekizinci sınıf kitabında 11 metinde abartma sanatı, 25 metinde benzetme sanatı, 19 metinde kişileştirme sanatı, 4 metinde konuşurma sanatı ve 18 metinde tezat sanatı tespit edilmiştir.

Kitapta 32 yazılı metin içerisinde 8 hikâye, 8 şiir, 4 deneme, ikişer tane makale, sohbet, anı, gezi yazısı ve birer tane roman, destan, çizgi roman, tiyatro türlerinde metinler bulunmaktadır. Kitapta 11 farklı metin türü bulunmaktadır.

Kitapta 19 tane bulunan abartma sanatına; şiir türü metinlerde 4, hikâye türü metinlerde 3, anı türü metinlerde 4, destan türü metinlerde 4 ve gezi yazısı, roman türü metinlerde ikişer tane rastlanmıştır. 133 tane bulunan benzetme sanatına; hikâye türü metinlerde 44, şiir türü metinlerde 30, gezi yazısı türü metinde 22, roman türü metinde 9, deneme türü metinlerde 7, sohbet türü metinde 7, anı türü metinlerde 6, tiyatro türü metinde 6

ve makale türü metinlerde 2 tane rastlanmıştır. 139 tane bulunan kişileştirme sanatına; şiir türü metinlerde 61, roman türü metinde 45, hikâye türü metinlerde 13, sohbet türü metinlerde 6, gezi yazısı türü metinlerde 4, anı türü metinlerde 4, tiyatro türü metinde 3, deneme türü metinlerde 2 ve destan türü metinde 1 tane rastlanmıştır. 25 tane bulunan konuşurma; sanatına çizgi roman türü metinde 20, roman türü metinde 2, hikâye türü metinlerde 2 ve destan türü metinde 1 tane rastlanmıştır. 58 tane bulunan tezat sanatına; deneme türü metinlerde 29, şiir türü metinlerde 6, roman türü metinde 6, sohbet ve gezi yazısı türü metinlerde dörder, hikâye ve anı türü metinlerde üçer ve makale, çizgi roman, tiyatro türü metinlerde birer tane rastlanmıştır. İncelenen ilk yedi kitabın hepsinde benzetme sanatı kişileştirme sanatından daha fazla bulunmuştur. Fakat MEB 8. 1. kitabında kişileştirme sanatının benzetme sanatından daha fazla bulunduğu görülmektedir. Bunun sebebi: Kitapta bulunan “İstanbul’la Hasbihâl” ve “Yılıkı Atı” metinlerindeki kişileştirme sanatının fazlalığıdır.

#### 4.4.1. Sekizinci Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Söz Sanatları Örnekleri

##### Abartma Sanatı Örnekleri:

*“Çok geçmeden denizin kıyısında kocaman bir ağaç belirdi. Bu ağaç öyle uzundu ki neredeyse boydan boya koyun yarısını kaplıyordu. Denizle kara arasında dal budak salmakta olan bu ağaç yolunu kesiyordu.” (Masal Ağacı, s.1456)*

Bir yaz tatili anısını anlatan yazar, altı çizili bölümde sahilde bulunan bir ağacın büyüklüğünü anlatmak için koyun neredeyse yarısını kapladığını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

*“Bursa'nın, ya Bursa'nın ufak tefek taşları,  
Uçan yıldızı dondurur Ardahan'ın kışları.  
Erzincan'da bir kuş var, kanadı gümüş pul pul  
Ve göğe kılıç gibi çekmiş minarelerini  
Şehirler padişahı canım İstanbul.” (Türkiye, s.157)*

Türkiye’de bulunan şehirlerin özelliklerinde bahseden şair, altı çizili bölümde Ardahan’ın soğğunun çok sert geçtiğini anlatmak için uçan yıldızı bile dondurduğunu söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

“İnsan, ‘Acaba gök mavileri mi dile geldi?’ diye dört yana bakınır durur. Oysa öten, denizin kartalıdır. Bu fırtınalar imparatorunun hızı kasırgayı aşar. Rakibi ancak şimşektir.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s.234)

Martılarla ilgili hikâyede yazar, altı çizili cümlede martının hızının kasırgayı bile aşabileceğini söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

“Meğer şehitlikte bu konuşma yapılırken birkaç gazeteci konuşmayı not etmiş. Bu konuşma, kısa sürede dünya gazetelerine yansımış. Aradan bir hafta geçmeden İçişleri Bakanı’na telgraf yağmaya başlamış. Sonra da Avustralya ve Yeni Zelanda’dan teşekkür mektupları gelmiş.” (Canberra, s.247)

Canberra şehrine yapılan gezide gözlemlerden bahsedilen metinde yazar, altı çizili bölümde çok telgraf gönderildiğini anlatma için telgraf yağmuru başlamış diyerek abartma sanatına başvurmuştur.

“Her girdiği donda o hayvanın huyunu suyunu alıyordu. Tilkide kurnaz, çakal da hırsız, öylesine gerçek öykünüyordu ki bu hayvanlara millet gülmekten kırılıyordu...” (İmece, s.281)

İmecenin nasıl olduğuna dair anlatılan hikâyede yazar, altı çizili bölümde çok gülündüğünü anlatmak için milletin gülmekten kırıldığını söyleyerek abartma sanatına başvurmuştur.

### **Benzetme Sanatı Örnekleri:**

“Her şey insanla güzel  
Doğan güne karşı gerinen evler  
Mavi rüzgârların koştuğu sokak  
İnsansız olursa sevimsiz resim gibi” (İnsanla Güzel, s.28)

Doğanın insanla güzelleştiğini söyleyen şair, altı çizili bölümde rüzgârların estiği sokakta insanların olmayışının sevimsiz bir resim gibi olacağını söyleyerek benzetme sanatına başvurmuştur.

“Kınalı Ali’nin komutanı bu durum karşısında çaresizdi. Kendi bölüğü henüz sıcak temasa hazır değildi. Genç erlerini, insan bedeninin süngü ve mermilerle orak gibi biçildiği bu cepheye göndermek zorunda kalmaması için Allah’a dua ediyordu.” (Kınalı Ali’nin Mektubu, s.61)

Çetin geçen bir savaşta bir askerın annesi ile mektuplaşmasının anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde askerleri ekine benzeterek mermilerle orak gibi biçildiğini söylemiştir böylece benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Ne sabahı göreyim ne sabah görüneyim;  
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!  
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;  
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.” (Kaldırımlar, s.117)*

Yukarıdaki dördlükte şair, altı çizili mısralarda karanlıkları bir yorgan gibi üstüne örtmek istediğini söyleyerek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Uçan yıldızı dondurur Ardahan'ın kışları.  
Erzincan'da bir kuş var, kanadı gümüş pul pul  
Ve göğe kılıç gibi çekmiş minarelerini  
Şehirler padişahı canım İstanbul.” (Türkiye, s.157)*

Yukarıdaki altı çizili mısrada şair, İstanbul'un minarelerine göğe doğru çekilmiş kılıç gibi diyerek benzetme sanatına başvurmuştur.

*“Bacalar ormanı alabildiğine uzuyor gibi. Buradan, bu oturduğumuz yerden bakınca bacalar ormanı hiç sonu yokmuş gibi görünüyor. Ormanda türlü şekiller...” (Peri Bacaları, s.162)*

Peri bacalarının anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde peri bacalarını ormana benzeterek benzetme sanatına başvurmuştur.

### **Kişileştirme Sanatı Örnekleri:**

*“Her şey insanla güzel  
Doğan güne karşı gerinen evler  
Mavi rüzgârların koştuğu sokak  
İnsansız olursa sevimsiz resim gibi” (İnsanla Güzel, s.28)*

Bu dördlükte şair, altı çizili mısralarda evlerin gerindiğini ve rüzgârların koştuğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Destanı öksüz, sükûtu derin Meçhul Askerin...  
Türbesi yakışmış bu kutlu tepeye;*

*Yattığı toprak belli,  
Tuttuğu bayrak belli...  
Kim demiş Meçhul Asker diye?” (Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor, s.74)*

Yukarıdaki mısralarda şair, altı çizili bölümde askerlerin yazdığı destanın öksüz olduğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;  
Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!  
Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;  
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum!” (Kaldırımlar, s.117)*

Kaldırımların içinde uyandırdığı hisleri anlatan şair, altı çizili mısrada kaldırımların onu bir çocuk gibi emzirdiğini söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Gençliğimin dağları mı?  
Hüzün yüklü kara bulutlar.  
Neyin habercisi  
Söyle İstanbul!  
Ayrılık mı var bu işin sonunda  
Sana anlatacaklarım çok var oysa” (İstanbul’la Hasbihâl, s.172)*

Bu mısralarda şair, altı çizili bölümlerde bulutların hüznü olduğunu söyleyerek ve İstanbul’a söyle diyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

*“Doğruca kanguruların yanına gittik. Onları beslerken duyduğum coşkuyu hiç unutamıyorum. Ekmek diliminden kopardığım parçaları kangurunun ağzına sokmaya çabalıyorum. Ama o, ön ayaklarını uzatıp ekmeği elimden alıyor. Sonra bölerek kibarca ağzına sokuyor.” (Canberra, s.246-247)*

Avustralya gezisini anlatan yazar, altı çizili bölümde kanguruya verdiği ekmeği kangurunun kibarca ağzına soktuğunu söyleyerek kişileştirme sanatına başvurmuştur.

### **Konuşturma Sanatı Örnekleri:**

*“—Kazık mı? Küçük çocuk ne yapsın kazığı?”*

— Ha ha ha! Kazık değil Simitçiğim, azık. Yolculuk için hazırlanan yiyecek yani. Annesi, Aziz acıktığında yesin diye bir şeyler hazırlamış.” (Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri, s.88)

...

—Kendisine araştırma olanakları verecek bir yerde çalışması gerekiyor o zaman.  
— Bana da öyle geliyor Simit.” (Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri, s.89)

Aziz Sancar ile ilgili bilgi vermek için yazılan çizgi roman şeklindeki yazıda Peynir ve Simit adlı iki kedi konuşturulmaktadır. Bu kedilerin kurduğu diyaloglarla konuşurma sanatına başvurulmuştur.

“Nihayet Bugu Han’ın çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi. Onun zamanında memleketteki ehli, vahşi bütün hayvanların, bütün kuşların, bütün çocukların hatta bütün cansızların “Göç! Göç!” diye derin üzüntüyle bağırdıkları duyuldu.” (Göç Destanı, s.179)

Türklerin göç destanının anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde hayvanların, kuşların ve cansız varlıkların “Göç! Göç!” bağırdıklarını söyleyerek konuşurma sanatına başvurmuştur.

“Şımarık yel ve acı soğuk Demirkır’a “Yürü.” dedi. Matemli topluluk aygırın peşinde düzlüğe indi. Irmağa geldiler, sularını içtiler. Yeniden ovaya döndüler. Birbirlerine bir boyun aralıkla dolaşıp durdular.” (Yılkı Atı, s.219)

Atların kurtlarla mücadelesinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde yelin ve soğğun Demirkır adlı ata “Yürü” dediğini söyleyerek konuşurma sanatına başvurmuştur.

“Artık çalılıkların en kuytu ve esrarlı boşlukları bile aydınlanıyordu. Bütün ana keklikler yuvalarının kenarına oturmuşlar, ‘Merhaba!’ diyerek gevezelik ediyor ve ‘Bir karanlık gece daha atlattık.’ diye birbirlerini kutluyorlardı.” (Gündüzünü Kaybeden Kuş, s.235)

Martıların diğer kuşlarla ilişkisinin anlatıldığı metinde altı çizili bölümlerde anne keklik kuşları konuşturularak konuşurma sanatına başvurulmuştur.

## Tezat Sanatı Örnekleri:

*“Yaşama bakışları ve yaklaşımları açısından insanlar, genelde “iyimserler” ve “kötümserler” olarak iki öbekte ele alınır.” (İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine, s.12)*

İnsanların bakış açılarının anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “iyimserle” ve “kötümserler” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Öğlene kadar bu böyle sürüyor. Bu keyif dolu gidiş gelişlerde, on yaşlarında bir kızın elindeki koca çomakla kumlara bir şeyler çizmekte olduğunu gördüm.” (Masal Ağacı, s.145)*

Deniz kıyısındaki bir ağaçla anısını anlatan yazar, altı çizili bölümde “gitmek” ve “gelmek” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Zamanında buralar güzel bir ülkeymiş. Bereket fışkırmış topraktan. İnsanlar birbirlerini sayarlarmış, severlermiş. Fakiri fakir, zengini zengin değilmiş. Hırsızlık, katillik yokmuş.” (Peri Bacaları, s.163)*

Peri bacalarının olduğu bölgeye yapılan gezi sırasındaki gözlemlerin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde “fakir” ve “zengin” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Kahvenin yüzü kara, kim demiş ki içilmez.*

*Gönlü ak, dili tatlı hatırından geçilmez.” (Bir Fincan Kahve, s.193)*

Kahvenin Anadolu’daki kültür için önemini anlatıldığı metinden alınan yukarıdaki mısralarda “kara” ve “ak” kelimeleri aynı cümle içinde kullanılarak tezat sanatına başvurmuştur.

*“Tanyerleri ıştırken biz, bütün köy Kısıkgediği aşmış tarlalara düşmüştük, öndeki topluluktan bir türküyü geliyordu. Şimdiye kadar bu türküyü hiç duymamıştım. Belki köydeki kimse de duymamıştı. Bir tuhaf, esikli kesikli, çok uzunlu, çok kısıklı bir türküydü bu.” (İmece, s.280)*

İmecenin nasıl gerçekleştiğinin anlatıldığı metinde yazar, altı çizili bölümde imece esnasında okunan türküyü anlatırken “uzun” ve “kısa” kelimelerini aynı cümle içinde kullanarak tezat sanatına başvurmuştur.

#### 4.5. Ders Kitaplarından Metin Örnekleri

Aşağıda her sınıf kademesi için ders kitaplarından örnek metinler bulunmaktadır. Metinler, en az söz sanatı bulunan bir metin ve en çok söz sanatının bulunduğu bir metin olmak üzere her kademe için iki metin şeklinde seçilmiştir.

##### BARKOD

Satın aldığınız hemen hemen her üründe değişik kalınlıktaki çizgilerden oluşan bir sembol bulunur. Bu sembollere barkod denir. Barkodların ne işe yaradığını hiç merak ettiniz mi?

Barkod, bir market zinciri sahibinin marketlerinde satılan tüm ürünlerin bilgisini kaydedecek bir sistem araması sonucunda ortaya çıkmış. Uzun süren çalışmalar sonrasında da şimdiki hâlini almış. Barkod okuyucu, barkodun üzerine lazer ışını gönderir. Barkodu oluşturan çizgiler, üzerine düşen ışını emer. Boşluklarsa ışını yansıtır. Barkod okuyucu, emilen ve yansıyan ışınları algılar ve bilgisayara aktarır. Bilgisayar, barkod okuyucudan gelen veriyi rakamlara çevirir. Bu rakamların oluşturduğu sayı, barkodu okunan ürünün kodudur.

Barkoddan en çok satıcılar yararlanır. Çünkü barkod okuyucunun bağlı olduğu bilgisayar sistemi, ürünle ilgili çeşitli bilgiler içerir. Bir ürünün adı, fiyatı, satış miktarı, üründen stokta ne kadar kaldığı gibi konularda veri sağlar. Bunun yanı sıra satıcının birden çok şubesi varsa hangi ürünün hangi şubeden, hangi kasadan, ne zaman satıldığıyla ilgili bilgiler de verebilir.

Barkodları oluşturan rakamlar rastgele verilmez. Bunun için bir numaralandırma sisteminden yararlanır. Bu numaralandırma sistemlerinden ülkemizde en yaygın olarak kullanılanında on üç rakam bulunur. Bunlardan ilk üçü ülke kodudur. Türkiye'nin ülke kodu 868 ve 869'dur. Üretici firmanın kod numarası da bu sayıyla başlar. Bu kod numarası yediyle on iki basamak arasında değişebilir. Üretici firmanın kod numarasını ürünün kodu izler. Ürün kodu beş basamağa kadar çıkabilir. En sondaki sayıysa kontrol basamağıdır. Kontrol basamağı, barkod okunurken bir hata olup olmadığını kontrol etmeyi sağlar.

Dergi ve benzeri süreli yayınların barkodunda çizgilerin üzerinde İngilizce kısaltması ISSN olan Uluslararası Standart Süreli Yayın Dergi Numarası bulunur. Yedi basamaktan oluşan ISSN'nin en sonunda kendine özgü bir kontrol basamağı olur. (Anıttepe Yayıncılık, s.220)

## ÖZGÜRLÜK

Aç olduğu için av aramaya çıkan kurt, uzakta bir köy görür. Kurdun hâli perişandır. Günlerce aç gezmiş, bir deri bir kemik kalmıştır.

Köyde avcılar ve çoban köpekleri, kurtlar için çok tehlikelidir. Kurtlar sürü hâlinde köylere, koyunlara ve kümes hayvanlarına saldırdıkları için köylü her daim hazır bekler. Kurt da başına gelecek tehlikeyi bile bile köye yaklaşır. Köye daha adım atar atmaz kendinden iri, bakımlı, besili bir köpeğe rastlar. Göz göze gelirler. Kurt, köpeği iyice inceler:

“Söylesene dostum.” der: “Ben böyle günlerdir aç gezerken nasıl oluyor da sen bu kadar tumbul, besili kalabiliyorsun?”

Köpek keyifli keyifli: “İnsanlar beni besliyorlar.” der.

“Hepsi bu kadar mı?” diye şaşkınlığını belirtir kurt. “İşin çok zor olmalı öyleyse?”

“Hayır, hayır!” der köpek. “Yaptığım tek şey, geceleri bahçeyi beklemek.”

“Bunun için mi sana yemek veriyorlar? Bu kadar bakıyorlar?” der kurt. “Eğer hepsi buysa ben de sana yardımcı olurum, birlikte bahçeyi koruruz. Dışarıda yiyecek bulmak çok zor, sen bunun ne demek olduğunu bilmiyorsun herhâlde!”

“Gidelim bakalım, sahibim seni de besler herhâlde, bahçede birlikte yaşarsız belki.”

Kurt bu duruma çok sevinir. Köpeğin yaşantısına imrenir. Birlikte köpeğin bekçilik yaptığı yere giderler. Yalnız bir ara kurt, köpeğin boynundaki ize dikkat eder. Köpeğin boynundaki tüyler dökülmüştür.

“Boynuna ne oldu köpek kardeş yoksa kavga mı ettin?”

“Boynuma takılan zincir tüylerimi döktü. Buranın sahibi, zincire bağlayarak bütün gün bu bahçede bağlı tutar beni.”

Cevap pek de kurda göre değildir:

“O hâlde hoşça kal zavallı dostum.” der kurt ve hızla oradan uzaklaşır. “Kusura bakma arkadaş, fikrimi değiştirdim. Ben aç kalabilirim ama özgür olmayı, aç kalmaya tercih ederim!” diye köpeğe seslenerek veda eder. (Anıttepe Yayıncılık, s.150-151)

## TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

Sevgili Çocuklar, Dünya her geçen gün yeni teknolojik araç gereçlerle donatılmakta. Her gün kullandığımız ürünlerin yeni modelleri yapılmaktadır. Bu gelişmeler hayatımıza sayısız fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte teknoloji kullanımı üzerindeki kontrolümüzü kaybetmememiz gerekmektedir. Teknolojik ürünleri kullanırken ölçsüz ve sınırsız davranırsak sağlığımızı kaybederiz, ailemizin üyeleriyle ve diğer insanlarla ilişkilerimizde ciddi sorunlar yaşarız. İşte bu duruma “teknoloji bağımlılığı” adı verilir. Bağımlılık; bilgisayar, tablet ve cep telefonlarıyla internete, televizyona ve başka bir oyun cihazına olabilmektedir. Bir süre sonra kişi kendi temel ihtiyaçlarını dahi ihmal ederek bütün vaktini teknolojik araçla geçirmeye başlar.

### Bağımlılığın Belirtileri Nelerdir?

-Gece geç saatlere kadar bilgisayarın başında kalarak uyku düzenimizin bozulması. - Bilgisayar, tablet veya cep telefonlarından uzak kalındığında gergin ve boşluktaymış gibi hissetmek.

-İnternette oyun oynamak için yemek öğünlerinden, derslerden ödün vermek. -Ekran karşısında geçirdiğimiz zaman hakkında yalan söylemek.

-Yüz yüze arkadaşlıklar yerine sıklıkla sanal ortamlarda konuşmak.

-Bilgisayar başında uzun süre kalındığı için duruş bozukluğu, hâlsizlik, baş ağrısı, sırt ağrıları, obezite gibi rahatsızlıkların baş göstermesi.

### Kendimizi Teknoloji Bağımlılığından Nasıl Koruyabiliriz?

İlk yapılacak şey sosyal ve sportif faaliyetlere katılmak. Bağımlı olunan cihazı ailenin ortak kullanımına açmak, ailece yapılacak etkinlikleri artırmak. Ardından cihazların yerini değiştirmek, gelecek için kendimize hedefler koymak ve bu hedefler doğrultusunda planlarımızı yaşama - geçirmek. Üretken olmak, yaşamı koordine ederken teknolojiye yenik düşmemek ve teknolojiyi doğru ve ye - rinde kullanmak amaç edinilmelidir. Gerekirse bir - uzman dan da yardım alınabilir. (MEB, s.90-91)

### RENK ÇEMBERİ

— Ben canlılığı, ataklığı, tutkuyu, kararlılığı, cesareti simgelerim, dedi Kırmızı. Bulduğum yerde egemenlik kurarım. Çekici bir rengim. Neyin üzerinde olursam insanların ilgisini ona çekerim.

(...)

Mor:

— Bulduğun yerde egemenlik kurduğun için uzun süre bakıldığında insanların sinirlerini gerersin. Seninle boyanmış odaların insanları rahatsız ettiğini biliyorsun. Şiddeti de sen temsil ediyorsun, unuttun mu?

— Bu özelliğimle gündeme gelmeyi hiç ama hiç istemem.

— İstemesen de gerçek bu.

— Aynı zamanda güllerin, çiçeklerin rengiyim ben. Ondan neden söz etmiyorsunuz?

— Söz edelim ancak tansiyonu yükselttiğin de biliniyor. Buna ne demeli? Uzmanlar, hastane bahçelerinde toplu olarak kırmızı çiçeklerin yetiştirilmesini önermiyor.

(...)

— Sıra sende dedi Başkan, Turuncu'ya.

— Sıcaklık, kıvanç, verimlilik ve sağlıkla ilişkilendirilirim hep. Çekim konusunda Kırmızı'dan pek geri kalmam.

— Boynuz kulağı geçermiş, diye fısıldadı Lacivert, Mor'un kulağına.

— Saygısızlık ediyorsun, diye karşı çıktı Kırmızı. Ben olmasaydım, sen de olmazdın. Unutma, sen ara bir renksin. Benimle Sarı'nın karışımından oluştu.

— Neşeyi de temsil ederim. Bu özellik ikinizde de yok. Sizin karışımınız olabilirim ancak yeni bir rengim ben. Sen de bunu unutma.

— Tamam, dedi Başkan. Sıra Sarı'da.

— Ben, dedi Sarı. Öncelikle, gün ışığının ve altının rengiyim. Başka bir şey söylememe gerek var mı bilmem? Ben de dikkat çekiciyim.

— İnsanlara iyimserlik, umut aşılarım ben.

— Biraz soluklaştığında da tam tersini yaparsın ama. Hani hastalık filan...

— Sanırım sıra bende Sayın Başkan, dedi Yeşil.

— Evet, sıra sende. Sen de tanıt kendini kısaca.

— Biliyorsunuz, ben doğanın ve canlılığın rengiyim. Güven duygusu aşlarım. Bankalar bunun için beni çok kullanırlar. Başkan:

— Söz, sende Sevgili Mavi, dedi.

— Teşekkür ederim. Ben uçsuz bucaksız gökyüzünün, Dünya'nın üçte ikisini kaplayan denizlerin, kısaca Dünya'nın rengiyim. Sınırsızlığı, derinliği, uzak görüşlülüğü simgelerim.

— Biz burada olmasak seni dinleyenler, dünyada senden başka rengin olmadığını düşünecek.

— Benden başka renkler de var ama uzaydan bakanlar beni görüyor.

— İştah kapatacık bir renk olduğunu bilmeyen yok.

— Benim yeme içmeyle bir ilgim yok. Güvenin, bağlılığın, doğruluğun, düzenin rengi olduğumu sizler de kabul edersiniz sanırım.

— Biz onu kabul ederiz, sen de soğuk bir renk olduğunu kabul et.

— Soğuk bir rengim ama ana renklerden biriyim ben. Ben, Kırmızı ve Sarı'dan başka ana renk var mı? (...)

Sevgili Mor, sen de kendinden söz edeceksin sanırım.

— Ben kısa konuşacağım. Soyluluğun, görkemin rengi olduğumu herkes bilir.

— Senin yapay bir renk olduğun söyleniyor.

— Doğada fazla bulunmadığım için öyle söyleniyor. Kimse anımsatmadan ben söylemek isterim, ben de bir ara rengim. Maviyle kırmızının karışımıyım. Övünmek gibi olmasın, büyümlü bir renk olduğumu söylerler.

— Biz konuşmayacak mıyız Sayın Başkan, dedi Pembe.

— Buyurun Sevgili Pembe.

— Uyumun, sevincin, sevginin, çocukların rengiyim. Yatıştırıcı bir rengim aynı zamanda.

(...)

Siyah:

— Sıra bana geldi sanırım, dedi.

— Gücün, ciddiyetin yanında Batı toplumlarında üzüntüyü, yası temsil ederim.

— Sevgili Siyah, Batı toplumlarında üzüntüyü, yası temsil ettiğini söyledin. Doğu'da durum farklı mı? Beni bilgilendirirsen sevinirim, diye söze karıştı Turuncu.

— Doğu toplumlarında yasin rengi beyazdır.

— Beni bilgilendirdin, sağ ol. Karanlık güçleri, suçu, kötülüğü de çağrıştırıyorsun ama... Buna ne diyeceksin?

— O da doğru ama pek çok kişinin giysi rengiyim. Güzel durmuyor muyum giyenin üzerinde? Önemli olan benim becerim, yeteneklerim.

(...)

Beyaz:

— Süremiz daralıyor Sayın Başkan, benim gibi bir rengin sona bırakılmasına şiddetle karşı çıkıyorum, diyerek söz aldı.

Kırmızı:

— Benim gibi bir renk demekle kendini üstün gördüğün anlaşılıyor. Ama şunu unutma, sen renk bile sayılmazsın. Gün ışığında saklı renkleri tümüyle yansıtan cisimlerin beyaz görüldüğünü bilmeyen yoktur. Gün ışığındaki renkleri yutan, yansıtmayan cisimler de siyah görünür. Özetle söylemek gerekirse siz renk sayılmazsınız. Sayın Başkan, etkinliğimizin değerlendirme bölümüne geçmeyi öneriyorum.

— Beyaz konuşmasın mı, dedi Başkan.

— Bence konuşmasına gerek yok.

— Bu doğru olmaz. Adaleti sağlamak açısından ona da kendini tanıtmaya olanağı vermemiz gerekir. Söz sende, diyerek Beyaz'a baktı Başkan.

— Sağ olun. Öncelikle ben, tüm renklerin bütünü olduğumu anımsatmak isterim, özellikle beni renk olarak saymayanlara... Ben temizliğin, saflığın, dürüstlüğün simgesiyim.

Bazılarının benden rahatsız olmalarının nedenini anlamak güç değil, dedi Kırmızı'ya bakarak. Kanı simgeleyenler beni sevmez, beni susturmak, yok etmek isterler.

— Sataşma var, Sayın Başkan, diye bağırdı Kırmızı. Başkan:

— Sevgili Beyaz, lütfen kendini tanı.

— Beni bağışlayın Sayın Başkan, hata ettiğimi kabul ediyorum ama o da benim kişiliğime saldırdı.

— Ben bilimsel gerçeği söyledim. Gerçeğe karşı çıkmakla durumu değiştiremezsin, diye yanıtladı Kırmızı. Siyah'ın yerinden kalkıp Kırmızı'ya doğru yürüdüğünü gören Başkan seslendi:

— Sevgili Siyah, neden kalktın? Lütfen yerine otur.

— Birine gerçeği gösterecektim, dedi Siyah gözdağı verircesine.

— Öyle karanlık bakışınla beni korkutamazsın, diyerek yerinden fırladı Kırmızı. Yeşil, araya girdi:

— Durun, yapmayın! diye bağırdı. Çok merak ediyorum. Neden ve neyin kavgasını yapıyoruz sevgili arkadaşlar! Biz bugün neden toplandık?

Mavi karşılık verdi:

— Yılın rengini seçmek için. Bunu her yıl yaparız, değil mi? Her yıl sonunda toplanıp dünyada yaşanan olaylara, durumlara hangi rengin uyduğunu belirleriz. Bazı yıllar, özlemler ya da dilekler belirler yılın rengini. Her renk kendinden söz eder, insanlardan oluşan seçici kurul da dinler. Dinler ve sonunda, simgesel olarak birimizi “yılın rengi” seçer. Biz rengiz ama kendi kendimize yılın rengi olamayız. Yılın rengi insanların davranışlarına göre değişir. Dolayısıyla belirleyici olan insanlar.

(...)

— Kendimizi tanıtacaktık oysa tartışma yaptık, diyerek konuşmasını sürdürmek istedi Yeşil.

— Tartışmak demokratik bir davranıştır, diye laf atanlar oldu. — Kurallara uyulursa elbette demokratik bir davranıştır. Ana renkler, ara renkler, soğuk renkler, sıcak renkler, komşu renkler, karşıt renkler... Bu yıla değin bunlardan söz edilmezdi. Renk olmamız

yeterliydi. Aramızda yalnızca bir yarış vardı. Herkes daha iyi olup kendini seçtirmek için çabalardı.

— Doğru söylüyorsun, dedi Mavi.

(...)

— Soğuk renkler, sıcak renkler diye ayrıldık. Hangimizin daha üstün olduğunu söyleyebilecek olanınız var mı? Birbirimize inanmalı ve güvenmeliyiz, dedi Mavi. Bakın, bu yuvarlak masanın çevresinde ne denli güzel bir görüntü oluşturduk. Bir renk çemberinin ayrılmaz parçasıyız hepimiz. Her birimiz kendinden bir şey katıyor bu güzelliğe. Birimiz eksilirsek ötekilerin güzelliği de kalmaz. Bunu iyi bilelim. Lütfen birbirimizi yok etmeye değil, sayımızı çoğaltmaya çalışalım.

Sarı:

— Sana katılıyorum, sayımızı çoğaltarak insanlara örnek olalım. Renklerin azaldığı bir dünyanın güzelliği kalmayacağı konusunda onları uyaralım. Onlar da bir renk çemberi oluşturduklarının farkına varsın. Karşıt da olsa bütün renklerin bir çember oluşturduğu gerçeğini anlasın. (MEB, s.12-13-14-15)

### BİLMEMEKTEN RAHATSIZ OLMAYIN

Bir zamanlar köyün birinde yaşlı ve bilge bir adam yaşarmış. Köylüler, kaygıları ya da soruları olduğunda cevabı bu adamda ararlarmış. Günün birinde bilge adamın yanına bir çiftçi gitmiş ve telaşlı bir şekilde, “Yardıma ihtiyacım var. Korkunç bir şey oldu. Öküzüm öldü ve tarlamı sürmek için başka hayvanım yok! Başıma gelebilecek bundan daha kötü bir şey olabilir mi?” diye sormuş. Bilge adam, “Belki öyledir, belki de değildir.” karşılığını vermiş. Çiftçi aceleyle köye dönüp köylülere bilge adamın çıldırmış olduğunu söylemiş. Öküzünün ölmüş olmasından daha kötü ne olabilirmiş ki? Bilge adam bunu nasıl göremezmiş? Ertesi gün ise çiftliğin civarında başıboş dolaşan genç ve güçlü bir at görünmüş. Çiftçi, artık bir öküzü olmadığından tarlasını sürmek için atı yakalamış, tarlasını sürmüştü. Daha önce tarlasını hiç bu kadar kolay sürmediğinden çok mutluymuş. Bunun üzerine bilge adama giderek “Haklıydın bilge adam. Öküzümü kaybetmek başıma gelebilecek en kötü şey değilmiş, aksine Tanrı'nın bir lütfuymuş. Öküzüm ölmeseydi atı yakalamaz, tarlamı onunla sürmezdim. Kabul etmelisin ki bu olabilecek en iyi şeydi.” diyerek özür dilemiş. Fakat bilge adam gene, “Belki öyledir, belki de değildir.” karşılığını vermiş. Gene mi diye düşünen çiftçi, bilge adamın delirmiş olduğundan emin olmuş. Oysa çiftçi, başına geleceklerden habersizmiş.

Birkaç gün sonra çiftçinin oğlu attan düşerek bacağını kırmış. Çiftçi, oğlu bu hâldeyken kendisine hasatta yardımcı olamayacağı için çok üzülmüş. Açlıktan öleceğiz diye hayıflanarak tekrar bilge adamın yolunu tutmuş. “Atı yakalamanın iyi bir fikir olmadığını nereden bildin?” diye sormuş. “Bir kez daha haklı çıktın. Oğlum yaralandı ve hasatta bana yardım edemeyecek. Bu sefer, şüphe yok ki başıma gelebilecek en kötü şey geldi. Eminim sen de hemfikirsin.” Fakat bilge adam, önceki seferler gibi sakince çiftçiye bakmış ve müşfik bir ses tonuyla gene, “Belki öyledir, belki de değildir.” demiş. Bilge adamın bu derece cahil olmasına öfkelenen çiftçi, gene hızla köye dönmüş. Ertesi gün ordudan birileri gelip kısa bir süre önce çıkan savaş nedeniyle köyde sakat olmayan tüm genç erkekleri askere almışlar. Köyde bıraktıkları tek genç, çiftçinin oğluymuş ve orduya alınanların çoğu büyük ihtimalle ölecekken oğlunun hayatı kurtulmuş. Bu hikâye çok önemli bir ders içermektedir. Gelecekte ne olacağını bilemeyiz, yalnızca bildiğimizi sanırız. Sık sık ufak bir olayı büyütürüz. İleride olacak kötü şeyler için kafamızda senaryolar üretiriz ve genelde de yanılırız. Eğer sakın kalır ve olasılıklara kendimizi kapatmazsak eninde sonunda her şeyin iyi olacağından oldukça emin olabiliriz. Unutmayın: Belki öyledir, belki de böyledir. (Özgün Yayıncılık, s.228-229)

#### VATAN DESTANI

O kadar dolu ki toprağın şanla,  
Bir değil, sanki bin vatan gibisin.  
Yüce dağlarına çöken dumanla,  
Göklerde yazılı destan gibisin.

Hep böyle bulutlar içinde başın,  
Hilali kucaklar her vatandaşın.  
Geçse de asırlar, tazedir yaşın,  
O kadar leventsın, fidan gibisin.

Çiçeksın, bayılır kuşlar kokundan,  
Her dalın bir yay ki zümrüt okundan,  
Müjdeler fısıldar Ergenekon’dan:  
Bu sese gönülden hayran gibisin.

Ey, bütün cihana bedel Türkeli!

Açığın cenklerin yoktur evveli.  
Tarih bir nehir ki coşkundur seli.  
Sen ona nisbetle, umman gibisin.

Bir yandan hep böyle taşın, köpürdün,  
Bir yandan cefalı bir ömür sürdün,  
Fakat ne derece ezildinse dün,  
Şimdi gene tunçtan kalkan gibisin.

Bir insan nihayet kemikle ettir,  
Bu et, bu kemiğe can hürriyettir,  
En büyük hürriyet cumhuriyettir,  
Demek şimdi sen bir cihan gibisin.

Ey ana toprağı, ey Anadolu!  
Açıldı önünde terakki yolu.  
Hamdolsun her yanın bereket dolu,  
Cennette bir yeşil meydan gibisin.

Yeni bir ay ördün al bayrağına,  
Girdin en sonunda irfan bağına,  
Medeni hayatın nur ırmağına,  
Ezelden susamış ceylan gibisin. (MEB, s.40)

## AYAZ'IN DEFINESİ

Büyük Sultan Gazneli Mahmut bir gezisi sırasında Ayaz adında, kendi hâlinde bir köylü ile karşılaşmış. Ayaz, davranışları ve zekâsı ile onun gönlünü kazanmış. Sultan'ın teklifi üzerine onun yanında saraya gitmiş. Saraya geldikten sonra Sultan ona en güzel kıyafetleri hediye etmiş. Ayaz, bunları kabul edip giyinmiş. Ama kendi geçmişini unutmamak için de postuyla çarığını saraydaki boş bir odanın duvarına asmış. Sonra kapısını kilitlemiş. Ayaz her gün bir fırsatını bulup o odaya girer, kendi kendine, — Sakın kendini bir şey zannetme. Bir zamanlar şu çarığı giyiyordun. Gurura kapılma, dermiş. Şımarmaktan, gurura kapılmaktan korktuğu için böyle davranırmış. Onun bu hassasiyetinin farkında olmayan, işin

aslını bilmeyen kötü düşünceli insanlar, onun her gün bu odaya kapandığını ve odaya kimseyi sokmadığını fark etmişler. Özellikle onun Sultan ile olan dostluğunu kıskananlar, Ayaz hakkında olur olmaz şeyler söylemeye başlamışlar. Ayaz'ın altınlar, gümüşler biriktirdiğini, bunları kilitli bir odada sakladığını, içeriye kimseyi sokmadığını etrafa yaymışlar. Sonunda daha da ileri gidip Ayaz'ı Sultan'a şikâyet etmişler. Sultan, bu işe çok şaşırılmış. Bu kadar güvendiği kişinin kendinden gizli işler çeviriyor olmasına da içerlemiş. Ama hiddete kapılmayıp konuyu araştırmaya karar vermiş. Acaba bizden ne gizliyor, diye düşünerek bir adamını gece oraya göndermiş. Ona, — Odayı aç, orada ne bulursan al, sırrını da herkese söyle. Hem bize yakınlık göstermekte hem de arkamızdan iş çevirmekteyse yazıklar olsun, demiş. Sultanın adamı hemen yanına otuz kişi daha almış, gece gece Ayaz'ın odasını açmaya gitmiş. Hepsi odadan alacakları altınları, ganimetleri düşünüyor, seviniyorlarmış. Kıymetli taşların, elmasların, zümrütlerin hayalini kuruyorlarmış.

Aslında Sultan'ın Ayaz hakkında kötü bir düşüncesi yokmuş. Sadece onu denemek istiyor ama kötü bir şey yapmış olacağına ihtimal vermiyormuş. Adamlar, büyük ümitlerle odanın kapısına gelmişler, biraz zorlandıktan sonra kilidi açmışlar. Kilit pek sağlamış. Aslında Ayaz bu odayı mala, paraya düşkünlüğünden değil, sırrını herkesten gizlemek için sıkı sıkı kilitlemiş. Adamlar birbirlerini ite kaka odaya dolmuşlar. Sağa sola bakınmışlar, yırtık bir çarık ile eski bir pöstekiden başka bir şey görememişler. Bunların bazı şeyleri gizlemek için birer perde olduğunu düşünmüşler. Her tarafı kazmışlar, çukurlar açmışlar. Arayıp taramışlar ama çarıklarla posttan başka hiçbir şey bulamamışlar. Toz toprak içinde, bir şey bulamamanın mahcubiyeti ile Sultan'ın huzuruna çıkmışlar.

Sultan:

— Söyleyin bakalım, demiş, neler buldunuz?.. Hepsi çok mahcup olmuşlar. Odada gördüklerini, yaptıklarını uzun uzun anlatmışlar. Sultan, düşüncelerinde haklı çıkmaktan dolayı çok mutlu olmuş. Ayaz'ı yanına çağırılmış. Herkesten ondan özür dilemelerini istemiş. Ayaz: — (...) Güneş varken yıldızlar yok olur. Kim kendini gösterebilir? Siz olmasanız ben sadece o çarık ve posttan ibarettim, demiş. Bu sözler Sultan'ın çok hoşuna gitmiş. Ayaz hakkında düşündüklerinde yanılmadığını anlamaktan mutlu olmuş. O, her iyiliği hak eden, sadık, güvenilir, dürüst bir kimseymiş. Sultan ona birçok hediye vermiş. Ayaz'ın ricasıyla adamları da affetmiş. Ayaz hakkında kötü düşünenler ise yaptıkları hatayı anlamışlar ve çok utanmışlar. Kişiyi değerli kılan, sahip oldukları değil, karakteridir. (MEB, s.40-41)

## YILKI ATI

Okuyacağınız metin Abbas Sayar'ın “Yılkı Atı” adlı romanından alınmıştır.

Bir Orta Anadolu köyünde İbrahim, ahırdaki samanının öküzlere, taya ve kır ata yetmeyeceği düşüncesiyle Dorukısrak'ı “yılıkılık1” eder. Emektar hayvanı ahırdan, köyünden sürer. Kısarak, kışın dağda başının çaresine bakacak ve çıplak doğayla savaşıacaktır. Sert kışta kaderine terk edilen kısarak, köyün kendisi gibi kovulmuş diğer atlarıyla dağlarda ölüm kalım savaşına girer. Kış geçer, yaz gelir. İbrahim, Dorukısrak'ın ölmemiş olduğunu, kırlarda başıboş dolaştığını öğrenir, onu tekrar yakalayıp işe koşmak istese de Dorukısrak köyde kalmış tayını da alır, uzaklara kaçar. Yaşlı ana ile yavrusunu bulamazlar bir daha. (...)

Kar ovaya doğru homurdana homurdana iniyordu. Yılıkılıklar dağınık düzenden toplu düzene geçtiler. Kulakları bir süre dimdik kaldı. Yukarı kalkık başları, birbirine sürtündü. Yeleleri rüzgâr rüzgâr uçtu. Kar inmişti ovaya... Yel, ıslık çalmaya başlamıştı.

Aygır kişnedi. Ön sağ ayağını sertleşmiş toprağa hırslı hırslı vurdu. Sonra tepelere doğru hızlı adımlarla yürüdü. Atlar peşine takıldı. Bir tepenin kuytusuna geldiler. Yel yine de kuytuya dalıyor, tepeden sürüklediği karları atların üzerinde tozuyordu.

Her yöne çileli bir akşam indi. Fırtınanın azgınlığı arttıkça arttı. Yer gök bir olmuştu. Gökyüzü zulüm kusuyordu. Çok geçmeden yel ıslığını ulumaya çevirdi.

At çoğunluğunda şaşkınlık arttı. Aygır kişnedikçe yelelerini oynatıyorlar, kulaklarını dikiyorlardı.

En sonunda kurtların ulumaları da duyuldu. Gecenin şüpheleri artıyordu. Bu gece tekin bir gece değildi. Aygır da atlar da bunu sezinlemişlerdi. Yerlerinde duramıyorlardı. Kurt ulumaları arttı. Sesler yaklaşıyordu. Bu, bir meydan savaşının ilk belirtileri idi. Aygır, bir savağı sezinliyordu. Kurtlarsa henüz atlardan habersiz idi. Tepelerden aşağılara iniyorlardı. Macera arıyorlardı. Önlerine at çıkmış, it çıkmış bu önemli değildi. Kudurgan bir hâlleri vardı. Kar, fırtına vız geliyordu hepsine... Beş sekizi bir arada idiler.

Aygır süreli, güçlü bir kişneme bıraktı. Sonra tepenin düzlüğüne doğru yürüdü. Vadinin elverişsiz arazisinde savaşa tutuşmak istemiyordu. İniş yokuş hareket kabiliyetlerini kısar, dengeyi kurtların lehine çevirirdi.

Atlar Aygır'ın peşine düştü. Düzlük kızılca kıyametti. Tipiye bütünüyle açıktı. Kar zerrecikleri alabora oluyor, bir inip bir kalkıyor, göz açtırmaz ediyordu.

Üst tepelerdeki kurtlar, alt tepe düzlüğüne çıkan atları kar beyazlığının alaca aydınlığında gördüler. Burunlarını kaldırdılar. Havayı kokladılar. Sonra çeşitli tonda bir uluma tutturdular, dillerini yaladılar.

Kurt ulumalarına, güçlü yılmıklar karşılık verdi. Aygır, hemen zayıfların dört bir yönünü dolandı. Onları topladı. İki cengâveri ile biraz ileride saf düzeninde durdu.

Üst tepelerde bir süre hareketsiz duran kurtlar, görünmez bir güçten komut almışlar gibi birdenbire fırladılar. Uçar gibiydiler. Bir üçgenin iki köşesinden bir noktaya ulaşmak ister hâlleri vardı. Hiç sesleri çıkmıyordu. Yalnız hızları artıyordu. Yine hedeflerini seçmiş benziyorlardı. Ortadakiler saf düzeninde duran üç atı seçti. Diğerleri ise geride halkalaşan atlara yöneldi.

Aygır ve iki at da hedeflerini seçmiş gibi üzerlerine gelen kurtlara doğru hızla atıldılar.

Kıyasıya, kıran kırana bir cenk başlamıştı. Saldırgan, hırslı güçler, kendini korumak kaygısının verdiği tedbir, saldırgana karşı duyulan öfke, nefret. Bütün bunlar uluma, kişneme, koşma, çifte atma gibi hareketlerle belirliyordu.

Artık fırtına unutulmuştu. Aygır ve cengâverlerine saldıran kurtlar, hedeflerinin demir lokma olduğunu anladılar. Amansız bir boğuşma oldu. Kurtların kudurganlıkları para etmedi. Boğuşa boğuşa geri çekiliyordu. Ama yiğitleri gerideki çoğu güçsüz yılmıklar faydadan yoksun bırakıyordu.

Yüz metre ötesi ana baba günüydü. Fırtınanın ulumasını hiçte bırakan at kişnemeleri, kurtların ürüme uluma arası hırslı sesleri tepeyi titretiyordu. Sanki iki Orta Çağ ordusu birbirine girmişti.

(...)

Hırs, kurtların iliklerine işlemişti. Sanki hepsi kudurmuştu. Ölümü hiçe sayan, ne olursa olsun der bir hâlleri vardı.

Atlar çığlıkları kişnemeler bırakıyor, kurtların hırslı solukları ses ses dağılıyor, kar hızla alabora oluyor, durmadan tozuyor, yere iniyor, yeniden havalanıyordu.

Vuruşma başlayalı birkaç dakika olmuştu. Kurtlar, halkayı dağıtmaya çalışıyordu. Sonunda bu işi başardılar. Azgın kurtlardan biri çifte gücü tükenmiş bir yılmığın budunu ısırması becerince at halkayı bozdu. Dön geri ederek vadiye doğru kaçmaya başladı. Bu hâl

atların yenilgisinin başlangıcı oldu. Halkadaki atların her biri bir yöne dağıldılar. Halkadaki güçlü iki at beş kurttan ikisini oyaladıysa da boşta kalan üç kurt, üç zayıf yılkılığın peşine düştü.

Ayır uçarcasına gerideki atların yardımına koştu. Ama geç kalmıştı. Kurtlar halkayı dağıtmıştı. Korkunç kişnemeler fırlatıyordu. Kar tozları arasında hızla koşarak kurtları, atları arıyordu.

Üç zayıf yılkılığın peşine düşen kurttan biri Çılkır'ın peşinde idi. Onu iyice terletmiş benziyordu. Çılkır birdenbire dik inişe vurmadı. Tepeyi yandan ve hızla iniyordu. Can kaygusu dipdiri etmişti. Bu kadar hızlı, güçlü koştuğu hayatı boyu görülüşlerden değildi. Ama peşindeki azgın, kendinden geçmiş bir acı hırs, bir acı gücü.

Çılkır'ın arka ayaklarının fırlattığı kar tozları kurdu bir süre birkaç adım aralı gitmeye zorladı.

Savrulan tozlar kurdun gözlerine geliyor, yanaşmayı güçleştiriyordu. On yirmi adımlık kar tutmaz bir yer dengeyi birdenbire bozdu. Kurdun gözleri rahatlayınca hızını arttırdı. Çevik ve kurnaz bir saldırıyla Çılkır'ın kuyruğunu yakaladı. At, ileri gücünü arttırdı. Kurt, geriye doğru direndi. Sonra birdenbire kuyruğu bıraktı. Kuyruğu bırakılan Çılkır, iniş aşağı kapaklanıverdi. Müthiş bir yıkılıştı bu. Ayaklarını alelacele yana çekip doğrulmak isterken kurt kinli dişleriyle yapıştı. Her şey altüst olmuştu artık.

Çılgınlık müthiş bir kişneme ile her yön doldu. Debeleniyordu. Ayakları havaya kalkıyor, yana dönüyordu.

Kurt dişlerini atın derisine iyice geçirmişti. Kudurgan bir ses çıkarttı ve bütün gücüyle deriyi karın boşluğuna doğru çekti. Deri yırtılmış, karın boşluğuna doğru bir söğüt kabuğu gibi kavlamıştı.

Kaşla göz arası bu kez de dişlerini Çılkır'ın nefes borusuna geçirdi. Soluğu ses ses çıkıyordu. Atın debelenmesi sona erinceye, ayakları yana düşünceye dek boğazını sıktı. Kesik bir hırıltı duyuldu ve Çılkır'ın başı toprağa düştü.

Savaş bitmişti. Atın boğazından el çeken kurt kanlı dudaklarını yaladı. Dikleşti, boynunu uzattı, başını boşluğa kaldırdı. Uzun uzun uludu... Tozuşan kar zerreciklerinden Çılkır'a dokunanlar, deri yüzeyinin son sıcaklığında eridi.

Gecenin büyük savaşı Çılkır'ın ölümüyle sona erdi. Diğer kurtlar, yılmılıkların ve aygırın gücü ve çabası karşısında fazla diretemediler. Her biri bir yandan dön geri ederek sivişircasına geldikleri yöne doğru uzaklaştılar.

Aygır hırslı kişnemelerle dörtnala tepenin düzlüğünü dolaştı. Yılmılıkaları bir bir peşine taktı. Hepsini topladı. Sayar gibi baktı. Eksiklik seziyordu. Dorukısarak'ın yitişinde de böyle bir duygu onu köşe bucak bir hayli uğraştırmıştı. Tek başına bir daha dört bir yönü dolaştı. Çağrıcı kişnemeler attı. Hiçbir karşılık alamadı. Yeniden atların yanına geldi. Acı acı kişnedi. Vadiye doğru yürüdü. Atlar peşine takıldı. Yine sırtlarından çileli bir gece geçti. Bir aşığı bir yukarı dolaşıp durdular.

Fırtına azgınlığını arttırdıkça arttırdı. Sabaha dek yel uludu, kar oradan oraya tozup durdu. Yel tutan yerlerde saatlerce oynayan kar tozları ancak vadinin kuytularında rahata erişiyor, dereleri yığın yığın dolduruyordu.

İlk şafakta, ilk aydınlıkta Aygır, yılmılıkaları ovaya çekti. Topluluk, karın kısmen az olduğu yamaçtan aşığı kayıyordu. Aygır önde idi. Birden duruverdi. Yanına yaklaşan atlar da duruverdi. Biraz ötelerindeki leşi gördüler. ılkır'ın leşiydi bu... Rahatça korkusuzca uyuyor gibiydi. Ayaz, bacaklarını, boynunu germişti. Karda benek benek kan izleri görünüyordu. Aygır acı, ağlamaklı bir kişneme bıraktı. Ön sağ ayağı ile hırsla eşindi. Sonra durgunlaştı, başı önüne düştü. Ağlıyordu. Diğer atlar şaşkınlıkları geçince pörsüyüverdiler. Hepsi birden saygı duruşuna geçmişlerdi sanki... 7

Şımarık yel ve acı soğuk Demirkır'a "Yürü." dedi. Matemli topluluk aygırın peşinde düzlüğe indi. Irmağa geldiler, sularını içtiler. Yeniden ovaya döndüler. Birbirlerine bir boyun aralıkla dolaşıp durdular. (MEB, s.216-217-218-219)

## BÖLÜM V

### SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

#### 5.1. Sonuç ve Tartışma

Amacı, metinlerden hareketle ilköğretim 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında dile zenginlik kazandırmak için kullanılan edebî sanatların kullanım sıklığını belirleyip kategorize etmek olan araştırmanın bu bölümünde bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar yorumlanmıştır.

İlköğretim çağındaki öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini anlama ve anlatma düzeyleri farklı olabilir. Aynı yaşta ve aynı sınıf seviyesinde olmalarına rağmen öğrenciler metinleri anlama ve yorumlama farklı bilişsel seviyede olabilirler. Anlama ve anlatmada farklılıkların olduğu bu durumda söz sanatlarından faydalanmak son derece yararlı olacaktır. Nitekim söz sanatları sayesinde anlaşılması ve anlatılması güç olan durumlar daha kolay çözümlenebilir duruma gelmektedir. Öğrencilere anlatımı etkin kılmayı öğretmenin ilk adımı Türkçe dersleriyle başlar. Türkçe dersinin de amacına ulaşabilmesinde ders kitapları ve metinler önemli yer tutar.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2021-2022 eğitim-öğretim yılında yayımlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde söz sanatlarına yer verilme seviyesini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın sonucunda, ilk olarak söz sanatlarının metinlerde geçme sıklıkları belirlenmiştir. Kitaplarda bulunan metinlerdeki söz sanatları Türkçe Öğretim Programı'ndaki (2019) kazanımlarla paralel olarak sırasıyla en çok benzetme, kişileştirme, tezat, konuşurma ve abartma sanatı olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar; Kaplan (2010) tarafından Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan söz sanatlarının metinleri anlama ve anlatmadaki işlevlerini ortaya koymak amacıyla yazılan çalışması ile de örtüşmektedir. Nitekim benzetmelere birçok metinde rastlanması ve benzetme sanatının en çok karşılaşılan söz sanatı olması öğrencilerin anlatmak istediklerini daha etkili biçimde nasıl anlatılabileceğini fark etmelerini sağlayacaktır. Metinlerdeki söz sanatlarının sıklıklarına bakıldığında 5. sınıftan 8. sınıfa doğru her sınıf seviyesi için toplamda sayısal bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ancak ilgili söz sanatları ayrı ayrı değerlendirildiğinde böyle bir kademeli ilerleme ve artış yoktur. Abartma ve konuşurma söz sanatları da sınıf kademeleri incelendiğinde düzenli bir artış göstermemiştir. Bu söz sanatlarında sayısal olarak aşamalı artışın olmayışı söz sanatlarını nitelik olarak da olumsuz etkilediği düşünülebilir.

Böyle bir sonuca ulaşılması hazırlanan metinlerin söz sanatları açısından çalışma yapılarak düzenlenmediğini de göstermektedir. Aynı kademe için basılan kitaplar arasında ve sınıf seviyelerine göre genel düşünüldüğünde bu farklılıklar öğrencilerin dilsel gelişimlerinin gözlemlendiğini göstermektedir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki söz sanatlarına sadece sayısal olarak bakılmamalı, söz sanatları öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun şekilde nitelik olarak da geliştirilmelidir.

İncelenen 5. sınıf kitabında genel sonuçlarda olduğu gibi en çok benzetme ve kişileştirme sanatına en az ise abartma sanatına rastlanmıştır. Kitaptaki bazı metinlerde ilgili söz sanatlarının hiç bulunmaması dikkat çekmektedir. Ayrıca temalar arası söz sanatı yoğunluğunun değişkenliği yine bu konuyla ilgili çalışma yapılmadan temalardaki metinlerin seçildiğini göstermektedir.

Çalışmada 6. sınıflar için incelenen üç kitapta yine bir önceki kademe ve bütün kitapların genel toplamında olduğu gibi benzetme ve kişileştirme sanatı en çok rastlanan sanatlardır. MEB 6. b. kitabında diğer iki altıncı sınıf kitabına göre söz sanatı sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Bu üç kitap arasında dikkat çeken sayısal verilerden bir tanesi de konuşurma sanatının MEB 6. b. kitabında diğer iki kitaba göre çok fazla bulunmasıdır. MEB 6. a. ve Ata Yayıncılık tarafından hazırlanan kitaplarda sadece birer tane konuşurma sanatı bulunmuştur. Dikkat çeken bir diğer sonuç da MEB 6. b. kitabında benzetme sanatının en çok tespit edilen söz sanatı olmayışıdır. İncelenen kitaplar arasında sadece bu kitapta konuşurma sanatı en çok tespit edilen söz sanatıdır. Bu sonuç yine metin seçiminde söz sanatları konusunun dikkate alınmadığının kanıtıdır.

Çalışmada 7. sınıflar için incelenen üç kitapta yine bir önceki kademelerde ve bütün kitapların genel toplamında olduğu gibi benzetme sanatı en çok rastlanan sanat, abartma sanatı ise en az rastlanan sanattır. 7. sınıflar için hazırlanan iki MEB kitabı arasında söz sanatları sayısı olarak uyum görülmüştür. Öte yandan Özgün Yayıncılık tarafından hazırlanan kitapta diğer iki kitaba göre konuşurma sanatı sayısının az olması ve abartma sanatı sayısının çok olması üç kitap arasında bu uyumun tam olarak sağlanamadığının göstergesidir.

İncelenen kitaplar arasında ilgili söz sanatlarından genel toplam olarak en çok sayıya ulaşan kitap 8. sınıf kitabıdır. Bu kitapta önceki kademelere göre söz sanatları sayısının üç kattan fazla arttığı görülmektedir. Bu sonucun; çocukların bilişsel düzeyleri, ilköğretim kademesinin son yılı olması ve ortaöğretim kademesi için hazırlanan sınav sistemi gibi nedenlerden kaynaklandığını düşünmek mümkündür. Dolayısıyla en çok kullanımın bu sınıf

seviyesinde olması tutarlı bir sonuç olarak düşünülebilir. Kitap içerisinde önceki kademelerde olduğu gibi ilgili söz sanatlarının sayısal değerleri dağılımında bir tutarlılık olduğu görülmektedir. Bu kitapta en dikkat çeken sonuç ise benzetme sanatının en çok rastlanan söz sanatı olmayışıdır. İncelenen sekiz kitap arasından sadece bu kitapta kişileştirme sanatı en çok rastlanan söz sanatı olmuştur.

Söz sanatlarının metinlerdeki sıklık düzeyine bakıldığında metin türlerinin son derece etkili olduğu görülmektedir. Kişileştirme, benzetme, konuşurma sanatlarının roman, hikâye, fabl ve anı türünde; konuşurma ve kişileştirme sanatlarının fabl türünde; tezat sanatının deneme türünde; abartma sanatının ise destan ve efsane türünde sayısal olarak fazla olması bu sonucu desteklemektedir. Yine şiir türündeki metinlerde düz yazı türlerinde olduğu gibi kişileştirme ve benzetme sanatının çokça kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tema merkezli dil eğitiminde öğretmen ve öğrenciler belli bir konu veya metin üzerine çalışmaktansa birkaç konuyu veya metni içinde barındıran bir tema çerçevesinde çalışırlar” (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 42). Bu kapsamda temalar içerisindeki metinler konu öğretimi ve amaç olarak birbiriyle bağlantılı metinlerdir. Yapılan incelemede söz sanatlarının sayısal farklılığı, bazı söz sanatlarının temalar içinde hiç bulunmaması gibi bulgular bu bağlantıya söz sanatları konusunda dikkat edilmediğini göstermektedir.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında Türkçe öğretiminin amacına ulaşmasında ve öğrencilerin anlama ve anlatmadaki başarılarına önemli etkileri olan söz sanatları öğretimine ders kitabı yazarlarınca gereken önemin verilmediği görülmektedir. Sınıf seviyeleri arasında ve aynı seviye içindeki farklı kitaplarda genel toplamdaki sayısal tutarsızlık yine bu konuya dikkat edilmediğinin kanıtıdır.

Emiroğlu (2012), Türkçe öğretiminde ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarında edebî sanatların nasıl öğretildiğini tespit etmeye çalışmış ve öğretilmesi gereken bazı sanatların çalışma kitaplarında yer almadığı, konu ile ilgili etkinliklerin yetersiz olduğu ve sanatların kolaydan zora doğru dereceli bir şekilde öğretilmesi gerektiği sonuçlarına yer vermiştir. Keskinoglu ve Ökten (2021), ortaokul ders kitaplarında söz sanatlarının metaforlarla öğretilmesini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda söz sanatları açısından metinler ve etkinliklerin öğrencilerin bilişsel becerilerine göre değil de uygulamaya ve bilgiye yönelik hazırlandığı belirlenmiştir. Coşar (2005), 9. sınıf öğrencilerine Türk Edebiyatı dersinde edebî sanatları karikatürle ve sanatların Türkçe isimleriyle öğretme yoluna gitmiştir. Araştırma sonucunda edebî sanatların Türkçe isimlerini kullanarak ve karikatür destekli

öğretim yoluyla olumlu sonuçlar ortaya çıktığını tespit etmiştir. Çiftçi ve Kaplan (2020), karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi üzerine yaptıkları araştırmada söz sanatlarının öğretiminde karikatürdeki kırılma çizgilerinin de etkili olduğu ve kullanılabilceğini göstermişlerdir. Söz sanatlarının öğretimi ve Türkçe ders kitaplarının gerek metinler olarak gerekse soru ve etkinlikler olarak yeterliliği konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde söz sanatlarını Türkçe öğretiminin genel amaçlarına ulaşılmasında bir yapı taşı olarak görülebilir. Türkçe dersi için en önemli materyal olan ders kitapları ve metinler de söz sanatları öğretimini destekler nitelikte olup kitap ve metinler hazırlanırken söz sanatları açısından nicel ve nitel olarak donanımlı olmalarına dikkat edilmelidir.

Araştırmamızda bazı metinlerde öğretim programında olmamasına rağmen soru sanatı (istifham), yinleme (tekrir), seslenme (nida), örnekleme (irsal-ı mesel), bilmezlikten gelme (tecahül-i arif) ve güzel adlandırma gibi sanatların olduğu görülmüştür. Kitapların hemen hepsinde bu tür metinlerin bulunması ve öğretim programında bu söz sanatlarının öğretilmemesi öğrencilerin bu metinleri anlamlandırıp metnin dünyasını girebilmelerini, metnin ana fikrini ve konusunu anlamalarını ve anlatmalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bu sanatlar da öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun şekilde sezdirilmeli, bu sanatların iletişime kattıkları estetik ve zenginlik fark ettirilmeli, bu amaçlara yönelik de ilköğretim ikinci kademe ders kitapları için çalışmalar yapılmalıdır. Bu sonuç; Aslan (2018) tarafından hazırlanan 5.-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatları etkinlikleri üzerine yaptığı çalışmayla da örtüşmektedir.

## 5.2. Öneriler

Türkçe Dersi Öğretim Programı'na (2019) göre ders kitaplarında bulunan söz sanatlarının metinler içinde nicel olarak gözle görülür farklılıklar göstermemesi için metinler seçilirken söz sanatlarının daha dikkatli şekilde irdelenmesi gerekmektedir. Ders kitapları ve metinler belirlenirken ticari bir amaç içerisinde olmamak gerekir.

Tematik yaklaşımda metinler konu ve amaç olarak bütünlüğe dikkat edilerek hazırlanır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) geçen söz sanatlarına da bu bütünlüğe dikkat edilerek yer verilmesi anlama ve anlatma becerisinin öğretilmesinde amaca daha çok katkı sağlayacaktır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) bulunmayan ilgili yaş seviyesine uygun olduğunu düşündüğümüz ve metinlerde de geçen seslenme (nida), soru (istifham), yineleme (tekrir), örnekleme (irsal-ı mesel), bilmezlikten gelme (tecahül-i arif) ve güzel adlandırma gibi edebî sanatları çocuk edebiyatı eserlerinin ve okuma kültürünün sevdirmesi açısından programa alınmalıdır. Çocuk edebiyatını dil öğretimi için önemli bir yardımcı olarak düşünürsek öğrencilerin, çocuk edebiyatı yapıtlarını anlamları ve anlam zenginliğini fark etmeleri için bilişsel seviyelerine uygun yukarıda söylenen söz sanatlarının da sezdirilmesi gereklidir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle birlikte soru ve etkinliklerde istenen söz sanatlarının nitel ve nicel olarak uyumluluğu dikkate alınmalıdır.

Netice itibarıyla söz sanatlarının Türkçe ders kitaplarında bulunması öğrencilerin daha sağlıklı iletişim kurmayı öğrenmelerini, sözcük dağarcıklarını geliştirmelerini, estetik duygusu kazanmalarını ve Türkçe öğretimi genel amaçlarına ulaşmayı sağlayacaktır. Bu nedenle söz sanatlarının dil öğretimine katkılarından dolayı çalışmaların titizlikle yapılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe yazıları*. Ankara: Multilingual.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2016). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akkurt, E. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerinin 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici ve tahkiyeli metinlerin anlaşılabilirlikleri ile ilgili görüşleri ve metinlerin metin okunabilirliği açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Altıkulaçoğlu, S. (2010). Yabancı dil sınıflarında eşdizimli sözcük öğretimi ve anadilinin rolü. *Dil Dergisi*, 148, 37-52.
- Anıttepe. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Aslan, C., Doğan Güldenoğlu, B. N. ve Altuntaş, İ. (2018). Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatlarıyla ilgili sorular ve etkinlikler üzerine bir inceleme. *Electronic Turkish Studies*, 13(28), 47-66.
- Ata. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ata Yayıncılık.
- Aytaç, G. (2009). *Genel edebiyat bilimi*. İstanbul: Say Yayınları
- Beyatlı, Y. K. (2002). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.
- Bulut, K. ve Coşkun, H. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının dil bilincinin belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 1128-1152.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Canlı, S. (2014). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliği üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Anı Yayıncılık.
- Chomsky, Noam (1957). *Syntactic structures*. The Hogue: Moutan.
- Coşar, S. (2005). *Ortaöğretim birinci sınıfta Türk dili ve edebiyatı dersinde edebî sanatlar ve öğretimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Coşkun, M. (2007). *Sözün büyüğü edebi sanatlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çamlıbel, F.N (2010). *Bir ömür böyle geçti*. İnkılap Yayınevi: İstanbul.
- Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Çiftçi, M. ve Kaplan, K. (2020). Karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 509-527.
- Çiftçi, M. ve Kaplan, K. (2020). Propaganda özelinde görsel olanı eleştirel okumak. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(1), 316-335.
- Çiftçi, Ö. (2007). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretim programında belirtilen okuduğunu anlamayla ilgili kazanımlara ulaşma düzeyinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri: dil bilimleri; öğrenme ve öğretme yolları; yabancı-dil öğretim yaklaşımları ve yöntemleri*. Bursa: Ekin Eğitim, Yayıncılık ve Dağıtım.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2006). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2007). *Yabancı dil öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Duman, T. ve Çakmak, M. (2004). *Ders kitaplarının nitelikleri. Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Emiroğlu, S. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde söz sanatlarının öğretimi, Türkçenin eğitimi-öğretimi üzerine çalışmalar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Epçaçan, C. ve Erzen, M. (2008). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 182-202.
- Ersoy, M. A. (2019). *Safahat*. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Eyüboğlu, B. R. (2012). *Seni düşünürken bir çakıl taşı ısınır içimde*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Genç, İ. (2008). *Edebiyat bilimi-kuramlar-akımlar-yöntemler*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Günday, R. (2012). *Edebî metinlerin incelenmesi ve öğretimi*. Ankara: Elhan Kitap.
- İlhan, A. (2000). *Tutuklunun günlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaplan, K. (2010). *İlköğretim 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebî sanatların metni anlama ve anlatmadaki yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Keskinoğlu, G. ve Ökten, C. E. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında söz sanatlarının metaforlarla öğretilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(1), 206-221.
- Kısakürek, N. F. (1985). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kocakaplan, İ. (1992). *Açıklamalı edebî sanatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçükahmet, L. (Ed.). (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Külekcı, N. (1999). *Açıklamalar ve örneklerle edebî sanatlar*. Ankara: Akçağ Yayını.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2004). *Edebiyat bilgi ve teorileri el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- MEB. (2019a). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- MEB. (2019b). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019a). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019b). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. (2012). Resmi Gazete (14.10.2015). Sayı: 29502.
- Özgün. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: ÖZGÜN Yayıncılık.
- Saraç, M. A. Y. (2007). *Klasik edebiyat bilgisi belâgat*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Seyfettin, Ö. (2018). *Kütük*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Solak, M. ve Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 2(9), 444-453.
- Soysal, M.O. (1998). *Edebi san'atlar ve tanınması*. İstanbul: MEB yayınları.
- Şerif, O. (2016). Türkçede ana dil ve ana dili. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 311-322.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2013). *Sosyal bilimlerde bilimsel araştırma yöntemleri (9 b.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tarancı, C. S. (2019). *Yaş otuz beş*. İstanbul: Can Yayınları.
- TDK. (2017). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2020). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yaman, B. (2013). *6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında mecazlı söyleyişler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 baskı: 1999-2018). Ankara: Seçkin Yayıncılık.



## ÖZGEÇMİŞ

### **Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı: Murat YAMAN

### **Eğitim Durumu**

Lisans Öğrenimi: Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği.

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Programı.

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce.

**Çalıştığı Kurumlar:** MEB.

## İNTİHAL RAPORU

### ORTAOKUL 5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN SÖZ SANATLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

#### ORJİNALLİK RAPORU

% <b>15</b> BENZERLİK ENDEKSİ	% <b>15</b> İNTERNET KAYNAKLARI	% <b>5</b> YAYINLAR	% <b>9</b> ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
----------------------------------	------------------------------------	------------------------	--------------------------------

#### BİRİNCİL KAYNAKLAR

<b>1</b>	<a href="http://acikbilim.yok.gov.tr">acikbilim.yok.gov.tr</a> İnternet Kaynağı	% <b>2</b>
<b>2</b>	<a href="http://mufredat.meb.gov.tr">mufredat.meb.gov.tr</a> İnternet Kaynağı	% <b>1</b>
<b>3</b>	<a href="http://www.researchgate.net">www.researchgate.net</a> İnternet Kaynağı	% <b>1</b>
<b>4</b>	<a href="http://www.anadiliegitimi.com">www.anadiliegitimi.com</a> İnternet Kaynağı	% <b>1</b>
<b>5</b>	<a href="http://dspace.ankara.edu.tr">dspace.ankara.edu.tr</a> İnternet Kaynağı	% <b>1</b>
<b>6</b>	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	% <b>1</b>
<b>7</b>	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	% <b>1</b>
<b>8</b>	<a href="http://pdffox.com">pdffox.com</a> İnternet Kaynağı	% <b>1</b>

[dergipark.org.tr](http://dergipark.org.tr)

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun .... süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Temmuz 2022

Murat YAMAN